

СПІЛКА ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНИ
Фонд імені Фрідріха Еберта в Україні
Науково-дослідний центр "Економіст"
Міжнародна фундація сприяння ринку

**ЕКОНОМІЧНІ Й ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ**

Матеріали конференції
Спілки економістів України

Київ - 2000

A 01 - 00342

ЕКОНОМІЧНІ Й ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ. Збірник доповідей і
виступів на науковій конференції. Спілка економістів
України. Відп. ред. М.Герасимчук. – Київ, 2000. - 182с.

До збірника включені наукові доповіді й виступи,
виголошені на конференції Спілки економістів України
20-21 квітня 2000 р.

Конференція проведена і збірник публікується за
сприяння фонду Фрідріха Еберта, Міністерства економіки
України, Асоціації товарної нумерації України "ЄАН –
Україна", АТ "Укрімпекс", Страхової компанії "Алькона",
Волинського обласного правління СЕУ.

Відповідальний редактор – Микола Герасимчук,
професор, віце-президент СЕУ

© Матеріали конференції СЕУ, 2000

Вінфрід Шнайдер-Детерс

Керівник бюро Фонду
імені Фрідріха Еберта зі
співробітництва в Україні

Вітальне слово

Вітаю вас від імені Фонду імені Фрідріха Еберта.

Ми сприймаємо як велику честь для себе можливість участі
у конференції Спілки економістів України, темою якої стануть
економічні та політичні аспекти глобалізації та регіоналізації.

Дозвольте висловити декілька вступних міркувань з цієї
теми. На мій погляд, глобалізація та регіоналізація не є
протиріччям; посилення міжнародної конкуренції шляхом
глобалізації фінансового та людського капіталу, технологій і
комунікацій змушує нації об'єднуватись у великі регіональні
союзи. Національна держава сама по собі не в стані більше
забезпечити національні інтереси.

Тенденція до наднаціональних регіональних економічних
союзів набула в 70-і роки у всіх частинах світу конкретних
форм. Чимало експериментів з регіоналізації мало місце у
Південній Америці; в Південно-Східній Азії діє регіональна
економічна організація АСЕАН. Навіть у Північній Америці
створено зону вільної торгівлі. Найбільший поступ у творенні
регіональних союзів спостерігається у Європі, де економічна
спільнота розвинулась у політичний союз.

Україна розташована на перехресті двох регіональних
центрів тяжіння; перед нею постає альтернатива відродження
союзу з колишніми радянськими республіками або інтеграції до
європейських структур. Проте лише європейська інтеграція
гарантуватиме Україні інтеграцію і до світової спільноти, тому

що Європа, на відміну від СНД, просунулась досить далеко у справі глобалізації своєї економіки. Європейська інтеграція вимагає від України надзвичайних зусиль, форсованого розвитку її національних продуктивних сил для того, щоб наздогнати Європу в економічному розвитку.

Дозвольте мені порекомендувати вам, як економістам, в інтересах здійснення подібної політики твори німецького економіста Фрідріха Ліста (1789-1846), особливо його головну працю "Національна система політекономії", опубліковану в 1841 році. Ще й сьогодні Фрідріх Лист може розповісти про прискорений економічний розвиток набагато більше, ніж економісти-ліберали сучасності.

Бажаю, щоб результати цієї конференції стали концептуальним внеском у входження України до "європейського регіону"; адже глобалізація української економіки відбуватиметься автоматично в міру її європейської інтеграції.

Станіслав Соколенко
член президії СЕУ,
Голова правління АТ "Укрімпекс"

Характерні особливості глобалізації в XXI ст. та участь України в ній

1. Роль глобалізації у світовому розвитку

Світ все більше усвідомлює, що глобалізація являє собою об'єктивне явище сучасності, якого неможливо уникнути, відмінити чи зупинити, оскільки воно є об'єктивним і логічним результатом розвитку суспільства і НТП. Майбутні фахівці

вивчатимуть глобалізацію і її вплив на інші сфери людської діяльності як одну з головних навчальних дисциплін.

Що стосується становлення світових інститутів управління (система ООН, МВФ, OECD), то їхньою головною метою зараз є вирішення глобальних проблем, звертаючи постійну увагу також на локальні протиріччя.

Глобалізація несе з собою як прогресивний вплив з точки зору подальшого економічного і соціального розвитку людства (стратегічно), так і негативний вплив (тактично) через протиріччя, а також переваги для одних і втрати для багатьох інших.

2. Економічні теорії ринкових відносин на етапі глобалізації

Через новизну явища глобалізація до цього часу з позицій економічної науки ще недостатньо обґрунтована і формування науки глобалістики ще попереду. Внесок у розвиток концепцій деяких напрямів глобалізації було зроблено економістами минулого:

- меркантилісти стверджували, що джерелом багатства суспільства є торгівля, і вважалося за необхідне завжди досягати активного торгового балансу і стимулювання експорту при ввезенні дешевої сировини. Головним напрямом підтримки національної економіки був протекціонізм зовнішньої торгівлі;
- економісти класики головним рушійним елементом розвитку ринкової системи вважали одержання прибутку, причому втручання держави було небажаним;
- Дж. Кейнс, враховуючи уроки Великої Депресії, стверджував, що ринкова економіка втратила здатність до саморегулювання. Вирішальне значення в його моделі економічної системи набуває сукупний попит і норми прибутку. Досягнення повної зайнятості неможливе. Держава завжди має набір інструментів для здійснення необхідних реформ.

Зараз, коли світова економіка знаходиться на етапі трансформації і глобалізації, всі ці концепції застосовуються різними країнами. Іншими словами, є можливість одночасного функціонування безлічі концепцій, шкіл і напрямів на етапі глобалізації. Виграє той, хто знайшов найкращий шлях для конкретних умов національної економіки.

Україна зараз стоїть лише на етапі вибору моделі, стратегії і тактики розвитку і пошуку методів їх реалізації. Вона має ще визначити свій шлях до активізації своєї участі у вирішенні глобальних завдань у міжнародному поділі праці в наступному сторіччі.

3. Суть, генезис, особливості глобальної економічної системи.

В умовах розгортання інформаційної революції, поглиблення інтернаціоналізації процес всепланетарного співробітництва в економіці значно прискорився. Сьогодні світове господарство перетворилося у надто складний вразливий організм, у якому дуже важко підтримувати баланс сил та інтересів.

Глобалізація набуває різного значення залежно від того, чи йдеться про окрему компанію, галузь, країну, чи світове виробництво в цілому, а саме:

- для окремої компанії глобалізація визначається тим, наскільки компанія розширила географію надходження доходів, розподілила активи в різних країнах і наскільки вона залучена до експорту капіталу;

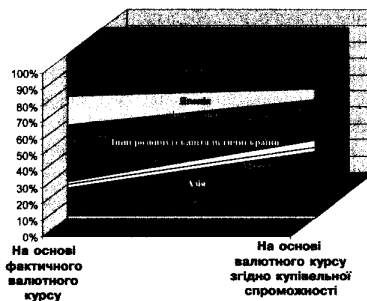
- для галузі головним показником є співвідношення обсягів зустрічної торгівлі з обсягами світового виробництва;

- для країни – ступенем взаємозв'язку її економіки зі світовою економікою в цілому (співвідношення зовнішньоторгового обороту і ВВП, ПІП в країну і з країни) (сл. 1);

- глобалізація на світовому рівні – економічним взаємозв'язком між країнами, який зростає і відбивається на зустрічних потоках товарів, послуг, капіталу, ноу-хау.

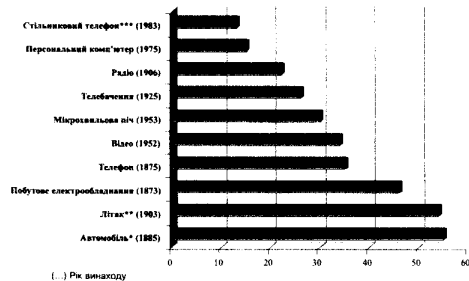
Частка різних країн у світовому виробництві у 1997 р., %

Слайд 1

Прискорення процесу "від винаходу до реалізації на ринку". Період часу, протягом якого технологія охоплює 25% населення країни, роки

Слайд 2

Геоекономічна влада диктує світові свої правила, вона підпорядкувала собі геополітику і геостратегію. В рамках постіндустріалізму сформувалася технологічна, торгова і фінансова єдність світу.

Через регіоналізацію в глобалізацію втягуються поступово всі національні економіки.

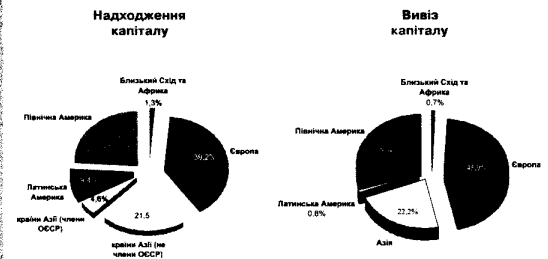
4. Характерні риси глобальної промисловості

В той час, коли існування сучасного глобального бізнесу характеризується зменшенням ролі уряду завдяки торговій лібералізації, дерегуляції і приватизації, на нього мають вплив також інші чинники, а саме:

- прискореній НТП (сл. 2);
- в умовах зростання конкуренції великі бізнесові структури використовують тактику "de-layering" (децентралізація, реінжиніринг) і "rightsizing", "outsourcing" (GE протягом 10 років скоротив удвічі робочу силу і потреби обсяги виробництва);
- бурхливе зростання ПІІ за останні 10 років і як наслідок – поява конкурентноспроможних національних підприємств і промислових груп у нових промислових країнах, що розвиваються, розширення корпоративних зв'язків і створення стратегічних альянсів, спільних підприємств, ліцензійно-технологічних угруповань (сл. 3,4,5);
- переміщення центру тяжіння глобальної промисловості в східноазіатський кластер (Японія, Китай і ПІК);
- (MVA) – вироблена додана вартість розвинених країн (РК) зменшилася з 88% у 1970р. до 80,3% у 1995р. і продовжує падати, для країн з перехідною економікою – з 4% до 2,3% відповідно, для країн, що розвиваються, зросла з 12% до 19,7% за ці 25 років і продовжує зростати, включаючи Китай (з 4,2% до 11,1%);

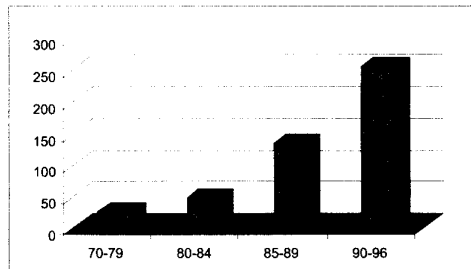
ПІІ в регіонах світу (в середньому за 1991-1996 рр.)

Слайд 3

Слайд 4

Середньорічний світовий потік ПІІ в 1979-1996 рр., млрд дол. США

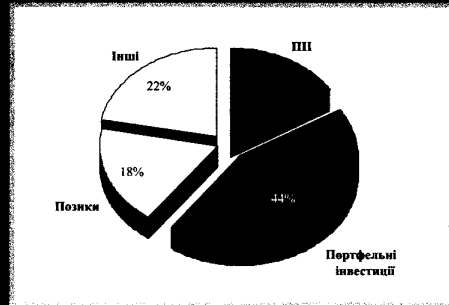
сектор послуг зростає швидше, ніж інші сектори економіки. (Частка промисловості в глобальному ВВП впала з 29% до 23% за 30 останніх років) (сл. 6,7);

- швидке зростання фінансових ринків у країнах, що розвиваються, і в країнах з перехідною економікою і поява в цих країнах фондових ринків;
- політична й економічна революції і відповідно промислова реструктуризація у країнах Центральної і Східної Європи;
- відродження регіоналізму (EU, NAFTA, OPEC, Mercosur);
- відмова від стратегії індустріалізації на базі імпортозаміщення і відповідно поширення експортоорієнтованої політики, яка базується на лібералізації торгівлі, дерегуляції і приватизації часто під тиском країн-донорів та ТНК (сл. 8);
- акцент на експортну орієнтацію з відповідним розвитком технологічного потенціалу і постійного зростання конкурентоспроможності виробництва;
- зростаюча необхідність надзвичайних заходів щодо впровадження сталого економічного розвитку з урахуванням екологічних аспектів;
- зростаюча роль малих і середніх підприємств (МСП) у промисловому розвитку, експорті та створенні робочих місць;
- важлива роль АПК у створенні робочих місць і рівних можливостей для всіх верств населення і соціальної інтеграції.

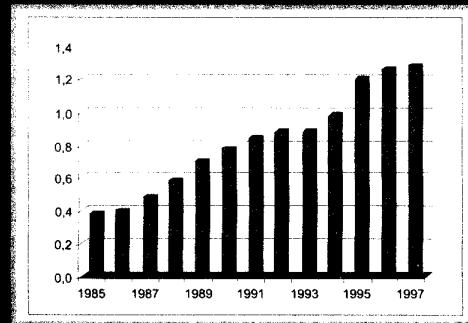
5. Місце України в трансформації глобальної економічної системи

Україна на етапі трансформації економіки робить спробу вийти на світові ринки, але вона дуже запізнилася і ніхто її на цих ринках не чекає.

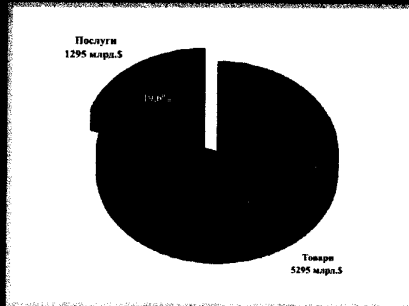
Світовий ринок позичкових капіталів: надходження капіталу у 1996 р.

Світовий експорт комерційних послуг у 1995-1997 рр., трлн дол. США

Світовий експорт у 1997 р.

Майбутній важливий крок – вступ у EU, що дасть певні пільги для залучення інвестицій, участі у спільних технологічних проєктах. З 1998р. почала працювати угода про співпрацю і партнерство з EU.

Глобалізація міжнародної торгівлі, новітні інформаційні технології зближують навіть найвіддаленіші країни. Україна у випадку належного розвитку своєї економіки має реальні шанси взяти участь у багатьох проєктах на американському континенті, Африці, Тихоокеанському регіоні. Для України важливо не втратити час, зуміти своєчасно використати можливості, які з'являються. Кожна країна створює свою систему взаємозв'язків із зовнішнім світом і проголошує свої цілі, інтереси й пріоритети. Щоб не залишатися на узбіччі світового розвитку, Україна має вирішити, як вона буде підпорядковуватися правилам функціонування глобального господарського механізму, підтримувати його високий темп роботи.

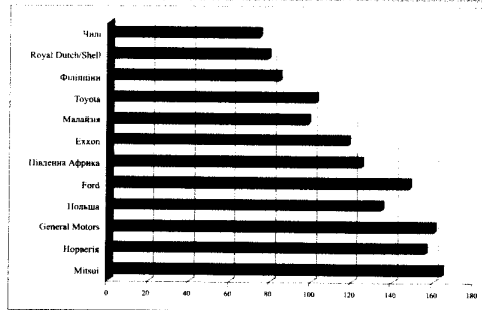
6. Сучасні механізми формування світових ринків та фактори, які впливають на динаміку глобалізації

Результатом Токійського й Уругвайського раундів стало зростання обсягів світової торгівлі, монетарної стабілізації, економічного зростання більшості країн. Ці раунди сприяли лібералізації світової торгівлі і привели до створення СОТ. Необхідність вирішення трьох основних проблем спонукало до проведення цих раундів:

- необхідність застосування додаткових міжнародних угод (с/г і текстиль);
- торгівля послугами. Було необхідним створення міжнародного правового поля для цього сектора;
- боротьба з "піратством" і захист інтелектуальної власності.

Завдяки глобалізації з'явилося нове інноваційно-технологічне забарвлення гео економічного простору – швидкий розвиток міжнародного технологічного поділу праці, всеосяжна уніфікація, стандартизація, сертифікація, штрих кодування.

ВВП національних держав і обсяги продажів ТНК, млрд дол. США

7. Економічна роль держави в умовах глобалізації

Глобалізація дала поштовх для зміни ролі уряду в економічному житті держави. Завдяки глобалізації та регіоналізації уніфікується господарське право різних держав, формується узгоджена промислова, валютна, митна, соціальна, екологічна політика. Але в умовах глобалізації виникає безліч питань щодо суверенітету держави, її безпеки, з'являються розходження національних і корпоративних інтересів, виникає деполітизація ділової активності. Глобалізація підводить уряди країн до розуміння необхідності підпорядкування правилам СОТ. Але водночас зростають антиглобалістичні настрої електорату (що показали події в Сіетлі наприкінці 1999р.) Таким чином, сили глобалізації перетворюються в сили поляризації, але не між державами, а всередині держав.

Ключовий показник глобалізації – швидке зростання ПП завдяки активності ТНК, які стали лідерами глобалізації і також виступають як “флагмани” в регіональних альянсах. (сл. 9)

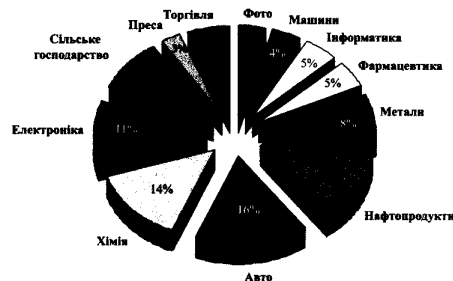
Глобалізація принесла з собою всезростаючу дерегуляцію, приватизацію, корпоративну реструктуризацію, безпрецедентні хвилі З&А.

- приклад глобалізації – створення стратегічних альянсів і кластерів; (сл. 10,11,12)
- складова глобалізації – становлення МСП;
- створення технополісів, у яких навколо ТНК об'єднуються МСП.

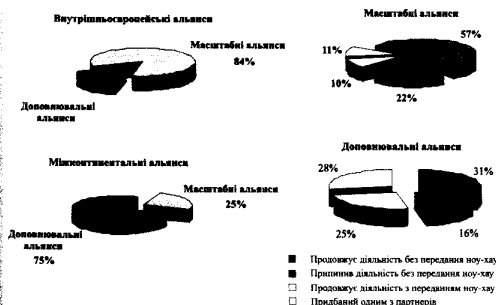
Держава не навчилася керувати своєю власністю. Лише коли їй необхідно поповнити держбюджет, вона приходить до розуміння боротьби за свій прибуток, але робить це зі шкодою для суспільства.

В Україні вже існують державно-монополістичні структури, які можуть бути прообразом українських ТНК, здатних прийняти глобальні виклики. Україна зможе вижити, якщо сконцентрує свою увагу на формуванні самостійної економічної системи світового класу. Україні варто навчитися робити

Розподіл ТНК світу по секторах

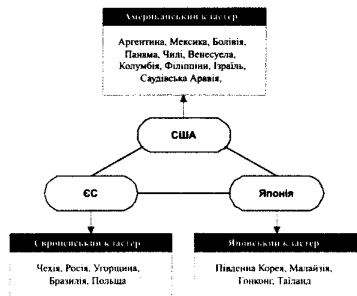

Європейські та глобальні альянси

Кластери ПІІ

Слайд 11

оптимальний вибір партнера (з глобальних корпорацій, яких вже налічується близько 45 тисяч) за країною походження, його масштабами, сферою діяльності, чіткого бачення кожної ТНК, принципів їх господарювання.

8. Сучасні тенденції на світових фінансових ринках

За останні роки світові фінансові ринки суттєво змінилися. (сл. 13) Все більше грошей надходить у міжнародний обіг, і нові можливості відкриваються перед потенційними інвесторами і позичальниками. Значно зросла конкуренція у боротьбі за іноземні фінансові ресурси. Серед фінансових потоків домінують зарубіжні портфельні інвестиції, які значно перевищують обсяги ПІІ.

Відчутно виріс міжнародний вторинний ринок цінних паперів, бурхливо зросла сек'юритизація кредитних відносин, дуже змінився спектр банківських послуг, з'явилося багато нових кредитних інститутів, їх послуги завжди мають міжнародний вимір.

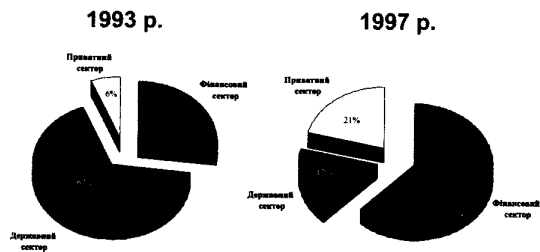
Мережі й кластери : порівняльні характеристики

Слайд 12

	Мережі	Кластери
Мета створення	часто лише одна мета (маркетинг, тренінг чи інше)	фокус на багато факторів, що впливають на конкурентну позицію (передача технології, розвиток кадрового потенціалу, державне регулювання, законодавча ініціатива)
Учасники	компанії однієї галузі промисловості	компанії багатьох галузей промисловості (споріднені галузі, навчальні заклади, фінансові й урядові установи)
Розмір	5–20 компаній	5–150 компаній
Розміщення	невеликий географічний простір (місто, район, регіон)	широкий географічний простір (територія метрополії, держави)
Необхідні інвестиції	скромне фінансування, самозабезпечення через 3 роки	більш високий рівень фінансування, самозабезпечення через 3 роки

Зростання ролі фінансового сектору у випуску цінних паперів

Слайд 13

9. Вплив глобалізації на формування людини і ринок праці

Глобалізація значно впливає на сучасний світовий ринок праці. Серед основних чинників є:

- НТП;
- ослаблення ролі соціальних зв'язків, традицій, звичаїв;
- підвищення мобільності людей тощо.

Зростає гуманізація економіки в зв'язку з підвищенням ролі людини, людської особистості. Все більше зростає матеріалізація знань, виробництво цих знань стає найважливішою складовою економічної діяльності суспільства.

Основа успіху в сучасному економічному розвитку залежить від створення належних умов для підготовки фахівців, лідерів виробництва, торгівлі, фінансів, для виконання глобальних завдань.

Світовий досвід підтверджує, що джерело багатства народів визначається в:

- в економічній свободі особистості;
- у виваженій соціальній політиці;
- у системі освіти, орієнтованій на виховання вільної та творчо обдарованої особи.

10. Глобалізація і екологізація

Сучасний світ має техногенне забарвлення, і така модель розвитку набула гіпертрофічної форми, негативно вплинула на стан довкілля, в рамках якого вона функціонує.

На порозі XXI ст. суспільство вийшло зі стану рівноваги. Гармонізація у світі нині пов'язана з поступовим переходом до сталого розвитку, який передбачає рух природних екосистем до рівня, який гарантує стабільність навколишнього середовища.

Україна, на долю якої припадають як велика кількість порушених екосистем, так і величезні природні ресурси, має відігравати у процесі їх відновлення визначальну роль.

Ігор Шумило

заступник Міністра економіки
України

Економічні й політичні аспекти глобалізації та регіоналізації

1. Вступ

Всі ми усвідомлюємо, що Україна вступає в 21-ше століття в умовах стрімких глобальних зрушень на міжнародній арені. Тому проведення конференції з вивчення процесів глобалізації і регіоналізації, пошуку адекватної парадигми майбутнього розвитку України набувають особливого, життєво важливого значення.

2. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ І РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ: ЇХ СУТЬ, ЕКОНОМІЧНА ТА ПОЛІТИЧНА СКЛАДОВА

Як вже відзначалося, обидві тенденції – і регіоналізація, і глобалізація – є відображенням об'єктивного процесу модернізації суспільства під впливом виробничих ресурсів, що інтернаціонально розвиваються, хоча вони й мають однакові витоки – якісні скачки, вибухи в розвитку виробництва й ринку, що супроводжуються змінами в суспільних відносинах і суспільній свідомості. В той час, як глобалізація означає світові суспільно-економічні явища і потоки, регіоналізація діє в протилежному, компенсуючому напрямку, коли країни, об'єднані різними політичними і торговельно – економічними угодами, дотримуються спільної політики щодо торгівлі, інвестицій, регулювання ринків тощо. Як сьогодні вже згадувалося, яскравими прикладами ефективної політики регіоналізації може бути політика Європейського Союзу, азійсько-тихоокеанського економічного об'єднання АПЕК, північноамериканського регіонального об'єднання НАФТА тощо.

Економічна складова процесів глобалізації та регіоналізації пов'язана, насамперед, з джерелами, факторами та формами ділової активності. Йдеться про глобальну мобільність інвестицій і технологій, робочої сили, інтелектуальних та фінансових ресурсів, всеосяжність менеджменту й маркетингу. Формами прояву цих процесів є зростання міжнародної торгівлі та інвестицій, небачена досі диверсифікація фінансових ринків та ринків робочої сили, відчутне підвищення ролі транснаціональних корпорацій у світогосподарських процесах, загострення глобальної конкуренції, поява систем глобального, стратегічного менеджменту.

З політичної точки зору економічна глобалізація спричиняється до створення матеріальної основи для транснаціоналізації політичних систем, громадянських суспільств і глобальної інтеграції соціального та політичного життя. Як глобалізація, так і регіоналізація з кожним днем все більше й більше розмивають національні кордони і роблять структурно неможливим підтримання незалежної або навіть автономної економіки. форми правління і соціальних структур для індивідуальних націй. Окремі нації та держави поступово передають свої функції суб'єктів міжнародних відносин та міжнародного права наднаціональним органам для зовнішнього контролю. Розвивається тенденція до формування глобальної цивілізації зі спільними уподобаннями, цінностями і суспільною свідомістю. Закладаються основи міжнародного громадянського суспільства, створюються плюралістичні структури глобальних еліт.

3. УКРАЇНА У ПРОЦЕСАХ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ

Після проголошення незалежності у 1991 році Україна заявила про європейську приналежність та бажання брати участь у Європейських організаціях. Стосунки з Росією,

найбільшим торговельним партнером України, також зберігають для неї ключове значення.

Українська зовнішня політика має чітку спрямованість: одним з найважливіших її пріоритетів визначено інтеграцію в європейські структури, зокрема Європейський Союз. Разом з тим Україна повністю усвідомлює важливість гармонійних двосторонніх відносин зі своїми сусідами та активної участі в регіональних організаціях.

3.1 Україна і Європейський Союз

У червні 1994 року Україна першою серед країн СНД уклала Угоду про партнерство та співробітництво з ЄС.

На сьогодні питання асоційованого членства у Євросоюзі є надзвичайно актуальним і зближення України та Європейського Союзу виділено як одну зі стратегічних цілей українського Уряду.

Економічний мотив цієї політики впливає з того факту, що членство в ЄС є необхідним елементом, що сприяє прогресу в реформуванні української економіки. Воно буде служити також зміцненню української економіки на міжнародній арені. Членство в Євросоюзі, крім того, надає всіх переваг, що витікають з економічної інтеграції, тобто закріплення високих темпів економічного зростання й модернізації економіки, стабілізації цін у результаті підвищення ефективності розподілу ресурсів, поглиблення й формування нових напрямків спеціалізації виробництва й торгівлі. Іншим позитивним аспектом приєднання України до ЄС є можливість участі у структурних фондах, а також повна реалізація чотирьох свобод у взаємозв'язках факторів виробництва – товарів, послуг, робочої сили та капіталу.

Політичний мотив українського членства в Євросоюзі означає приєднання до західноєвропейської системи демократії і безпеки.

Завдання інтеграції до Європейського Союзу буде вирішуватися на основі Національної програми інтеграції України до Європейського Союзу, якою буде передбачено укладення угоди з ЄС про вільну торгівлю. Уряд здійснюватиме

¹ Обсяг міжнародної торгівлі у 1999 році збільшився на 3,7%, а в 2000 році зростання очікується на рівні 6%.

заходи щодо укладення нової угоди між Україною і ЄС про торгівлю текстильною продукцією на 2000 – 2002 роки, розширення доступу українських товарів на ринки ЄС шляхом збільшення квот та усунення торговельних обмежень, запобігання антидемпінговим розслідуванням стосовно експорту української продукції до ринків ЄС.

У перспективі членства України в Євросоюзі окреслюються також і завдання, пов'язані з цілями політичного, економічного і монетарного Союзу, що визначаються критеріями конвергенції із Маастстріхта. Ці критерії накладають наступні умови:

- Рівень інфляції не більший, ніж на 1,5 % від середнього для трьох країн, що мають найнижчий рівень інфляції /Рівень інфляції (зростання споживчих цін) в Україні становив 19,2% у 1999 році; У країнах Європейського Союзу середній рівень інфляції за 1999 рік становив 1,3 %);
- Державний борг не вищий ніж 60 % від ВВП; (Відношення величини зовнішнього боргу України до ВВП становить 40,4%, а сумарного (сума зовнішнього і внутрішнього) до ВВП – 52,2%);
- Дефіцит бюджету не вищий, ніж 3 % від ВВП (У 1999 році дефіцит Державного бюджету України становив 1,5%);
- Середня номінальна довготермінова відсоткова ставка не вище, ніж на 2 % від визначеного середнього /Середньозважена ставка за довгостроковими кредитами в Україні за 1999 рік становила в національній валюті 35,1%, в іноземній валюті - 14,81 %. За депозитами відповідно 25,6 та 9,1 %.

Дотримання меж коливання валютного курсу згідно з механізмами Європейської валютної системи щонайменше протягом двох років.

3.2 Україна і Росія

Політику відносин України з Росією відображено двостороннім Договором про дружбу, співробітництво та

партнерство, що спирається на принципи “стратегічного партнерства, рівності, добросусідства, взаємної користі та поваги до національної цілісності, і матиме позитивний вплив на стабільність та прогрес на європейському континенті та в СНД.”

Росія є найбільшим торговельним партнером України. Обсяги торгівлі з Росією у 1,77 разів перевищують обсяги торгівлі з країнами Євросоюзу. За 1999 рік 21 % загального обсягу експорту становив експорт товарів та послуг до Росії. Товари та послуги, імпортовані з Росії, становлять 47,6 % загальної суми імпорту. Для порівняння у 1996 році ці показники становили відповідно 39 та 43,2 %. Бачимо, що хоча Україна й диверсифікує свою експортну діяльність, **Росія все ще залишається важливим стратегічним партнером.**

Торговельні відносини між Росією та Україною ускладнюються через залежність України від постачання нафти та газу з Росії, а також тим, що обидві країни ввели податки на взаємний експорт товарів, які було скасовано 1 лютого 1998 року.

На цьому тлі Угода про економічне співробітництво, підписана 27 лютого 1998 року, набуває істотного значення. Угодою передбачено створення додаткових робочих місць для мільйонів людей, посилення комерційних та промислових зв'язків, гармонізацію економічних реформ та прогресу на шляху введення вільного обігу товарів, послуг, капіталу та робочої сили. Програма співробітництва містить понад 40 спільних проєктів у фінансовому, будівельному, паливному, енергетичному, авіаційному та металургійному секторах.

Для подальшого поліпшення торгово-економічних відносин з Російською Федерацією уряд України активізує роботу щодо реалізації Програм довгострокового економічного співробітництва; створить організаційно-правові основи функціонування зони вільної торгівлі; працюватиме над розширенням сфери міжрегіонального співробітництва.

4. УКРАЇНА У ПРОЦЕСАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Іншим надзвичайно важливим пріоритетом для України є плідне співробітництво з інститутами, що справляють вирішальний вплив на процеси глобалізації. Активна співпраця з МВФ і відновлення Програми Розширеного Фінансування (EFF), взаємодія зі Світовим Банком та вступ до Світової Організації Торгівлі (СОТ) є питаннями особливої уваги з боку діючого Уряду. Ці положення відобрано і в Програмі Діяльності Уряду "Реформи заради Добробуту", що була нещодавно затверджена Верховною Радою.

Стаючи суб'єктом глобальної інтеграції, Україна небачено розширює свої економічні можливості щодо використання та оптимальної комбінації різноманітних ресурсів, зокрема капіталу, їх всебічної участі в системі міжнародного поділу праці, отримує доступ до передових виробничих технологій, систем менеджменту та маркетингу.

З другого боку – глобальні процеси значно загострюють конкурентну боротьбу. Тому особливий наголос повинен робитися на політиці підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Згідно зі світовими методиками (таким прикладом може бути Звіт про Глобальну конкурентоспроможність, Global Competitiveness Report) критеріями конкурентоспроможності є:

Відкритість економіки (відкритість щодо зовнішньої торгівлі, прямих іноземних інвестицій, фінансових потоків тощо);

Компетенція уряду (загальний тягар державного споживання, фінансовий дефіцит, ставки державних заощаджень, ставки оподаткування, компетенція державних службовців);

Ефективність діяльності фінансових посередників;

Рівень розвиненості інфраструктури;

Технології (використання нових технологій, комп'ютерної техніки, здатність економіки поглинати нові технології);

Якість Менеджменту;

Ефективність і конкурентоспроможність робочої сили;

Інститути -- розвиненість правових інститутів, рівень корупційності та організованої злочинності.

На основі цих критеріїв щорічно визначається загальний індекс конкурентоспроможності для кожної економіки світу. Так останнім часом першість у світових рейтингах конкурентоспроможності тримають Сингапур, Гонг Конг, Сполучені Штати Америки, Велика Британія та Канада. Україна у цьому списку посідає лише п'ятдесят четверте місце (Global Competitiveness Report, 1999).

Очевидною є нагальна необхідність кроків, спрямованих на підвищення конкурентної здатності української економіки. З цією метою приводитимуться реформи енергетичного й аграрного сектору, буде вдосконалено інвестиційну та інноваційну політики, реформовано податкову та бюджетну сфери.

Особливу увагу Уряд приділятиме інституційним та структурним перетворенням, що дозволять лібералізувати зовнішньо-економічну діяльність. Зокрема, укладення та реалізацію двосторонніх угод з країнами - торговельними партнерами в галузі взаємного визнання оцінок відповідності, розширення участі України в роботі міжнародних і європейських організацій зі стандартизації та сертифікації. Буде скорочено перелік товарів, які підпадають під дію індикативних цін, спрощено порядок транзиту через Україну, переглянуто регулятивні акти, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності.

Реалізація цих завдань і буде тим імпульсом, що започаткує інтеграцію України до глобальних ринків капіталу, товарів, послуг, робочої сили, технологій. Одночасно це посилить і ефективність співпраці та комунікацій зі стратегічними партнерами у рамках регіональних угод.

Проте глобалізація – це не лише економічні та політичні вигоди, а й загроза глобальних екологічних та ядерних катастроф, парникового ефекту, негативні наслідки втручання у природу людини шляхом генної інженерії, клонування тощо. Усвідомлення глобальності цих проблем та загроз призвело до постановки на порядок денний світового співтовариства питання про перехід на шлях сталого розвитку, тобто розвитку, що задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти їхні потреби.

В центрі цієї ідеї стоїть принцип сталого людського розвитку – процесу розширення можливостей вибору, що передбачає існування економічних, соціальних та політичних свобод, можливості творчої самореалізації, захисту своїх прав. Людський розвиток передбачає, з одного боку, формування можливостей людини, а з іншого – використання цих можливостей для праці, відпочинку, культурної, громадської та політичної діяльності. Людський розвиток буде успішним тільки, якщо ці два аспекти будуть збалансовані.

Для кількісного вимірювання рівня людського розвитку більшість країн використовують показник **індексу людського розвитку (ІЛР)**, що обчислюється **Програмою розвитку ООН (ПРООН)** через три базових показники:

Індекс тривалості життя;

Індекс досягнутого рівня освіти;

Індекс реального Валового Внутрішнього Продукту (ВВП) на душу населення (у доларах США, скоригований через паритети купівельної спроможності ПКС).

Україна за показником індексу людського розвитку (0,688), що був обчислений на основі даних за 1995 рік, посіла 102 місце серед 174 країн світу. Але, починаючи з 1997 року, спостерігається деяке зростання рейтингу України, на що вказує 91 місце.

Особливістю України є значні відмінності в показниках індексу людського розвитку, обчислених для кожного окремого регіону. Так, при загальному показнику ІЛР України – 0,721, не виключена ситуація значних регіональних відхилень. (наприклад, ІЛР Закарпатської області становить 0,581).

З вищесказаного зрозуміло - найбільшим викликом, що постав перед українською державою, є підвищення якості життя населення. Це призводить до гострої потреби переглянути стратегію соціальної політики, що й було нещодавно зроблено Президентом та Урядом. Так, Програма діяльності Уряду передбачає забезпечення високої якості життя на умовах соціальної захищеності. Зокрема, створення умов для тривалого, здорового та духовно насиченого життя, що реалізуватиметься через поліпшення медичних, культурних та освітянських послуг, дієве регулювання ринку праці, реформування системи соціального захисту, проведення пенсійної реформи. Наголос буде зроблено й на посиленні безпеки життєдіяльності людини, включаючи екологічну, соціальну, правову та техногенну безпеку. Здійснення цих кроків забезпечить Україні гідне місце у світовому співтоваристві та достойне життя кожного українця.

На закінчення, хочу нагадати, що Програмою Діяльності Уряду, що була схвалена Верховною Радою України 6 квітня 2000 року, визначені стратегічні цілі урядової політики:

- розвиток людського потенціалу;
 - зниження рівня бідності та примноження багатства нації;
 - підвищення конкурентоспроможності національної економіки;
 - забезпечення захисту прав та свобод людини і громадянина, безпеки особи, суспільства, держави;
 - інтеграція України до Європейського Союзу.
- Пріоритетними завданнями, які потрібно здійснити, є:
- політична стабільність та посилення дієздатності Уряду;

- якість життя людини, соціальна захищеність і гуманітарний розвиток;
- економічне зростання;
- конкурентоспроможність національної економіки.

Втілюючи в життя ці завдання, ми будемо значно ближчими до інтеграції у світове суспільство і значно менш вразливими до негативних наслідків глобалізації.

Євген Бершеда

Перший заступник міністра
закордонних справ України

Інтеграція України в Європейський Союз

Курс України на інтеграцію та набуття членства в ЄС є одним з головних пріоритетів української зовнішньої політики. Його реалізація посіла важливе місце в роботі органів виконавчої влади нашої держави. Внаслідок послідовних зусиль ряду інституцій державного та громадського сектору у суспільстві поглибилось розуміння європейської інтеграції як єдиного шляху розвитку України.

Наочним підтвердженням правильності обраного шляху стало переобрання на новий термін Президента України Л.Кучми, виборча кампанія якого здійснювалась під євроінтеграційним гаслом. Курс на ЄС було ще раз засвідчено під час інавгураційної промови Президента України, 30.11.99, у якій, зокрема, зазначається: *"...Підтверджуючи свій європейський вибір ми ставимо за стратегічну мету вступ до Європейського Союзу. Вимоги до членів ЄС багато в чому збігаються з завданнями, які плануються вирішувати у внутрішній сфері. І насамперед тими, що стосуються якості життя народу...."*

Бажаючи стати повноправними учасниками реалізації європейського проекту, ми орієнтуємо суспільний і економічний розвиток України в тому ж напрямі, що й країни - члени та асоційовані члени ЄС. На це спрямовано ряд нормативно-правових актів, зокрема - Указів Президента України та Постанов Кабінету Міністрів, заходи виконавчої влади по забезпеченню реалізації Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС і удосконаленню механізму співробітництва з Євросоюзом.

Відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом, підписаної 14.06.94 (набрала чинності 01.03.98) та згідно з Указом Президента України створено українські частини Ради та Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС. В структурі Комітету засновано шість підкомітетів, що охоплюють основні напрямки співробітництва, передбачені Угодою, а саме:

- Торгівля та інвестиції;
- Фінанси, економіка, статистика;
- Енергетика, співробітництво в цивільному ядерному секторі та охорона навколишнього середовища;
- Митниця, транскордонне співробітництво, боротьба з "відмиванням" грошей та наркобізнесом;
- Транспорт, телекомунікації, наука та технології, освіта та навчання;
- Вугілля та сталь, гірничо-промисловість, сировинні матеріали.

Чергові спільні засідання підкомітетів з "Торгівлі та інвестицій", "Фінансів, економіки, статистики" та "Митниці, транскордонного співробітництва, боротьби з "відмиванням" грошей та наркобізнесом", які відбулись наприкінці березня - початку квітня ц.р., засвідчили нову якість у стосунках Україна-ЄС. Було розглянуто ряд важливих питань, зокрема, щодо розв'язання торговельно-економічних проблем, розвитку двостороннього співробітництва в галузі юстиції, митниці та ін.

Опрацьовується Національна програма інтеграції України до Євросоюзу, передбачена Стратегією інтеграції України до ЄС. Програма є консолідованим документом реформування галузей національної економіки відповідно до норм ЄС з метою виведення її на рівень міжнародної конкурентоспроможності.

Надзвичайно важливою сферою роботи на даному напрямку є наближення законодавства України до норм ЄС. У відповідності зі статтею 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, Україна та Євросоюз визнають, що "важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством Співтовариства". Угодою визначається 17 галузей, в яких в першу чергу повинна бути досягнута приблизна адекватність законів (митне законодавство, законодавство про компанії, банківська справа, бухгалтерський облік і податки, інтелектуальна власність, охорона праці, фінансові послуги тощо).

На даний час здійснюються конкретні кроки по адаптації законодавства в певних пріоритетних галузях, по створенню відповідної інфраструктури а саме: антимонопольне право, державні субсидії, вдосконалення порядку дотримання законодавства, створення механізму, згідно з яким всі проекти законів та інших нормативних актів перевіряються Міністерством юстиції України на відповідність положенням УПС (з підготовкою відповідного юридичного висновку). При Міністерстві юстиції створено Центр порівняльного права, що виконує функції секретаріату при Міжвідомчій координаційній раді з адаптації законодавства України до законодавства ЄС (МКР).

За поданням галузевих міністерств і відомств, інших центральних органів виконавчої влади України, Міністерство здійснює функції планування роботи з адаптації законодавства, координацію цієї діяльності та контроль за нею.

Прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 13.07.99 № 1236 "Про порядок опрацювання проектів актів Кабінету Міністрів України, проектів законів України і актів

Президента України, що подаються Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України і Президентів України, з урахуванням основних положень законодавства Європейського Союзу".

Розроблено проект Методичних рекомендацій для органів виконавчої влади з питань організації роботи, пов'язаної з адаптацією законодавства, та проект Типового положення про організацію роботи центральних органів виконавчої влади з адаптації законодавства.

Іншим пріоритетним напрямком виконання положень Угоди про партнерство та співробітництво є створення умов для ефективної лібералізації зовнішньоекономічної політики країни, підготовка її до членства в СОТ, Європейській асоціації вільної торгівлі, створення Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

В цьому контексті слід відмітити особливу важливість питання щодо створення Зони вільної торгівлі Україна-ЄС, проробка якого здійснена протягом 1999 року Спільною групою незалежних експертів. Їх аналіз містить оцінки економічних можливостей, загального економічного впливу та наслідків створення Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

У відповідному звіті, зокрема, зазначається, що **укладення Угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС може зіграти позитивну роль у завоюванні довіри інвесторів до процесу реформ в Україні та в забезпеченні свободи доступу на ринок імпортованої сировини та експорту виробленої з неї продукції для закордонних філіалів країн-членів ЄС.** На даний момент звіт опрацьовується відповідними міністерствами і відомствами з метою належної підготовки української сторони до переговорів з представниками Євросоюзу.

Ще одним свідченням вагомості стосунків нашої держави з ЄС є проведення 22 липня 1999 року у Києві Міжнародної конференції INOGATE з питань міждержавного транспортування нафти та газу до Європи та підписання Рамкової Угоди

про інституційні засади створення міждержавної системи транспортування нафти та газу.

Підписання даної угоди є кроком до реалізації українського проекту транспортування каспійської нафти і наочним підтвердженням бажання України бути ланкою транспортування енергоносіїв до країн-членів Європейського Союзу. Очікуємо на підтримку ЄС у реалізації цих наших намірів.

Важливим проявом стратегічного партнерства сторін є домовленості між Україною та Європейським Союзом, які стосуються макрофінансової допомоги Україні. Останній такий кредит ЄС дорівнює 150 млн.євро. Рішення ЄС щодо надання цієї допомоги Україні координуються з відповідними рішеннями про допомогу міжнародних фінансових інститутів (МВФ, СБ, ЄБРР) та окремих стратегічних партнерів України (США).

Послідовність зовнішньополітичного курсу України, бажання нашої держави інтегруватися до ЄС, певне просування вперед в імплементації в Україні положень Угоди про партнерство та співробітництво були підтверджені під час останніх важливих подій у двосторонніх стосунках, зокрема, на Другому засіданні Ради з питань співробітництва Україна - ЄС (26.04.99., м.Люксембург), Третьому самміті Україна - ЄС (23.07.99., м.Київ).

Додаткові можливості інтенсифікації та більш цільового спрямування діалогу Україна-ЄС за напрямками, які становлять основу програми внутрішнього реформування української економіки, були створені започаткуванням роботи над виконанням Робочого плану з реалізації Спільної стратегії ЄС щодо України, прийнятої на Хельсинському Самміті ЄС (10.12.99).

Зміст цього документу свідчить про подальші позитивні зрушення у позиції ЄС щодо стосунків з Україною. Євросоюз вперше визнав європейські прагнення України, а також привітав її проєвропейський вибір. Вперше питання щодо можливості вступу нашої країни до ЄС та окреслення кордонів Союзу на сході континенту було внесено до порядку денного не

лише двосторонніх стосунків Україна-ЄС, але й внутрішнього розвитку Євросоюзу. Сьогодні курс України на європейську інтеграцію опинився в центрі обговорення широкими політичними, дипломатичними, науково-дослідницькими колами країн-членів ЄС, набув значного висвітлення в засобах масової інформації Євросоюзу.

Повномасштабна реалізація УПС, а також розширення та поглиблення політичного діалогу і практичного співробітництва між Україною та ЄС у контексті реалізації Спільної стратегії ЄС щодо України, не знімають з порядку денного відносин Україна-ЄС питання про набуття Україною асоційованого, а з часом і повноправного членства у Європейському Союзі.

Головними напрямками на цьому шляху мають стати подальша "економізація" євроінтеграційного процесу, повномасштабна реалізація Угоди про партнерство та співробітництво, а також розвиток діалогу і практичного співробітництва Україна-ЄС у сфері стабільності та безпеки, юстиції та внутрішніх справ.

Підготовці країни до членства в ЄС має сприяти прискорення процесів демократичних та економічних перетворень в Україні, активне впровадження заходів, передбачених Національною програмою інтеграції України до ЄС. З іншого боку, однозначним є також позитивний вплив євроінтеграційного курсу України на здійснення наших внутрішніх реформ.

Валерій Мунтіян

Доктор економічних наук,
начальник Головного управління
економіки Міністерства оборони
України, генерал-майор

Економічна безпека України в процесі глобалізації

Глобальний історичний процес завершує чергову спіраль еволюції на рубежі століть і тисячоліть. Для України нинішній період історії є надто складним. Цим задається й загальний ритм життя, диктуються його багатомірні особливості. Оптимізація процесів державотворення, суспільних трансформацій (головна з яких полягає у трансформації психології народу) і зовнішньополітичного механізму України як невід'ємної складової частини загальноєвропейського та світового простору вимагає чіткого перспективного бачення її ролі й місця в сучасному світі, аналізу динаміки її взаємодії з міжнародним середовищем, формування чіткої геополітичної стратегії.

Ключовим поняттям, що характеризує процеси світового розвитку на рубежі ХХІ ст. є глобалізація. Її суть полягає в розширенні й ускладненні взаємозв'язків і взаємозалежності як між людьми, так і між державами, що виражається в процесах формування планетарного інформаційного простору, світового ринку капіталів, товарів і робочої сили, в інтернаціоналізації проблем техногенного впливу на довкілля, міжетнічних і міжконфесійних конфліктів, безпеки.

Сьогодні відбувається перебудова інституційних основ сучасної економіки. Локальні національні економіки поступово втрачають потенціал саморозвитку, вони активно інтегруються в єдиний загальнопланетарний економічний організм з універсальною системою регулювання.

Жодна країна, що знаходиться в геоekonomічному просторі, не може уникнути жорсткого техногенного впливу: або вона

вбудовується у світову систему, здобуваючи тим самим ключ до світового доходу, і диктує свої умови, або вона відкидається на "господарський двір" з обслуговування світових відтворювальних циклів і стає соціальним "хутором" або об'єктом геоekonomічних воєн. З виходом на світову арену будь-яка національна економіка стикається з такими параметрами всесвітнього господарського розвитку, як єдність двох різноспрямованих процесів. З одного боку, посилення інтернаціоналізації суспільного виробництва, а з іншого – поглиблення поділу праці. При виборі Україною власного шляху розвитку, створенні шляхів організації суспільного та індивідуального буття варто пам'ятати застереження Георга Гегеля: "Питання, які стосуються держави, є прерогативою культивованого знання, а не народу". Тобто, роль науки в долі держави – неоціненна.

Одночасно із зародженням інституту національної держави і появою проблеми її виживання у співтоваристві інших "держав-конкурентів" виникає потреба в системі національної безпеки, що за цих умов розглядається не лише як стан захищеності людини, суспільства, держави від певних загроз чи як відсутність загроз загальноприйнятим суспільним цінностям, але як система оптимізації взаємовідносин між усвідомленими загрозами та ресурсами, що має суспільство для протидії цим загрозам.

Місце і роль України у світі можливо визначити лише з урахуванням вибору й реалізації економічної стратегії розвитку. В даному питанні важливо виходити з адекватного усвідомлення закономірностей розвитку світової цивілізації. Крім усіх інших, в Україні на даному етапі існує загроза політичної кризи, що загрожує економічному розвитку при наявності правової нестабільності. Політична культура, притаманна розвиненим державам, у нас щойно почала формуватись. Боротьба за масові потенціали відбувається клерикально.

Із закінченням "холодної війни" і протистояння двох діаметрально протилежних суспільних формацій біполярний світ зруйнувався, на зміну йому прийшов світ багатополосний.

Сучасна тотальна дестабілізація світу пов'язана із занепадом колишньої формаційної перспективи і новим реваншем спекулятивно-перерозподільчих тенденцій над продуктивними. Несподівана домінанта перерозподілу, що пов'язана з відчуттями "меж зростання", призвела сьогодні до нових геополітичних переділів світу.

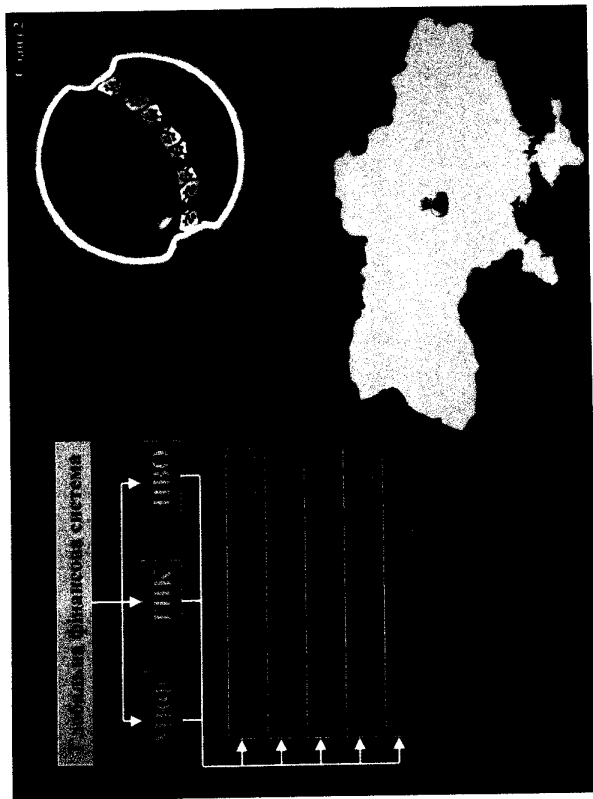
Сьогодні виразно простежується формування трьох глобальних гео економічних зон, котрі безпосередньо впливатимуть впродовж найближчих десятиліть на політичний клімат планети: Європейської, Північноамериканської та Азіатсько-Тихоокеанської. Ядрами інтеграційних процесів у цих зонах стали регіональні організації – Європейський Союз (ЄС), Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА), Азіатське-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС).

Найбільш динамічним є Азіатсько-Тихоокеанський регіон (АТР) (слайд 1). На початку наступного століття в країнах АТЕС вироблятиметься понад 60 % світового ВВП і на них припадатиме 50 % світової торгівлі. Вже сьогодні країни АТР демонструють найвищі темпи економічного зростання. Нові індустріальні економіки (НІЕ) АТР зберігають високі темпи економічного зростання, починаючи з 70-х років, – у середньому 8,55 % при середньосвітовому показнику менше 3 %.

Чинник інтенсивного розвитку країн Тихоокеанського кільця здатний каталізувати дію євроатлантичного чинника, що у віддаленій перспективі може спричинити виникнення трансатлантичного економічного співтовариства шляхом об'єднання НАФТА та ЄС. На сьогоднішній день основна роль у формуванні гео економічної системи відведена США.

При цьому виникає дещо більше, ніж просто господарський організм планети. Відбувається радикальне зрушення в типології світових координат, звичних засобах проєкції влади зі сфери військово-політичної в політекономічну. *Економіка починає виявляти себе не лише як засіб господарювання, а й як політика і навіть як ідеологія нової епохи.* І в результаті

геополітичні імперативи починають поступатись місцем геоекономічним реаліям.

Нова конфігурація світу, визріваючи в коконі транснаціональних структур управління, економічних реалій і глобальної взаємодії, поступово набуває планетарного характеру. Зростаючий транснаціональний простір – світ НВО і ТНК, а також фінансових і банківських мереж, залишаючись генетично зв'язаним з північноатлантичним ареалом, що породив його, набуває все більшої свободи (слайд 2). Він здатний вступати в конфлікт з цілями і цінностями всіх земних регіонів, включаючи материнський – північноатлантичний.

Крім того, всі країни жорстко стягує єдиний обруч глобальної фінансової системи, примушуючи їх діяти за єдиними уніфікованими правилами, що вироблялися на основі пакету угод, прийнятих країнами "золотого мільярда" з метою збереження їх пануючої ролі у світовій торгівлі.

Слід зазначити, що орієнтація уряду України переважно на міжнародні кредити (Україна є третім реципієнтом американської допомоги у світі) не сприяє проведенню незалежної політики, пошукам і залученню внутрішніх фінансових ресурсів для здійснення економічних реформ.

Разом з тим, нинішня глобальна фінансова система все більш виявляє хронічні вади, що роз'їдають її зсередини. Головним з них є спекулятивний характер функціонування глобальних фінансових ринків (слайд 3).

Основу піраміди фінансових ринків становлять фінанси реального сектора. При цьому на їх частку припадає менше 10% загального обігу світових фінансових ресурсів. Вершина ж піраміди – фінансові ресурси валютних ринків і ринків цінних паперів. На цю частку припадає не менше 2/3 загального обсягу ресурсів¹. Вони в переважній своїй частині не мають прямого відношення до реального сектора світової економіки. Інакше

¹ Шлях до 21 століття: стратегічні проблеми і перспективи російської економіки / Кер. авт. кол. Д.С. Львов. М.: Економіка, 1999. С.21.

кажучи, за ними не стоїть реальне матеріально-речовинне наповнення. Таким чином, нинішня світова фінансова система перетворилася, по суті, в глобальний спекулятивний грошовий конгломерат, що функціонує не в інтересах розвитку національних економік, зростання виробництва і рівня життя людей, а в інтересах зміцнення позицій країн “золотого мільярда”.

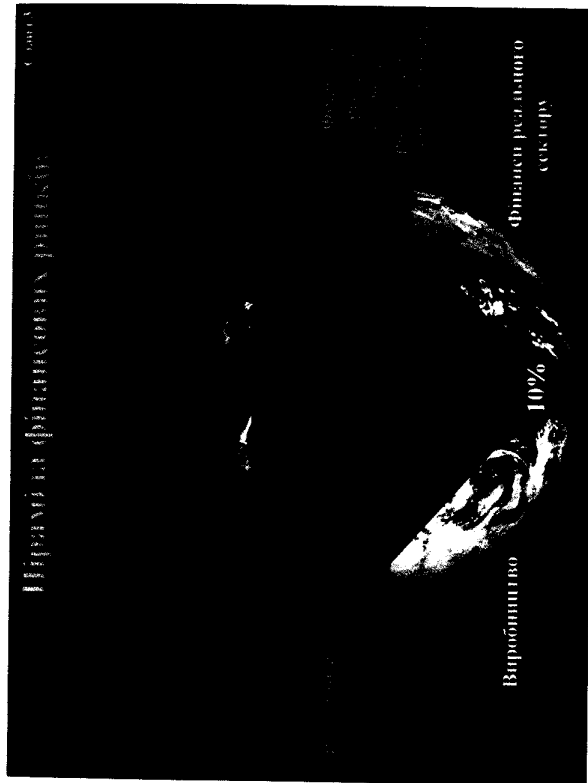
Побудована Заходом, вона несе в собі заряд небаченої руйнівної сили для життєдіяльності та соціальної сфери мільйонів людей в усіх частинах світу. Збереження нинішніх механізмів розподілу доданої вартості у світовому масштабі неминуче приведе до загострення протиріч між країнами “золотого мільярда” і всім іншим світом. Небезпека розростання цієї фінансової чуми ХХ ст. стає все більш очевидною. І якщо її не зупинити, вона може вилитись у глобальну світову кризу ХХІ ст.

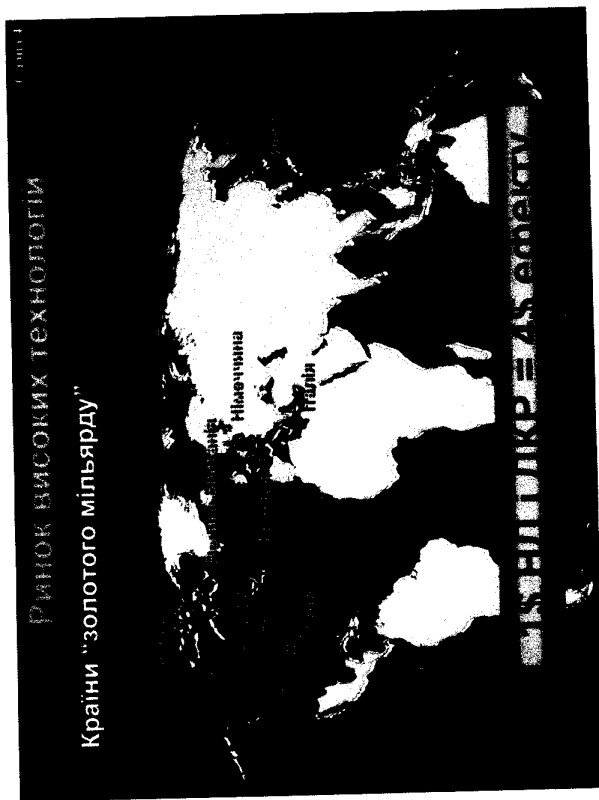
Сучасний ринок є жорстко сегментованим. Ринок високих технологій через підвищення економічної значущості наукових та інформаційних продуктів виявився монополізованим США та іншими країнами “сімки”, що створило асиметрію розвитку між ними та рештою країн світу (слайд 4). На частку семи високорозвинених країн світу припадає 80-90% всієї наукомісткої продукції і практично весь її експорт. Ці країни володіють 46 з 50 макротехнологій, що забезпечують їм конкурентне виробництво. Тільки в цих епіцентрах вкладення 1 дол. у НД і ДКР дає 4 дол. ефекту².

Економічне “диво” Сингапуру, Тайваню, Гонконгу сталося насамперед завдяки тому, що “сильні світу цього” імплантували в ці країни по 1-2 макротехнології. Сингапур володіє усього лише однією макротехнологією – мікроелектронікою, маючи від неї обіг в 6,8 млрд. дол. на рік³.

² Саломон К. Культурна експансія та економічна глобалізація // Світова економіка та міжнародні відносини, №1, 2000. С.108.

³ Шлях до ХХІ століття: стратегічні проблеми і перспективи російської економіки / Кер. авт. кол. Д.С.Львов. М.: Економіка, 1999. С. 360.

Це переконливо свідчить про те, що доступ до світового ринку іншим країнам вкрай обмежений, що міцно прив'язує їх до науково-технологічного потенціалу країн-лідерів. Саме ці країни акумулюють сьогодні левову частку технологічної ренти світу. На цю частку припадає понад 80% торгівлі високими технологіями. Вони контролюють більше 90% вивозу капіталу. По суті, національне багатство відсталих країн і країн, що розвиваються, в нинішніх координатах світового ринку втрачає свою національну приналежність і все більшою мірою виступає в якості джерела поповнення національного багатства країн "золотого мільярда".

Стати активним будівничим системи глобальної економічної безпеки, своєчасно і гнучко реагувати на глобальні виклики й посісти гідне місце в міжнародному розподілі праці Україна зможе лише в разі створення системи гарантування власної економічної безпеки. Без забезпечення захисту національної економіки від деструктивних зовнішніх впливів та зваженого, науково обгрунтованого підходу до її відкриття Україна може бути відкинута на задвірки цивілізації і стане сировинним додатком розвинених країн.

Система економічної безпеки складатиметься з багатьох взаємозалежних і пов'язаних складових, стан яких визначає ефективність та дієвість даної системи, а саме: сировинно-ресурсної, енергетичної, фінансової, воєнно-економічної, інформаційної, технологічної, продовольчої, соціальної, демографічної, екологічної безпеки.

Сьогодні ж загрози економічній безпеці України набули перманентного характеру й за основними критеріями перейшли критичну межу. Тому завдання полягає не лише у виході з економічної кризи, а й у зростанні національної економіки, у створенні надійної системи її життєздатності й розвитку, спроможності адаптуватися до нових економічних умов.

Незважаючи на багатий світовий досвід трансформації економічних систем, неможливо побудувати ефективну власну модель, сліпо копіюючи закордонні моделі (наприклад, Польщі).

Ефективність економічної системи України значною мірою залежатиме від вироблення оптимальної економічної моделі, що враховувала б національні інтереси, наявні ресурси, геополітичний та геоekonomічний фактори, духовність, культуру нації.

Питання економічної безпеки набуло особливої актуальності саме сьогодні, адже від його вирішення залежатиме доля України, відновлення в людей поваги до своєї держави і впевненості, що вона завжди захистить їх. Найважливішим компонентом економічної безпеки є економічне зростання, а його відсутність істотно знижує можливість виживання української економіки, нівелює здатність відвертати внутрішні й зовнішні загрози. Лише кардинальна реконструкція господарського комплексу країни, вдосконалення його функціональної і територіальної структури змінять економічну могутність Української держави, її здатність до виживання і розвитку. Здійснювати структурну перебудову доцільно як шляхом розбудови нових галузей промисловості з наданням переваги виробничим галузям зі швидкими темпами економічного обороту, високим і стійким ринковим попитом, так і шляхом модернізації існуючих галузей промисловості.

Також одним з основних критеріїв економічної могутності держави є рівень науково-технічного прогресу. В сучасних умовах його значення посилюється необхідністю вирішення важливих завдань, пов'язаних з інтеграцією на новій основі, закладеній технологічним прогресом та інформаційною революцією. Україна ще не знайшла своєї технологічної ніші. Ігнорування зазначених тенденцій може призвести до того, що Україна стане жертвою інформаційно-технологічного колоніалізму, небезпечнішого за сировинний колоніалізм.

Шукаючи вихід, слід зважати на те, що структурні особливості сучасної світової конкуренції пов'язані, насамперед, з вирішальною роллю великих корпорацій, які створюють систему стратегічних інноваційно-виробничих ланцюгів. Саме активна інноваційна державна політика, спрямована на

підтримку та збільшення обсягів НД і ДКР, дозволить визначитись із місцем українських підприємств у глобальній промислово-інноваційній системі.

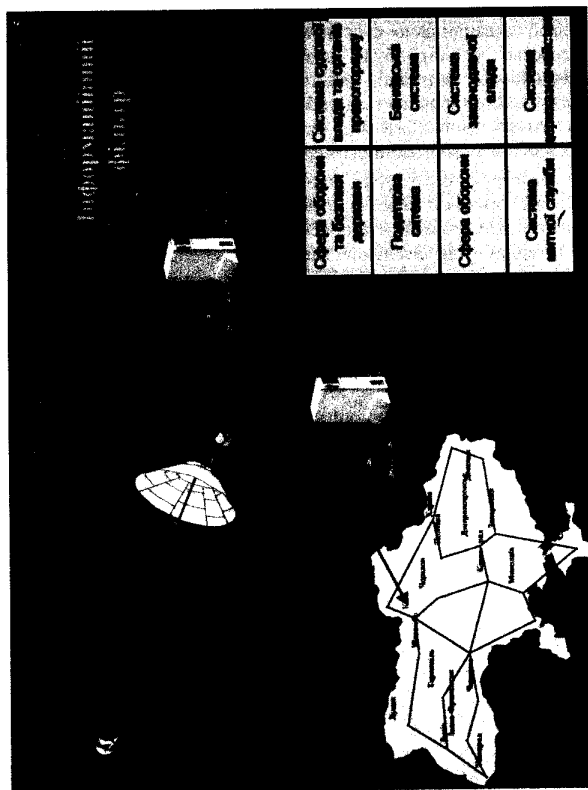
Дедалі очевиднішою стає думка, що у третьому тисячолітті лідерство у світі буде визначатись не так економічним потенціалом держави, як його здатністю контролювати інформаційні процеси (слайд 5). В Україні ж сьогодні, навпаки, на законодавчій базі під впливом світового капіталу йде захоплення інформаційного середовища.

Безперечним є факт, що за останні роки комп'ютерна мережа Інтернет перетворилася у всесвітню систему. Проте істотно загострюються проблеми безпеки в цій мережі. До того ж Інтернет – це ідеальний канал відтоку інформації та ідей – найдорожчого потенціалу будь-якої держави, в тому числі й України.

Дослідження показують, що світові зміни на початку ХХІ століття будуть йти шляхом формування багатополосного світу. Успіх буде мати лише той, хто впишеться в них. Унікальне географічне розташування України в Євразії в поєднанні з продуманою політикою економічної безпеки надасть їй можливість грати важливу стабілізуючу роль у глобальному балансі сил.

Зважаючи на це, процес відкривання національної економіки повинен відповідати стану її конкурентоспроможності, інакше під тиском сильних іноземних конкурентів вітчизняні виробники будуть усунуті з внутрішнього ринку. Для забезпечення економічної безпеки також важливо визначити перелік продукцій, що повинна вироблятися в Україні за будь-якої кон'юнктури на світових ринках і незалежно від конкурентного середовища на внутрішньому ринку.

Значної шкоди економічній безпеці України завдає приховування суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності валютної виручки за кордоном, а також експорт товарів за демпінговими цінами. Ці втрачені кошти стали б важливим інвестиційним ресурсом для реформування української економіки,

її структурної перебудови і виключили б необхідність іноземних кредитів, що надаються на жорстких умовах і посилюють боргову залежність України.

Водночас потужним притягальним чинником підвищення економічного інтересу у західних інвесторів до національного ринку України стане вихід на світовий ринок сильних українських підприємств і активний пошук ними форм міжнародного економічного співробітництва. В міру економічного зростання в Україні об'єктивно й неминуче відбуватиметься процес включення українських підприємств в систему міжнародної господарської кооперації.

Отже, вирішення проблем виходу з економічної кризи, створення ефективного механізму соціального захисту населення, стабілізації політичних процесів неможливе без вироблення цілісної державної політики у сфері економічної безпеки України та забезпечення її реалізації. На перехідному етапі становлення нової економічної системи потрібно провести глибокий системний аналіз і визначити економічний напрямок руху нашого суспільства, щоб не допустити негативних тенденцій і кризових явищ у майбутньому. Це означає – правильно виявити точки прикладання зусиль, визначити пріоритети та загальний вектор розвитку, і на системних позиціях розробити Державну програму розбудови системи економічної безпеки України, тобто реальну платформу для побудови сильної економіки держави.

Зрозуміти проблеми України і спрогнозувати перспективи її розвитку можливо лише в межах глобальних тенденцій загальносвітового розвитку, формування нового світового порядку, системи світової безпеки.

Необхідність гарантій економічної безпеки вимагає здійснення наукових досліджень у цій сфері і створення практично нового наукового напрямку – економічної безпеки України.

Іван Лукін
Директор Інституту
економіки НАН України
академік

Державне регулювання трансформаційних процесів

Складні і суперечливі процеси економічних трансформацій, які здійснюються в Україні вже більше десяти років, багато разів обговорювалися на нарадах, наукових і науково-практичних конференціях та інших форумах різних рівнів – міжнародних, всеукраїнських, регіональних. На цих форумах розглядалися актуальні проблеми економічних перетворень, приймалися важливі рішення, спрямовані на подолання кризових явищ, забезпечення стабілізації економічного розвитку та переходу в нову стадію розвитку – економічного зростання. Однак, ці рішення, на жаль, ще не приносять необхідних результатів.

У контексті сказаного, наша сьогодення конференція має важливе значення. На ній ми заслухали дві доповіді: к.е.н. С.Соколенка і д.е.н. В.Мунтіяна, які на основі результатів своїх фундаментальних досліджень, опублікованих ними у монографіях "Глобалізація і економіка України" (К.: 1999 р.) і "Економіка та оборонні витрати" (К.: 1998 р.) зробили ґрунтовний аналіз сучасного стану і перспектив розвитку економіки України, зокрема актуальних проблем глобалізації її економіки та впливу оборонних витрат на економічний стан нашої країни, сформулювали науково обґрунтовані висновки і конструктивні пропозиції з цих проблем.

З цього приводу я висловлю деякі свої побажання. Як бачимо, ми дуже добре можемо розповідати про те, що в нашій державі склалася кризова ситуація, констатуємо факти, але мало вносимо конкретних пропозицій щодо шляхів і методів подолання кризового стану і поліпшення соціально-економічного і духовного розвитку нашого суспільства.

Відомо, що в кожній країні залежно від її внутрішніх умов та й зовнішніх обставин, ситуацій, що змінюються, стратегічних і тактичних цілей та шляхів їх досягнення, наявності ресурсних та інших можливостей формується специфічна модель ринкової економіки. Складовими такої моделі є: чітка система управління і регулювання процесів економічного розвитку, грошового обігу, валютно-фінансового й кредитного обслуговування при жорстких правових обмеженнях і вільній ринковій кон'юктурі; базування на науково-технічному прогресі та інтелектуальному потенціалі суспільства; взаємовигідні й паритетні взаємозв'язки в системі світового співтовариства з виявленням і використанням власної ніші в конкуренції на міжнародних ринках; соціальна орієнтація економічного розвитку на забезпечення гідного для людини рівня життя, нормального процесу демографічного відтворення; структурна і якісна збалансованість ринкового попиту і пропозицій при функціонуванні всіх видів ринків.

З метою створення необхідних умов для забезпечення формування такої специфічної моделі ринкової економіки в Україні на основі розвитку всіх названих її складових необхідно, як слушно підкреслюється у Посланні Президента України Л.Кучми до Верховної Ради, переосмислити роль і місце держави у здійсненні трансформаційних процесів, підвищенні її дієздатності. "Політика економічного зростання, – наголошується у Посланні, – може стати результативною лише за умови істотного посилення дієздатності держави, ефективного виконання нею своїх функцій... Тож утвердження в Україні моделі економічного зростання, заснованої на активному використанні державно-регулюючих механізмів трансформаційних процесів є однією з базових позицій нової економічної стратегії".¹

Як бачимо, стрижневим повинно стати зміцнення регулюючої функції держави, яка забезпечила б оптимальне осаднення і раціональне використання централізованих (держав-

¹ Україна: поступ у ХХІ століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки. "Урядовий кур'єр", 2000. №34. С.7.

них) і ринкових механізмів регулювання макро- і мікро-економічних процесів розвитку народного господарства.

На мій погляд, державному регулюванню, насамперед, підлягають такі процеси, як: реформування власності, приватизація та її інвестиційна спрямованість; створення ефективної системи захисту інтелектуальної власності та підприємницької діяльності; формування висококваліфікованого загону робітників і науково-технічних працівників, які є основною рушійною силою у здійсненні інноваційної моделі розвитку економіки.

Для того, щоб активізувати підприємницьку діяльність, забезпечити процеси економічного оновлення і розширеного відтворення суспільного і приватного виробництва, мало змінити лише форми власності та владні структури. Необхідно створити і впровадити у практику господарювання принципово новий регулюючий механізм всієї системи мотивації ринкових відносин, дієвість конкуренції та глибоке сприйняття товаровиробниками сучасних наукових і технологічних досягнень, стимулюючи одночасно нові наукові відкриття та їх впровадження у виробництво, що є технологічною основою високого рівня конкурентоздатності товарів і послуг.

Велику увагу слід і надалі приділяти проблемам реформування в агропродовольчому секторі економіки. На виконання доручення Ради національної безпеки і оборони України науковці Інституту економіки НАН України, Інституту аграрної економіки УААН за участю Міжвідомчої наукової ради НАНУ і УААН з проблем агропромислового комплексу підготували і надіслали владним структурам і підприємцям для практичного використання наукову доповідь "Про стратегію трансформації АПК і забезпечення продовольчої безпеки України". В доповіді на основі результатів фундаментальних досліджень зроблено глибокий аналіз сучасного стану діяльності АПК і визначено напрямки його подальшого розвитку як одного з стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку нашої країни.

Петро Саблук

Директор Інституту аграрної економіки Української академії аграрних наук, академік УААН

Формування ринкових відносин в аграрному секторі

Аграрне питання і пов'язані з ним продовольчі проблеми були й залишаються впродовж тривалого історичного часу вузловими при вирішенні завдань успішного розвитку економіки будь-якої країни. Тому цілком зрозумілою є турбота Президента України Л.Кучми про пошук і створення найефективнішої схеми функціонування аграрного сектора економіки, що зумовлює посилення кардинальних реформ в агропромисловому комплексі.

Головним, на мій погляд, є питання переведення аграрного сектора на економічні методи господарювання й управління. Адже ще у 80-і роки більшість керівників і спеціалістів сільського господарства зрозуміли, що діюча в СРСР, у тому числі й в Україні, система господарювання за рівнем економічних показників (продуктивністю праці, енергоємністю, прибутковістю одиниці продукції тощо) була неефективною і поступалася перед провідними країнами світу в середньому в 5 разів.

Як відомо, найсприятливіші умови для прояву економічних методів управління притаманні ринковим відносинам. Саме вони найповніше відповідають принципам госпрозрахунку: самостійності, прибутковості, відповідальності, режиму економії тощо. Тому у представників аграрної економічної науки України як у теоретичному, так і в практичному плані не виникло сумніву щодо вибору системи господарювання. Більшість члених однозначно стали на позицію переходу до ринкової економіки. За великим рахунком йдеться про перехід від незвідповідальної витратної моделі господарювання, яка за постулатами соціалістичної ідеї не визнавала таких об'єктивних

економічних категорій, як приватна власність, товар, капітал та інші, до ринкової соціально спрямованої економіки. Складність даного процесу полягає в тому, що у світі немає напрацьованої теорії переходу від соціалістичних економічних відносин до капіталістичних, від суспільного способу виробництва до приватновласницького, і тим більше із збереженням великотоварних підприємств.

Виходячи з цього, науковці України ще на початку 90-х років теоретично обґрунтували три напрями здійснення реформ з чітким визначенням їх складових.

Перший напрям. Створення ринкового, економічного за змістом середовища як бази ринкової системи господарювання.

Можна стверджувати, що нині вже підготовлені наукові розробки, концепції і доктрини, а також програмні положення аграрної реформи і прогностичні передбачення соціально-економічного розвитку АПК. За своїм змістом наукові напрацювання вчених різняться між собою цілями і масштабами, методами й засобами вирішення завдань та передбачають широкий діапазон точок зору - від радикального "гайдаризму" шокової терапії, спрямованої на руйнування усієї попередньої системи, до поміркованих і навіть консервативних, що пропонують відновлення дореформеної системи господарювання. Не будемо їх аналізувати, життя саме відкинуло крайній взаємовиключні рішення і зробило вибір на користь зваженого конструктивізму.

Нині аграрна економічна наука має у своєму арсеналі загальнотеоретичну модель, схему, методологію побудови в Україні відкритої, конкурентної, змішаної аграрної економіки ринкового типу, інтегрованої у світову господарську систему, що дозволяє наблизити сільськогосподарське виробництво до рівня економічно розвинутих країн. Методологія побудована з урахуванням світових економічних тенденцій і національної специфіки організації сільського господарства та проникнута прагненням відшукувати й запропонувати раціональні механізми подолання існуючої кризи, стабілізації економіки та створення

необхідних умов подальшого якісного і кількісного економічного зростання аграрного виробництва у системі світогосподарських зв'язків.

Головною складовою першого напрямку було й залишається відпрацювання системи заходів, нормативно-правових документів, необхідних для визначення на селі господаря-власника, захисту приватної власності, побудови на основі цієї власності виробничих відносин у сільськогосподарських підприємствах. При цьому незаперечною і визначальною виступає істина про те, що шлях до науково-технічного прогресу пролягає через економічний інтерес, заснований на власності та бажанні людей її примножити.

Проте необхідно визнати, що не всі наші наукові розробки й рекомендації були використані тими, для кого вони власне створювалися. Основи сучасної аграрної політики, безумовно, не ідеальні. Потрібно й надалі поглиблювати науковий аналіз, щоб на підставі нових оцінок вносити корективи до діючої практики виходу АПК з кризового стану. Адже негативні наслідки не є виключно результатом об'єктивних обставин, а переважно - суб'єктивні, рукотворні.

Насамперед вражає низький рівень усвідомлення змісту земельної реформи рядовими селянами. Значна частина селян боїться земельної власності, що є наслідком попередньої системи. Проте без усвідомлення селянином того, що він - власник землі і майна, ключова фігура у вирішенні всіх економічних питань на селі, гальмуються реформи. Представникам науки необхідно посилити пропаганду серед селян як змісту, так і мети та завдань земельної реформи. Для цього необхідно:

- відпрацювати прозорі і зрозумілі рядовому працівнику механізми й інструменти формування конкретного власника, введення його в правове та економічне поле побудови виробничих відносин з урахуванням розміру майнової і земельної власності;

- активізувати роз'яснювальну роботу всіма доступними у державі формами, методами й засобами. Перевага в даній роботі має надаватись тим, хто вбачає в селянині ключову фігуру при вирішенні проблем.

Для посилення розвитку реформ потрібно включити в економічні відносини країни самого власника з належним йому майновим паєм і часткою землі як невід'ємної частини аграрного капіталу. Без цього неможлива організація в аграрному секторі ефективних виробничих відносин.

Факт невизнання в аграрному виробничому капіталі вартості землі, прив'язки її до конкретного власника, поклало село і селянина в економічному плані "на лопатки". Протягом останніх шести років цьому значною мірою сприяла позиція керівників парламенту, які були проти приватної власності на землю, не визнавали її ціни і вартості, а тим більше - товаром. Без приватної власності на землю неможливо освоїти ринкову економіку, оскільки земля - один з основних видів виробничих ресурсів. Поняття товарності землі визначається не стільки процесом її купівлі-продажу, що, як правило, регулюється законодавчими актами, а визнанням вартості та ціни ресурсу, включенням його в систему економічного обороту ресурсів держави.

Науковці-економісти пропонують зняти всіма доступними засобами ідеологічну заангажованість навколо землі. Керуватися потрібно не політичною риторикою, а тією економічною істиною, яка засвідчує, що земля є товаром, її вартість і ціна - складові виробничого капіталу. Без урахування цього обділяється в економічному плані господар-власник, він потрапляє у нерівні економічні умови з товаровиробниками інших галузей.

Потрібний новий Земельний кодекс, який би відповідав вимогам ринкової економіки з однозначним опосередкуванням у ньому земель виробничого призначення категоріями ціни, вартості та включенням землі у вартісній оцінці до структури виробничого капіталу. Згідно з цим, з огляду на економіку

перехідного періоду, слід переглянути теоретичні основи земельної ренти та механізм її розподілу.

Необхідно також внести уточнення до методики оцінки землі з тим, щоб її вартість у кожний конкретний часовий період відбивала роль і значення цього ресурсу в досягненні кінцевих економічних результатів. Інфляційні процеси не повинні впливати на втрату натуральної форми належної власнику землі. Постало питання про розробку Закону про іпотеку землі і створення на даній основі земельного іпотечного банку.

Заключним етапом першого напрямку проведення реформ є визначення з подачі власника і в його інтересах організаційно-правових форм господарювання.

Аграрна економічна наука повинна наповнити нові за змістом реформовані господарства розробками і методиками складання бізнес-програм, бізнес-проектів і бізнес-планів, положень про нові внутрішньогосподарські виробничі відносини, які враховували б внесок конкретного власника у створення за його участю господарюючий суб'єкт, його конкретну працю, створення системи управління з визначенням інтересу та відповідальності, умов для підприємницької діяльності кожного.

Таким чином, наповнення новим економічним змістом сформованих організаційно-правових структур дає підставу сподіватися, що в аграрному секторі економіки України найближчим часом буде створене ринкове середовище.

Другий напрям. Побудова згідно з вимогами ринкової економіки економічного механізму і системи управління ("правил гри").

Створення рівних економічних "правил гри" для всіх сфер і галузей національної економіки було й залишається однією з основних функцій держави. Тільки виконувати їх вона повинна не командними методами і втручанням у виробничу діяльність товаровиробників, а шляхом ефективного використання економічних важелів. Об'єктивне застосування економічних

- активізувати роз'яснювальну роботу всіма доступними у державі формами, методами й засобами. Перевага в даній роботі має надаватись тим, хто вбачає в селянині ключову фігуру при вирішенні проблем.

Для посилення розвитку реформ потрібно включити в економічні відносини країни самого власника з належним йому майновим пасом і часткою землі як невід'ємної частини аграрного капіталу. Без цього неможлива організація в аграрному секторі ефективних виробничих відносин.

Факт невизнання в аграрному виробничому капіталі вартості землі, прив'язки її до конкретного власника, поклало село і селянина в економічному плані "на лопатки". Протягом останніх шести років цьому значною мірою сприяла позиція керівників парламенту, які були проти приватної власності на землю, не визнавали її ціни і вартості, а тим більше - товаром. Без приватної власності на землю неможливо освоїти ринкову економіку, оскільки земля - один з основних видів виробничих ресурсів. Поняття товарності землі визнається не тільки процесом її купівлі-продажу, що, як правило, регулюється законодавчими актами, а визнанням вартості та ціни ресурсу, включенням його в систему економічного обороту ресурсів держави.

Науковці-економісти пропонують зняти всіма доступними засобами ідеологічну заангажованість навколо землі. Керуватися потрібно не політичною риторикою, а тією економічною істиною, яка засвідчує, що земля є товаром, її вартість і ціна - складові виробничого капіталу. Без урахування цього обділяється в економічному плані господар-власник, він потрапляє у нерівні економічні умови з товаровиробниками інших галузей.

Потрібний новий Земельний кодекс, який би відповідав вимогам ринкової економіки з однозначним опосередкуванням у ньому земель виробничого призначення категоріями ціни, вартості та включенням землі у вартісній оцінці до структури виробничого капіталу. Згідно з цим, з огляду на економіку

перехідного періоду, слід переглянути теоретичні основи земельної ренти та механізм її розподілу.

Необхідно також внести уточнення до методики оцінки землі з тим, щоб її вартість у кожний конкретний часовий період відбивала роль і значення цього ресурсу в досягненні кінцевих економічних результатів. Інфляційні процеси не повинні впливати на втрату натуральної форми належної власнику землі. Постало питання про розробку Закону про іпотеку землі і створення на даній основі земельного іпотечного банку.

Заключним етапом першого напрямку проведення реформ є визначення з подачі власника і в його інтересах організаційно-правових форм господарювання.

Аграрна економічна наука повинна наповнити нові за змістом реформовані господарства розробками і методиками складання бізнес-програм, бізнес-проектів і бізнес-планів, положень про нові внутрішньогосподарські виробничі відносини, які враховували б внесок конкретного власника у створений за його участю господарюючий суб'єкт, його конкретну працю, створення системи управління з визначенням інтересу та відповідальності. умов для підприємницької діяльності кожного.

Таким чином, наповнення новим економічним змістом сформованих організаційно-правових структур дає підставу сподіватися, що в аграрному секторі економіки України найближчим часом буде створене ринкове середовище.

Другий напрям. Побудова згідно з вимогами ринкової економіки економічного механізму і системи управління ("правил гри").

Створення рівних економічних "правил гри" для всіх сфер і галузей національної економіки було й залишається однією з основних функцій держави. Тільки виконувати їх вона повинна не командними методами і втручанням у виробничу діяльність товаровиробників, а шляхом ефективного використання економічних важелів. Об'єктивне застосування економічних

методів регулювання виробництва буде найбільшою допомогою розвиткові агропромислового виробництва з боку держави.

Як відомо, неможливо ефективно організувати внутрішньогалузеві і внутрішньогосподарські відносини без відрегулювання в державі міжгалузевих відносин. У цьому напрямі науковців чекає велика кропітка дослідницька робота.

Висунута свого часу наукою теза щодо забезпечення системою ціноутворення у стартовий період рівновеликого прибутку на рівновеликий капітал, включаючи до аграрного капіталу вартість землі, так і не знайшла розуміння та підтримки і, на жаль, не сприймається багатьма і сьогодні. Ігнорування даного базового елементу ринкової економіки призвело практично до банкрутства колгоспів.

Одна з причин низької ефективності аграрної економіки полягає у відсутності передумов не тільки для нагромадження, а й для утворення аграрного капіталу. Створення умов для його нормального функціонування набуває важливого значення, і такі умови мають враховувати особливості процесу формування аграрного капіталу. Загальновідомо, що функціонування галузі залежить як від внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Останні повинні створювати держава. Без державної підтримки практично неможливо сформувати аграрний капітал та здійснювати його відтворення.

У сучасних умовах процес утворення аграрного капіталу надзвичайно ускладнився. Лібералізація цін, не до кінця продумана приватизація, недосконалість податкової системи. грошово-кредитної і митної політики, бюджетний дефіцит тощо призвели до спаду всіх найважливіших макроекономічних показників, зростання обсягів неплатежів, зниження рівня життя основної маси населення, посилення соціальної напруги в суспільстві. Ціновий механізм як передумова формування аграрного капіталу розбалансований.

Державі нарешті потрібно визначитись та узаконити перелік економічних важелів регулювання виробництва, формування

капіталу, на базі яких створюються однакові "правила гри" на ринку, насамперед ціновими методами.

Необхідно доповнити Закон про ціни і ціноутворення або розробити Закон аналогічного змісту для агропромислової сфери, де передбачити особливості ціноутворення в кожній підгалузі сільського господарства, передусім тих, що забезпечують продовольчу безпеку держави, гарантують людям мінімум споживання необхідних продуктів харчування (зерно, цукор, молоко, м'ясо).

У системі створення в державі економічних "правил гри" особливу роль відіграє податковий механізм. Останнім часом розміри податків та податкових платежів, що сплачуються сільськогосподарськими товаровиробниками, досить незначні. Отже, причина скорочення обсягів агропромислового виробництва, його збитковості полягає не в податках і не в податковій політиці. Господарюючи суб'єкти аграрної сфери, її керівники і спеціалісти розуміють необхідність відрاهування до бюджету держави і місцевих органів влади частини своїх доходів. Тож як кому, як не державі створювати умови для їх отримання. Потребують також поліпшення механізми нарахування і сплати податків з точки зору спрощення та врахування специфіки платежів. Всі нарахування і сплата в кінцевому підсумку повинні пов'язуватись з розмірами одержаних доходів. До мінімуму слід скоротити обов'язкові платежі сільськогосподарських підприємств, які включаються до складу собівартості продукції.

Серед розроблюваних економічних "правил гри" належне місце відводиться системі управління аграрною сферою.

Наукові дослідження підтверджують, що управління має будуватись не за схемою зверху донизу, як це має місце тепер, а знизу (від господаря-власника) вверху (по функціях, які делегує власник). Державі слід брати на себе тільки суто державні функції, які захищають загальні народні інтереси (державне регулювання виробництва і підтримку товаровиробників,

науково-технічний прогрес, соціальний захист населення, економічну безпеку країни та ін.).

Державі належить впроваджувати систему квотування виробництва основних видів сільськогосподарської продукції для державних потреб і зовнішньої торгівлі, а також відходити від практики будь-якого адміністративного обмеження рівня цін на сільськогосподарську продукцію.

Іншою схемою вирішення проблеми фінансування є залучення коштів внутрішніх і зовнішніх інвесторів. Відповідно до інтересів сільськогосподарських товаровиробників потрібно підпорядковувати амортизаційну політику.

Третій напрям. Забезпечення ефективнішого використання наявного ресурсного потенціалу АПК згідно з потребами у продовольстві держави та продовольчої безпеки країни.

Значну роль у здійсненні цього відіграє аграрна наука. Аналіз дійсної ситуації свідчить, що одним з найсерйозніших негативних наслідків реформування аграрної економіки є послідовний занепад матеріально-технічної бази і ресурсного потенціалу АПК. Тому важливо розробити прозору і зрозумілу схему економічного зростання на базі стимулювання інтересу людей та господарюючих суб'єктів для досягнення вищих показників господарювання. Загальне завдання аграрної науки - зробити сільське господарство привабливою зоною для інвестицій; впроваджувати новітні вітчизняні і зарубіжні технологічні, організаційно-економічні заходи, систему інжинірингу, при якій всі без винятку рішення та господарські операції здійснюватимуться з позицій економічного результату (вигоди). Це водночас сприятиме активізації інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах.

Потребує вирішення і така проблема, як запровадження в практику управління комп'ютерних технологій, сучасних заходів узагальнення й передачі науково-технічної інформації.

Найближчим часом для вирішення проблем по всіх напрямках за участю науки слід розробити і прийняти ряд законів

та інших нормативно-правових документів як узагальнюючого (рамкового), так і конкретного (прямої дії) характеру.

Аграрна реформа досягне своєї мети лише тоді, коли на її основі сформується багатокладна ринкова економіка, здатна не тільки гарантувати продовольчу безпеку країни, наповнювати внутрішній ринок доступним за ціною і якісним продовольством, а й створювати конкурентні переваги при виробництві і збуті продукції та сільськогосподарської сировини за кордон. Для цього потрібні нові мотиви, безпосередньо стимулюючі економічні інтереси товаровиробників, свобода господарської діяльності. Лише на економічному інтересі та прагненні нагромадити капітал, отримати прибутки в умовах ринку можна вирішити поставлені завдання.

Василь Супрун

Заступник голови

Антимонопольного комітету
України

Глобалізація і антимонопольна політика

Внаслідок глобалізації діяльності підприємств національні кордони окремих країн долаються стрімкими темпами іноземними суб'єктами господарювання. Зростаючий процес інтернаціоналізації економіки призводить до скорочення впливу на неї з боку національних урядів, адже на глобалізованих ринках саме підприємці, споживачі та власники капіталу визначають хід економічних перетворень.

Причиною глобалізації діяльності підприємств є намагання максимізувати прибутки за рахунок розширення географії діяльності підприємства, вибору певної стратегії та структури підприємства.

Глобалізації діяльності підприємств сприяють:

- розвиток вільної торгівлі, виникнення глобальних ринків;
- усунення бар'єрів між країнами щодо переливу капіталу;
- розвиток засобів комунікації;
- науково - технічний прогрес.

Якщо підприємство має ефективні, конкурентноспроможні технології, воно або створює в іншій країні новий товарний ринок (якого раніше не існувало), наприклад, послуги Інтернету, або вступає на вже існуючий товарний ринок, наприклад, світли нафтопродукти, послуги зв'язку.

Глобалізація діяльності підприємства може здійснюватися різними шляхами, зокрема, шляхом:

- створення дочірнього підприємства в іншій країні, в тому числі спільно з іншим, можливо національним, підприємством;
- придбання контролю над підприємством в іншій країні;
- створення різного роду об'єднань, корпорацій, концернів;
- укладання угод про спільну діяльність між підприємствами різних країн;
- злиття з підприємством, розташованим в іншій країні.

На сьогодні світ переживає вже п'яту хвилю глобальних злиттів, зумовлену процесами лібералізації підприємницької діяльності у традиційно регульованих секторах економіки. Велетенські злиття є відповіддю компаній на процес глобалізації ринків, на технологічні перетворення, а також на відкриття нових галузей внаслідок здійснення приватизації і дерегулювання в економіці. Поруч із лібералізацією багатьох ринків, значною рушійною силою економічної концентрації світового масштабу стає стрімкий розвиток передових технологій і комунікаційної техніки. Американські дослідження

свідчать про те, що в 1998 році у світі відбулося біля 26000 злиттів на суму 2 400 млрд. доларів. Четверта частина цієї суми припадає на злиття, які виходять за межі національних кордонів.

Сучасна хвиля злиттів є, по суті, лише початком процесу суттєвих перетворень всієї економіки. Значні концептуальні зміни відбуваються в ідеології менеджменту підприємств: концентрація зусиль великих підприємств переноситься з багатогалузевого розвитку на розвиток ключового виробництва. Свої мети лідери світового ринку досягають, як правило, об'єднуючи свої зусилля.

Вплив процесу глобалізації на конкуренцію є неоднозначним.

З одного боку, злиття великих компаній зовсім не обов'язково призводить до негативних економічних наслідків, і, навіть, навпаки, сприяє підвищенню ефективності виробництва, зниженню питомих виробничих витрат компаній та скороченню дублюючих ланок виробництва, відкриває нові ринки. Велику зацікавленість у поширенні процесу економічної концентрації виявляють, зокрема, ті країни, де розміщуються великі холдінгові компанії, оскільки мова йде не стільки про концентрацію виробництв, скільки про концентрацію капіталів, на базі яких розвиваються ці виробництва. Споживачі також отримують певний вигаш від великих злиттів у вигляді ширшого вибору товарів, пропонованих за доступнішими і вигіднішими цінами. Внаслідок того, що відносини конкуренції інтернаціоналізуються, відбувається розширення просторових меж ринків. На сьогодні позитивний ефект від такого розширення, з огляду на конкуренцію, здебільшого є сильнішим, ніж негативний ефект від обмеження конкуренції. Але така позитивна оцінка навряд чи залишиться актуальною для майбутнього розвитку конкуренції.

З іншого боку, в глобалізації діяльності підприємств може критися небезпека для конкуренції, оскільки лідерство на світовому ринку виявляється дуже близьким за змістом до домінування на ньому. Крім того, інтернаціоналізація

підприємницької діяльності, зростання кількості й розміру фірм транснаціонального характеру збільшує ймовірність того, що антиконкурентна практика окремих підприємств може перетинати національні кордони та перешкоджати розвитку міжнародної торгівлі.

Уже зараз для конкуренції існують і негативні наслідки процесу глобалізації діяльності підприємств, у тому числі і для світової конкуренції. Вони полягають, зокрема, у створенні сприятливих передумов для утворення олігополій та зловживання ринковою владою великими компаніями у ключових галузях економіки таких, як автомобілебудування, нафтова та хімічна промисловість, банківська справа. Ситуація загострюється також тим, що значно спадає потенційна конкуренція, на відміну від недалекого минулого, коли набуття ринкової влади за рахунок національних або регіональних злиттів компенсувалося реальною можливістю появи нових конкурентів з інших країн або регіонів.

Тому глобалізація діяльності підприємств потребує певних застережень з боку національних конкурентних відомств, які діють в межах національного або регіонального законодавства.

На багатьох світових ринках реальною є ситуація виникнення «жорстких олігополій», учасниками яких залишаться тільки нечисельні підприємства. Наприклад, після злиття ABB і Alstom в енергетичній галузі залишаться тільки 4 конкурентоспроможних виробника.

Злиття Даймлер - Крайслер знаменує новий оберт процесу консолідації, який, за оцінками Європейської Комісії, має завершитись утворенням дуже обмеженої кількості (не більше 5 або 6) виробників автомобілів. Малі підприємства цієї галузі відчуватимуть все більше труднощів на шляху досягнення глобального взаєморозуміння. Крім того, тісні зв'язки виробників автомобілів з нечисленними постачальниками - лідерами у сфері технології вимагатиме більшої концентрації також на стороні постачальників.

У нафтовій промисловості після злиття таких велетнів галузі як British Petroleum/Amoco і Total/Petrofina та Exxon/Mobil, які відбулися впродовж останніх років, загроза обмеження конкуренції стала ще гострішою у зв'язку з падінням цін на нафту.

В перспективі в цих галузях можуть залишитись тільки нечисленні олігополії, яким буде легко домовитись між собою. За таких умов адекватною реакцією на негативні наслідки процесів глобалізації має стати посилення ролі конкурентної політики та законодавства як засобу регулювання економічних відносин та інструменту здійснення контролю за діяльністю транснаціональних компаній. У цьому контексті доречно було б згадати процедуру погодження злиття згаданої вище компанії Exxon/Mobil. Конкурентні відомства 17 (!) країн світу дали згоду на це злиття. В результаті на захист конкуренції компанією було виконано низку вимог американського антитрестівського відомства, спрямованих на поліпшення структури новоутвореної фірми.

Заходи конкурентної політики мають бути ефективними й адекватними негативним наслідкам процесів глобалізації економіки і зростання транснаціональної підприємницької діяльності, оскільки без цих заходів неможливо оволодіти сучасною економічною ситуацією. Якщо відомства, відповідальні за збереження нормального конкурентного середовища, прагнуть зберегти за собою функцію «приборкувача економічної влади» на глобальних ринках, то вони мають переосмислити критерії своєї діяльності. Економічний прогрес країн світу взагалі знаходиться у прямій залежності від наявності й ефективності впровадження національного конкурентного законодавства.

Особливо відчутними негативні наслідки процесу глобалізації є в тих країнах, де контроль за злиттями відсутній або недосконалий. Це спонукає національні уряди до створення власного конкурентного законодавства, оскільки на сучасному етапі основою для захисту конкуренції від негативного впливу

новітніх глобальних економічних перетворень залишається національне конкурентне законодавство. Про усвідомлення значення такого законодавства свідчить той факт, що воно наразі вже є чинним у 83 країнах і розробляється ще у 24 країнах.

Разом з тим, на сучасному етапі застосування для захисту конкуренції можливостей національного конкурентного законодавства не завжди відповідає вимогам, які обумовлені процесами зростаючої інтернаціоналізації економіки, зокрема, екстериторіальними обмеженнями конкуренції і мега-злиттями. Це пояснюється замкненим характером та обмеженою юрисдикцією практично всіх національних або регіональних правил конкуренції, відсутністю прийнятних інструментів їх застосування до антиконкурентної транснаціональної практики. За таких умов постає **проблема розвитку дієвих механізмів міжнародного співробітництва в галузі конкурентної політики.**

Згідно з останніми аналітичними дослідженнями Спільної робочої групи ОЕСР з питань торгівлі та конкуренції визнається чотири можливі шляхи для вирішення зазначеної проблеми, а саме:

- добровільне зближення національного конкурентного законодавства різних країн та процедур його застосування;
- удосконалення двостороннього співробітництва між конкурентними відомствами на добровільних засадах;
- регіональні угоди, що містять положення щодо конкуренції;
- багатосторонні угоди у сфері конкурентної політики.

У найближчій перспективі найбільше значення для здійснення ефективного контролю за злиттями і подолання спотворень конкуренції на транснаціональному рівні має саме двостороннє співробітництво в галузі конкурентної політики, оскільки воно, як правило, базується на засадах взаємної довіри, близькості інтересів і традицій, більш детальних правових

нормах. Крім того, у світі ще не досягнуто і в найближчому майбутньому не передбачається консенсусу щодо відповідних юридичних та економічних принципів, необхідних для розробки глобальної угоди. На противагу цьому переваги й досягнення у сфері розвитку двостороннього співробітництва є реальними й очевидними.

Водночас зростання обопільної довіри, взаєморозуміння і зближення критеріїв, які лежать в основі двостороннього співробітництва, здатні значно спростити досягнення багатосторонніх домовленостей. Тому вже сьогодні постає питання щодо необхідності й доцільності започаткування в майбутньому, зокрема, в межах СОТ, ЮНКТАД та ОЕСР, переговорів та дискусій щодо перспективи створення багатосторонньої процедури міжнародного співробітництва в зазначеній сфері. З організаційної точки зору, найбільш придатною основою для налагодження ефективних механізмів такої співпраці може стати інституційна структура Світової Організації Торгівлі (СОТ).

Багатостороння угода в межах СОТ має базуватись на:

- зобов'язаннях щодо створення національного конкурентного законодавства (близько половини від 135 країн-учасниць СОТ взагалі не мають власного законодавства щодо захисту конкуренції) та дієвої інституційної бази щодо його впровадження;
- принципах недискримінації та прозорості;
- забезпеченні механізмів взаємодії відповідних відомств з метою захисту конкуренції;
- поступовому зближенні критеріїв оцінки антиконкурентної практики, яка впливає на міжнародну торгівлю.

Така угода має сприяти розвитку вільної торгівлі, зміцненню культури глобальної конкуренції та підвищенню ефективності боротьби з порушеннями правил конкуренції у міжнародному масштабі.

Крім того, угода має містити міжнародну процедуру багатостороннього співробітництва при здійсненні контролю за злиттями. В розробці подібної угоди зацікавлені як національні конкурентні відомства, так і підприємці, які наразі, при погодженні злиттів транснаціонального характеру, змушені мати справу з численними установами і законодавствами, нести значні ризики, обумовлені неузгодженістю оціночних критеріїв і відмінностями в підходах до прийняття рішень. Так, наприклад, під час злиття Даймлер-Крайслер співробітники компанії на власному досвіді переконалися, якою складною може стати на сьогоднішній день процедура погодження мега-злиття. Їм довелося вивчити картельні законодавства 40(!) країн і в 10 країнах заявити про злиття. Закономірним, виходячи з цього, є питання, чи не слід спростити процедуру погодження, адже швидкість є суттєвим фактором успіху при злитті компанії.

Питанням віддаленої перспективи залишається також створення кодексу міжнародних правил конкуренції, подібного до законодавства ЄС у цій сфері, а також, можливо, утворення всесвітнього конкурентного відомства.

В Україні у зв'язку з реформуванням економіки паралельно йдуть два протилежних процеси. Продовжується де монополізація монополічних утворень, що залишилися країні у спадщину від соціалістичної економіки. Зазначимо, що в основному процеси структурної демонополізації вже завершені і зараз основна частка вжитих у 1999 році заходів припадає на неструктурні способи демонополізації, а саме на зниження або зняття бар'єрів вступу на монополізовані товарні ринки. Лібералізація зовнішньо - економічної діяльності.

Разом з тим, у важкій індустрії збережено існуючий раніше рівень концентрації виробництва. Президентом України, Урядом вживалися заходи, пов'язані зі створенням вертикально інтегрованих структур. Прикладами такої концентрації є: НАК "Нафтогаз України", "Укрзалізниця", корпорація "Укрудриприм". Україна має ефективне конкурентне законодавство, яке дозволяє ефективно захищати підприємців від проявів монополізму та не

допускати монополізації на ринках. Це, насамперед, діючі Закони України "Про Антимонопольний комітет України", "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності", "Про захист від недобросовісної конкуренції". Фактично прийнятий Верховною Радою Закон України "Про природні монополії"

Протягом 1999 року органами Антимонопольного комітету розглянуто 622 заяви на здійснення економічної концентрації (у 1998 році - 1163 заяв). У 105 випадках, в яких було виявлено підстави для можливої заборони концентрації або виникла необхідність проведення складного поглибленого дослідження, розглядалися справи про економічну концентрацію. З особливою увагою та ретельністю органи Комітету ставилися до вивчення обставин, дослідження можливих наслідків у випадках економічної концентрації за участю іноземних інвесторів або підприємств з іноземними інвестиціями.

В багатьох випадках іноземними учасниками концентрації є всесвітньо відомі фірми, інвестиції та технічне сприяння з боку яких здатне, за певних умов, істотно підвищити рівень конкурентоспроможності українських підприємств. Проте сьогодні вже виникла реальна потреба в удосконаленні антимонопольного законодавства з урахуванням процесів глобалізації. І такий проект закону вже знаходиться на розгляді Верховної Ради України. Це проект закону України "Про захист економічної конкуренції", який за вимогами до нього практично повністю відповідає вимогам конкурентного законодавства Європейського Союзу.

Боятися глобалізації немає підстав, але необхідно тримати її під постійним контролем. Враховуючи те, що в Україні практично вже відбулася критична маса ринкових перетворень, її можна фактично розглядати, як країну з ринковою економікою.

Антимонопольний комітет України багато уваги приділяє розвитку відносин з конкурентними відомствами інших країн, і в першу чергу, з країнами Європи, Причорномор'я, Прибалтики та СНД, які є важливими партнерами України. Про це свідчить

низка двосторонніх угод про партнерство та співробітництво у сфері конкурентної політики, укладена з конкурентними відомствами країн з перехідною економікою, а саме: Болгарією, Польщею, Чехією, Литвою, Словаччиною, Угорщиною та Білоруссю. У процесі становлення конкурентних відомств та створення конкурентного законодавства головними цілями цих угод були визначені - встановлення професійних контактів, обмін інформацією та досвідом. Окрім цього. Комітет був одним з ініціаторів і є асоційованим учасником багатостороннього регіонального Договору між країнами СНД про узгоджену антимонопольну політику, спрямованого на розвиток конкуренції, запобігання та припинення його обмежень.

Сергій Дорогунцов

Народний депутат України,
Голова Ради по вивченню
продуктивних сил України,
член-кореспондент НАН України

Соціально – економічний стан України

Я хочу привернути увагу до сільського господарства і промисловості. Верховна Рада прийняла Земельний кодекс в 1992 році і Закон про приватизацію з сотнями поправок. Теоретично ми володіємо землею, а практично зробити нічого не можемо. Спочатку приватизовували за гроші, а зараз іноземцям можемо віддати і задарма. Земля залишилася без ефективного господаря. В цьому році 50% поля було незасіяне. В минулому році було зібрано всього 25 млн. тонн зерна, а в попередні роки збирали по 50 млн. тонн.

З приватизацією справи не кращі, промисловість ми загубили. Ми мали потужну структуру, яку не треба було руйнувати. Запорізька область втратила 11% продукції, інші області втратили ще більше. Картина така, що втрати по

виробництву продукції з кожним роком стають ще більші. У нас ще залишились кваліфіковані кадри інженерів і робітників і можна відродити економіку. Тільки треба бачити, як її відродити.

В Україні виробляється 1000 доларів ВВП на душу населення. Навіщо відновлювати економіку 1990 р.? Нам потрібно створювати матеріально-технічну базу нового покоління. Не треба купувати технології за кордоном. В Україні такий потужний науковий потенціал, що нам під силу створювати технології самим. Нам продаються технології 15-20-річної давності, які вже давно застаріли. Наприклад, іноземні медичні препарати дорогі, і хоч наші українські ліки в декілька разів дешевші, але на світові ринки ми пробитися не можемо. Тому що виробляємо їх не за новітніми технологіями.

Щодо глобалізації і регіоналізації. При проведенні розумної політики ці процеси доповнюють одне одного. Глобалізація – об'єднання, регіоналізація – роз'єднання. Свого часу Радянський Союз об'єднався - це назвали імперіалізмом. Сьогодні і Європа, і Азія, і Америка об'єднуються. Світ став однополюсним. Навіть Росія в теперішній ситуації залежить від Америки, а Україна тим більше. Єдину цінність в Україні становить територія. Вона цікавить всіх лише як геостратегічний плацдарм.

Демографічна ситуація. В Україні в 1998 році народилося 419 тис. дітей, в 1999 р. – 388 тис. дітей. Зробивши деякі математичні підрахунки можна побачити, що за такої ситуації через 15 років в Україні взагалі дітей не буде. Хто задуметься над цим питанням? Діти в нашій державі нікому не потрібні. Тому що, не буде дітей, не буде й проблем. Але що робити з вчителями, з вузами? Національне багатство України – це люди, їх освіта. В Україні повинні бути економічні засоби забезпечення умов для людей, щоб вони могли народжувати і виховувати дітей. Інакше у нас немає майбутнього при цій ситуації.

Україна має проблеми і міжрегіональні, і внутрішні. Уряд запропонував концепцію державної регіональної політики, яка

повинна забезпечити регіональне місцеве управління. Створено Фонд регіональної підтримки, який покликаний підтримувати депресивні та кризові регіони. Існує розрив у 1,5 рази між більш розвиненими і менш розвиненими областями. Територіальний ресурс найнижчий у Житомирській області. Процеси регіональної диференціації сьогодні не досліджуються, ніхто цим не займається.

Леонід Мінін

Начальник управління
економічної безпеки Ради
Національної безпеки і оборони
України д.е.н., професор

Роль вільних економічних зон у розвитку економіки України

Створення вільних економічних зон (ВЕЗ) і територій пріоритетного розвитку зі спеціальним інвестиційним режимом (ТПР) є одним з важливих напрямків покращення інвестиційного клімату країни, засобом залучення інвестицій у ті регіони і міста, які через структурні перетворення опинилися в найбільш важкому соціально-економічному стані.

Аналіз перших результатів функціонування ВЕЗ і ТПР показав наступне:

Трансформацію психології працівників державних адміністрацій, їх прискорену адаптацію до вимог ринку і порозуміння з інвесторами;

У межах ТПР великі підприємства припинили практику приховування прибутків, які зараз спрямовуються на оновлення й розвиток виробництва.

Почалося поживлення активності інвесторів, збільшилася їх зацікавленість в інвестуванні нових проєктів на території ВЕЗ і ТПР;

Почався процес виходу капіталу з «тіні» і повернення його з офшорних зон.

Уявляється, що зазначені результати є наслідком певної довіри інвесторів до кроків, зроблених Урядом України у напрямку створення ВЕЗ і ТПР. Тому продовження цієї роботи могло б стати суттєвим підтвердженням серйозності намірів держави щодо покращання інвестиційного клімату в країні в цілому.

В цьому зв'язку викликають здивування окремі висловлювання про необхідність зупинення подальшої роботи по створенню ВЕЗ і значного обмеження пріоритетних видів діяльності на вже створених ТПР. Така непослідовність, яка зумовлена часто-густо кон'юнктурними міркуваннями, не додає позитивного іміджу України в очах потенційних інвесторів.

Посилання на втрати бюджету від створення ВЕЗ і ТПР, які часто використовуються опонентами, мають короткочасний характер (у рамках поточного року) і не враховують збільшення прямих і опосередкованих надходжень у майбутньому за рахунок реалізації інвестиційних проєктів (зростання обсягів виробництва, заробітної плати робітників і нарахувань на неї, зменшення дотацій та інших видів допомоги).

Тому з метою захисту інтересів ініціаторів створення і учасників уже організованих ВЕЗ і ТПР заснована Українська асоціація спеціальних (вільних) економічних зон, яка зареєстрована Міністерством юстиції України в березні цього року. Ця громадська організація відкрита для всіх зацікавлених юридичних і фізичних осіб. Одне з основних завдань цієї організації - залучення інвестицій у ВЕЗ і ТПР.

Світовий досвід показує, що не можна очікувати миттєвої віддачі від створення ВЕЗ і ТПР. Ефект, як правило, проявляється на 3-4 рік їх функціонування.

Водночас, ВЕЗ і ТІР є своєрідними полігонами для опрацювання нових інвестиційних та інноваційних режимів, каталізаторами економічного зростання і засобами, що сприяють вирішенню проблем зайнятості. Вони також є інструментом поживлення економіки, а тому - мають виконати свою позитивну роль в Україні.

Людмила Воротіна

д.е.н., професор
Національного університету
ім. Тараса Шевченка,
член Президії СЕУ України

Становлення підприємництва в Україні в контексті сучасної парадигми глобалізації економіки

Сучасний світ ставить перед дослідниками проблеми, від вирішення яких в значній мірі залежить життєдіяльність окремих регіонів, світової економіки і людства в цілому на порозі ХХІ століття.

До таких проблем відноситься глобалізація економіки і сучасні погляди теоретиків і практиків на її суть і вплив на економічне та соціальне буття країн в сучасному світовому просторі.

В історії цивілізації ще не було такого унікального стану, коли майже всі країни світу прагнуть жити у ринковій економіці і реальний стан країн обумовлюється не альтернативами ринковим формам господарювання, а диференціацією регіонів за рівнем ринкового господарства країн.

Можна стверджувати, що входження у ХХІ століття стає для країн світу періодом посилення світогосподарських зв'язків і водночас утвердженням ринкових принципів економічного розвитку і зміцнення національних особливостей та бачення майбутнього своїх країн.

Особливої актуальності такі проблеми набувають для нових країн, що утворились у 90-х роках ХХ століття після зникнення федеративних держав (СРСР, Югославії, Чехословачії).

Серед таких країн знаходиться і наша держава – Україна.

Сучасна парадигма розвитку національної ринкової економіки вбачає майбутнє країн у входження в сучасні реальні процеси глобалізації економіки на регіональному та світовому рівні.

Ми бачимо, що тенденції глобалізації спонукають сучасні нові країни просто утворити “черговість” входження їх національних економік до регіональних та світових організацій економічного і оборонного тилу – Європейського Союзу, до Групи Європейського банку, до НАТО і таке інше.

Сформувались регіональні центри глобалізації світової економіки:

- економічний простір Американського континенту;
- Європейський економічний простір;
- азіатсько-тихоокеанський регіон.

І відповідно формується сучасна геоекономіка і геополітика.

Це дає підставу говорити про те, що сучасна, парадигма глобалізації та регіоналізації економіки вимагає конкретних наукових розробок формування сучасного міжнародного середовища функціонування національних економік.

На жаль, більшість сучасних дослідників змушені спиратись на реальність диференціації 6 мільярдів населення Землі на “Золотий мільярд” і тих, хто прагне до ринкової рівноваги і послання національних та світових інтересів. Глобалізація, за думкою представників світової науки – це не створення “загального села” Маклухома чи підтвердження прогнозів Френсиса Фукуями, а перш за все формування нових форм взаємовідносин національних економік, узгодження між країнами правил регулювання і зменшення кордонних бар'єрів, що забезпечить створення загального економічного простору, ринку капіталів, ринку праці тощо.

Глобалізація охоплює континенти, створює умови функціонування єдиної валюти в регіонах ("євро"), єдиних регіональних банківських та фінансових інституцій.

Глобалізація сприяє тому, що територіальні кордони держав втрачають економічний сенс, здійснюється процес лібералізації світової торгівлі, зниження тарифних бар'єрів і державних обмежень економічного співробітництва країн світу.

Глобалізації – багатопланове явище, що потребує зусиль дослідників і практиків багатьох фахових напрямів, серед яких чинне місце займають науковці економічного профілю.

Не випадково, що в умовах формування сучасного ринкового простору розвитку національних економік, на перше місце об'єктивно вийшли наукові дослідження глобалізації економіки і становлення національних умов ринкової орієнтації економік країн сучасного світу.

Одним з найважливіших аспектів цієї проблеми є становлення підприємництва в країнах ринкової орієнтації розвитку економіки, чим обумовлюється науковий інтерес та дослідницькі пошуки науковців в Україні.

Підприємництво як загально ринкова форма господарювання в національному і міжнародному просторі створює належний клімат формування інтеграційних процесів.

Чим досконаліше відносини підприємницької діяльності, тим перспективніше рішення проблем глобалізації.

Підприємництво – це та форма вивірнювання економічного простору національних держав, котра забезпечує створення єдиної декордонної моделі взаємодії країн та регіонів.

Підприємництво в Україні представлено в основній своїй частині підприємствами малого бізнесу.

За станом розвитку малого підприємства Україна в десятках разів відстає від країн ЄС. Нас значно випереджають за всіма показниками розвитку малого підприємства Польща, Словенія, Чехія, Росія, Естонія та інші посткомуністичні держави.

Стан розвитку малого підприємництва в розвинутих країнах світу і в Україні

Показники	США	Японія	Велико- британія	Італія	Німеч- чина	Франція	Україна
Кількість МП тис.	19300	6450	2630	3920	2290	1980	151,4
Кількість МП на 1000 чол. Населення	74,2	49,6	46	68	37	35	3
Зайнято у МП млн. чол.	70,2	39,5	13,6	16,8	18,5	15,2	2,1
Частка МП у загальній кількості зайнятих (%)	54	78	49	73	46	54	8,0
Частка МП у ВВП (%)	50-55	52-55	50-53	57-60	50-54	55-62	7,0

* Ж. "Моніторинг інвестиційної діяльності в Україні", 1999, № 3, с. 49,59

Дослідження фахівців багатьох національних, міжнародних урядових і неурядових організацій, наприклад, таких як Міжнародна Фінансова Корпорація, Міжнародний центр перспективних досліджень, Координаційно-експертний центр об'єднаних підприємств України, Український незалежний центр політичних досліджень, Спілка підприємців України, Гарвардський університет міжнародного розвитку, науковці Національної Академії України та Вищих навчальних закладів, дають більш-менш узагальнюючу картину перешкод, котрі гальмують і стримують розвиток підприємництва в Україні.

За результатами соціологічних досліджень МФК і анкетування малих приватних підприємств, які проводив Центр соціальних експертиз і прогнозів Інституту соціології,

найсерйознішими залишаються саме проблеми бюрократичного характеру та ті, що пов'язані з державним управлінням.

Не надає оптимізму і прогноз змін розвитку малого підприємництва. Можна зробити висновок, що власними силами малі підприємства навряд вирішать проблеми і подолають перешкоди. Вони малі, вразливі і потребують підтримки, насамперед, державної.

Виходячи з наявності в Україні певної кількості державних структур, держава має бажання, розуміє необхідність, відшукує можливості і формує механізми підтримки малого підприємництва.

З прийняттям Закону України "Про підприємництво" (7 лютого 1991р.) і утворенням державного комітету України з сприяння малим підприємствам і підприємництву (травень 1991р.) державна політика щодо малого підприємництва наче б-то логічно і цілеспрямовано робить кроки у напрямку підтримки сектору малого бізнесу в Україні.

З цією метою в Україні створено центральний орган виконавчої влади – Державний комітет України з питань розвитку підприємництва (29 лютого 1997р.), розроблено Концепцію державної політики розвитку малого підприємництва, Програми державної підтримки малого підприємництва в Україні, розвитку малого підприємництва на 1999-2000рр. Розроблено Концепцію Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва, завдання до реалізації Національної програми розвитку малого підприємництва, Концепція Державної регуляторної політики.

Формально зроблено достатньо, а реально "візок малого підприємства і досі тут".

Суспільство має право знати стратегічні задуми держави в Україні – сектор недержавного підприємництва буде обмежуватись і згортатись чи розвиватись і зміцнюватись.

Я вже неодноразово підкреслювала, що малий бізнес поки що екзотичне явище в економіці України, середній бізнес – не визначене явище.

Отже, екзотика і невизначеність обумовлюють вихідні дані щодо теоретичного і практичного дослідження суті, ролі, місця і державного регулювання підприємств малого і середнього бізнесу. Як власник, держава мусить орієнтуватись ефективністю діяльності власних малих і середніх підприємств, робити їх конкурентноспроможними, підтримувати підприємництво. Теоретично держава спроможна об'єктивно створювати рівні умови господарювання власним і не власним підприємствам, оскільки держава керується в управлінні не законами власності, а законами менеджменту. Практично, маючи владу і власність, держава змушена зберігати свою власність навіть за рахунок інших власників шляхом використання державної влади.

Складається парадоксальна для економіки ситуація:

- держава зберігає власні підприємства, котрі її не спроможні підтримати;
- водночас держава губить недержавні підприємства надмірним податковим тиском, хабарами, корупцією і сама себе позбавляє джерел поповнення державного бюджету, створення додаткових робочих місць, своєчасної сплати заробітної платні, зменшення соціальної напруги у суспільстві тощо.
- Необхідні кардинальні зміни у концепції і механізмі державного регулювання підприємницької діяльності підприємств малого і середнього бізнесу і полягають вони на думку наукових дослідників, у наступному:
- усвідомити, що підприємницькі структури малого і середнього бізнесу не ворожа сила, а реальний сектор економіки України і докорінно змінити державну політику до цього сектору;
- розробити концепцію становлення, розвитку і зміцнення сектору малого і середнього бізнесу, оскільки ринкова

економіка без нього існувати не може (або відмовитись від ринкової трансформації економіки України);

- створити відповідний ринковий механізм державного регулювання підприємницької діяльності підприємств малого і середнього бізнесу.

Формально держава в Україні опікується малим і середнім бізнесом. Реально держава не довела підприємцям, що вони потрібні не лише в сучасному невизначеному економічному сьогоденні, а є складовою частиною довгострокової економічної стратегії держави. У підприємця повинна бути впевненість у майбутньому і у тому, що держава не посягне на власність бізнесменів силою державної влади. Державні службовці повинні бути провідниками ринкової державної політики, а не використовувати державні посади задля власної корисливої потреби.

Механізм державного регулювання повинен бути ринковим, а не корумпованим. Держава повинна мати і нести відповідальність перед малим підприємництвом за виконання державницьких функцій підтримки підприємництва. Мале підприємництво повинно мати і нести відповідальність за виконання своєї економічної і соціальної місії у суспільстві.

Здається, підприємці мають своє бачення державної підтримки їх діяльності. Державна політика щодо малого бізнесу, на думку керівників малих підприємств, повинна зосереджуватися на наступних напрямках:

- поліпшення механізму оподаткування, зменшення податкових ставок та кількості податків;
- стабілізація законодавства;
- вдосконалення механізмів кредитного фінансування малих підприємств, розробка і впровадження комплексу заохочувальних механізмів для комерційних банків, які працюють з малими підприємствами;

- подальше впорядкування процедури проведення перевірок діяльності підприємств.

Необхідно зважити на ці думки задля розвитку і зміцнення економіки України і входження її в сучасні процеси глобалізації.

Микола Білуха

Президент Асоціації бухгалтерів і аудиторів України, д.е.н., проф.,
Заслужений діяч науки і техніки
України

Основні напрями розвитку бухгалтерського обліку в умовах глобалізації та регіоналізації економіки України

Глобалізація і регіоналізація економіки України набирає темпи у своєму розвитку як у загальноєвропейському, так і світовому напрямках. З цією метою проводиться трансформація економіки, здійснюються заходи щодо виходу на світові ринки, залучаються іноземні інвестиції для впровадження новітніх технологій. З 1998 р. Україна відповідно до угоди про співпрацю і партнерство з країнами ЄС розвиває гео економічне співробітництво в напрямках геополітики і геостратегії. Україна в період постіндустріалізації проводить політику до зближення економіки через глобалізацію і регіоналізацію національної технологічної, торгової і фінансової діяльності.

Глобалізація і регіоналізація здійснюється на мікро – і макро рівнях економіки, охоплює окрему компанію, галузь і країну, а також світове виробництво в цілому. Так, глобалізація на мікро економічному рівні поширюється на компанії і корпорації і визначається розширенням географії надходження доходів, розміщенням активів у різних країнах, тобто експортом капіталу та ефективністю його використання. На рівні галузі головним

критерієм глобалізації є співвідношення зустрічної торгівлі з обсягами світового виробництва окремих видів продукції.

Глобалізація в макроекономічному масштабі країни визначається ступенем взаємозв'язку з світовою економікою в цілому (співвідношенням зовнішньоторгового обороту і ВВП, прямих інвестицій в країну та з країни). Глобалізація на світовому рівні характеризується економічними зв'язками між країнами шляхами зустрічних потоків товарів, послуг, капіталу, ноу-хау.

Глобалізація та регіоналізація розвитку економіки потребують інформаційного забезпечення управління цими процесами. Дослідження інформаційного забезпечення показують, що внаслідок відсутності необхідної інформації або недостаття її оперативності не дозволяють приймати науково-обґрунтовані рішення з управління економікою. Тому розв'язання проблеми інформаційного забезпечення управління економікою полягає в підвищенні, насамперед, оперативності інформації за допомогою швидкодіючих ЕОМ. Прогресивніша передумовою вирішення цієї проблеми є створення інформаційного банку даних на зовнішніх запам'ятовуючих пристроях ЕОМ, що забезпечують інформаційні потреби управління різних рівнів керівництва. Розподіл інформаційної ємності банку за рівнями управління галузю можна представити у вигляді піраміди, з якої видно, що в загальному обсязі економічної інформації, яка використовується в господарському механізмі галузі, обліково-економічна (бухгалтерська) інформація на рівні компанії, корпорації становить 65%. На рівні галузі і країни в цілому інформаційне забезпечення управління економікою трансформується шляхом перетворення бухгалтерської інформації органами державної статистики у відповідні інформаційні сукупності за рівнями управління. В зв'язку з цим виникає потреба створення на суб'єктах господарювання бухгалтерських інформаційних систем на технічній базі персональних ЕОМ, які б інтегрували бухгалтерський, внутрішньогосподарський (управлінський),

податковий і статистичний облік для задоволення потреб управління інформацією в діалоговому режимі.

Отже, основним напрямком розвитку бухгалтерського обліку для задоволення потреб управління економікою в умовах її глобалізації і регіоналізації є застосування комп'ютерних технологій шляхом створення бухгалтерських інформаційних систем.

Глобалізація і регіоналізація основана на міжнародному економічному співробітництві тому необхідно, щоб показники цих процесів у бухгалтерських інформаційних системах були ідентифіковані у країнах економічної співдружності. З цієї метою необхідно прискорити реформування бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні за міжнародними стандартами. Реформування бухгалтерського обліку і звітності за міжнародними стандартами є важливим напрямком їх розвитку, обумовленим глобалізацією і регіоналізацією економіки.

Створення інформаційних сукупностей для управління економікою в умовах світової глобалізації і регіоналізації потребує удосконалювати план рахунків бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів і міжнародної практики обліку. Це буде сприяти розвитку міжнародної інформаційної системи оцінки суб'єктів господарювання, а також розширенню географії надходження доходів, розміщення активів у різних країнах, тобто експорту капіталу та ефективності його використання.

Система рахунків бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності має бути взаємопов'язана з національними рахунками макроекономіки та методиками визначення економічного розвитку країн, охоплених світовою глобалізацією.

Таким чином, удосконалення системи рахунків бухгалтерського обліку фінансової і господарської діяльності відповідно до міжнародних стандартів, взаємопов'язаних з національними рахунками макроекономіки та методиками

визначення економічного розвитку країн світової глобалізації, є одним з важливих напрямків розвитку бухгалтерського обліку як складової інформаційної системи управління економікою.

Крім проведення основних напрямків розвитку бухгалтерського обліку в умовах глобалізації та регіоналізації економіки України необхідно вирішувати проблеми типізації програмного продукту ПЕОМ, створення системи АРМів бухгалтерського обліку, облікових реєстрів фінансового, управлінського і податкового обліку та інші.

Отже, в умовах глобалізації і регіоналізації економіки України розвиток бухгалтерського обліку має прогресувати в напрямі створення комп'ютерних інформаційних технологій управління економікою країни.

Євген Григоренко

Перший заступник Керівника
Головного управління з питань
економічної політики
Адміністрації Президента України

Приватизація в Україні: досягнення й недоліки

Сьогодні для кожної країни дуже важливим є інтеграція до системи міжнародного розподілу праці. При цьому не просто бути в цій системі, а знайти гідне місце. А це в свою чергу залежить від динаміки розвитку національної економіки, міри її відвертості, уміння пристосовуватися до непростих і динамічних умов світової системи господарювання.

Тенденції розвитку економіки України останніх 10 років свідчать про те, що не все тут благополучно. Структура промислового виробництва, а також нашого експорту свідчать про зковзання України у бік сировинного додатку ринково

розвинених країн. Ось лише окремі штрихи небезпечних тенденцій.

Якщо в 1991 році на базові галузі, де велика частка брудного виробництва, від якого розвинені країни стараться позбутися доводилося 25,6 % промислового виробництва, то на початок 2000 року питома вага вказаних галузей виросла до 59%. Це вже вдвічі більше, ніж у розвинутих країнах. У той же час питома вага машинобудування за цей час знизилася з 30,7 % до 13,8 %. Питома вага легкої промисловості – в 8 раз. Якщо до цього додати, що сировинна та напівфабрикатна спрямованість промислового виробництва веде до збільшення енергоємності одиниці ВВП, яка за 1991-1999 роки зросла майже в двічі і нині становить 1,91 кг умовного палива на 1 долар, ВВП (для порівняння в країнах ЄС – 0,2 кг), що техногенне навантаження на природне середовище досягло небезпечної межі, то можна зрозуміти, що чекає Україну в світовій економічній системі, якщо подібні тенденції і якісні характеристики збережуться і надалі.

Що треба робити, принаймні в найближчі 5 років, для того, щоб не зсунутися на задвірки Європи і світової цивілізації, сказано в Посланні Президента України від 22 лютого т.р., заходах Уряду щодо його реалізації.

Одним з важелів утримання України від небезпечних зсувів - є широкомасштабна, грамотно організована приватизація, що спирається на багатий світовий досвід.

На жаль, цілий ряд об'єктивних і суб'єктивних факторів не дозволив в минулі роки достатньою мірою використати її можливості.

Вибір технології приватизації, закладеної в приватизаційне законодавство 1992 року, визначався, насамперед, політичними цілями і в значно меншій мірі був орієнтований на забезпечення її ефективності. Зіграли свою роль консервативність населення, переважання соціалістичних стереотипів, економічне панування директорів державних підприємств та голів радгоспів і колгоспів. Колективістські реформи Горбачова М.С. в сфері

управління підприємствами, які наділили колективи найманих працівників правами власника без майнової відповідальності, також зіграли свою роль - штовхнули на шлях колективізації практично всю виробничу сферу економіки: до колгоспів на селі додали колгоспи на підприємствах. Все це визначило основні параметри української приватизації 1992-1998 років. Орендидація з подальшим викупом орендарями своїх підприємств за символічними цінами, безкоштовна сертифікатна приватизація з дозованим допуском населення до об'єктів приватизації і масою фінансових посередників практично не залишила місця для стратегічного інвестора, який крім бажання отримати контроль над об'єктами приватизації, ще має і кошти для інвестування і нові технології виробництва та управління, і, на кінець, вміє працювати в ринковій економіці. Одиничні прориви, зроблені в ці роки індустріальним інвестором з світовим ім'ям, придбання ним контролю над об'єктами приватизації, ще раз підтверджують, що в будь-якому правилі є виключення. Таким виключенням, зокрема, стало придбання без посередника у держави 80 % пакету акцій Тростянецької шоколадної фабрики міжнародним консорціумом Крафт-Якобсон. Завдяки йому нікому досі невідомо фабрика тепер відома далеко за межами свого міста, у декілька разів наростила обсяги виробництва, відкрила додаткові робочі місця. Є такі приклади як виключення і в інших регіонах.

А правилом стало наступне. 96 % об'єктів першої хвилі приватизації виявилися не просто в руках вітчизняного інвестора, а, як правило, інвестора без грошей і без ринкового досвіду. 63% малих і середніх підприємств приватизовано трудовими колективами.

Що дала така колективізація показує лист до Адміністрації Президента України колективу власників підприємства "Косівчанка". Ось, що пишуть ці власники.

"У 1990 році була проведена приватизація нашого підприємства "Косівчанка" на підставі безкоштовної передачі державного майна у власність колективу. Бухгалтерія виконала

всі обрахунки до паювання. Та до теперішнього часу не було проведено установчих зборів і ознайомлення членів колективу зі статутом господарського товариства. Керівництво порушує законодавство України стосовно: виробництва та реалізації продукції, приватизації підприємства, участі членів товариства в управлінні справами і одержання інформації про його діяльність, незаконного розпродажу основних засобів виробництва. Призводить підприємство до банкрутства. Колектив неодноразово звертався до різних інстанцій району, області, столиці. Просимо Вашої допомоги у вирішенні наших проблем, призначити комісію для перевірки реальної становища на народному підприємстві "Косівчанка". Питання – що ж це за власники, яких треба захищати самих від себе?

І все ж стратегія не чекати, коли зміняться і стануть сприятливі політичні умови, зміниться менталітет в суспільстві, а постаратися максимально швидко сформувати критичну масу недержавної власності, вже в перші роки реформи себе виправдала. Що було б з багатьма підприємствами, затримайся вони в державній власності, можна бачити на прикладі таких всевітньо відомих, високопробудкових коліс компаній, як Чорноморське морське паропластво, хімічний комбінат «Оріана», інших наших відомих флагманів. Саме в руках держави за роки ринкових відносин ці улюбленці держави стали банкрутами, втратили ліквідні активи, потонули в боргах перед іноземними і вітчизняними кредиторами. Не допомогло навіть те, що ними персонально займалися не тільки міністерства, але і Кабінет Міністрів України, як це було з тими ж самими ЧМП та «Оріаною».

Так, в процесі масової приватизації сталося колосальне розшарування власності серед дрібних акціонерів, які думають лише про одне - де мої дивіденди? А акціонери-робітники, хоч і не питають про дивіденди, але проїдають те, що їм дісталося від держави. Сьогодні в країні більше 19 млн. дрібних акціонерів, що співставимо з США. Але ж там інші масштаби акціонерного капіталу, інший досвід роботи в ринковій економіці.

Практично всі об'єкти приватизації стоять на державній землі, приватизовані без земельних ділянок. При такій приватизації підприємства отримали мізерні інвестиції, а старий менеджмент, як правило, не зумів поліпшити їх роботу. Така приватизація негативно позначилася в цілому на іміджі приватизації. Все це прикмети першого етапу приватизації.

Але, з іншого боку вона дозволила вже сьогодні створити критичну масу недержавної власності. Приватизованими підприємствами випускається більше 55 % промислової продукції, а вартість основних фондів та нематеріальних активів складає 53,4%. Роздержавлені промислові підприємства переважають державні за обсягами виробництва в 1,7 рази. А саме головне - приватизація відкрила шлях підприємствам до справжнього власника, готового взяти на себе відповідальність, а не тільки користуватися правами, які дає ця власність. І такий власник вже активно приходить на підприємства, відсуюючи тих, хто не в змозі добре господарювати.

Дослідження свідчать, що галузі, які повністю приватизовані декілька років тому, вже частково відійшли від приватизаційного шоку. У більшості своїй, як і передбачалося, вони змінили тимчасових власників в особі трудових колективів, фінансових посередників першої хвилі на нових господарей. На більшості тут сформувалася невелика купка осіб, яка схожа зі своїми західними колегами. Вони почувають себе господарями не по формі, а по змісту. До галузей, де зараз активно проходить процес переходу власності до справжнього господаря, відносяться, перш за все, харчова, легка, будівельних матеріалів. У поточному році саме в цих галузях самі високі темпи зростання виробництва (порядку 30% за перший квартал при 9,7% в промисловості загалом). Саме в цих галузях починається справжня, а не паперова реструктуризація, приток інвестицій.

І зовсім інші причини зростання обсягів виробництва в базових галузях, які лише починають справжню приватизацію, де зростання виробництва перш за все прокредитоване

безкоштовним відпуском електроенергії, газу, сировини, несплатою податків.

Слід зазначити, що найбільші проблеми в тих підгалузях базових галузей, де питомо вага приватизованих підприємств найнижча (електроенергетика – 16,2%, паливна промисловість – 15,4%), тут основні проблеми ще попереду!

На жаль, наш Комітет статистики ще не зовсім оволодів інструментом оцінки адаптації підприємств до ринку. Як в післявоєнні роки якість відпочинку в санаторії визначали по кількості набраних кілограмів, так і статистика сьогодні в основному по зростанню обсягів виробництва визначає добре чи погано працює галузь чи підприємство. Не дивно, що при такій оцінці кращим вважається підприємство, яке не платить за енергоресурси, розкручує випуск неконкурентоспроможної продукції, а потім будь-якою ціною через бартер, взаєморозрахунки, векселі розштовхує її споживачам. І навпаки гіршим буде те, яке, почавши реструктуризацію, тимчасово зменшило обороти, оскільки веде невидиму зовні перебудову виробництва на ринкові рейки.

Такий приклад. У 1999 році Фондом державного майна України разом із зарубіжними експертами було проведено широкомасштабне дослідження, яке в корені відрізнялося по методології від Держкомстатовських.

З метою забезпечення об'єктивної оцінки роботи підприємств та уникнення простого порівняння таких показників як обсяги виробництва, рентабельність або прибуток, які в даний час нашої економіки не відображають реальну економічну ефективність діяльності підприємств, був проведений аналіз балансів 9 тисяч підприємств різних форм власності по декількох інших методичці.

При цьому для об'єктивного співставлення роботи підприємств різних галузей і різних регіонів показники, що відображають річну динаміку статей балансів, були розраховані на 1 гривню реалізованої продукції.

По всіх статтях балансу середньоарифметичні показники приватизованих підприємств були кращі ніж державних, а саме:

- Приріст довгострокових інвестицій віднесений до 1 грн. реалізованої продукції в 15 разів перевищує показник державних підприємств. У 8 разів більший показник по нерозподіленому прибутку, що дало змогу недержавним підприємствам залучити в 3 рази більше довгострокових кредитних ресурсів. Це свідчить про зростаючу самостійність підприємств.
- Особливо показує динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості. Із неї видно, що недержавні підприємства виважено підходять до підбору партнерів по бізнесу. Прострочена дебіторська заборгованість приватизованих підприємств в 7 разів нижча в розрахунку на 1 гривню реалізованої продукції.
- Значно кращі показники по розрахунках з бюджетом. Кредиторська заборгованість по податкових розрахунках віднесена до 1 грн. реалізованої продукції в 200 разів нижча, ніж на державних підприємствах.
- Показники балансу добре відображають головну принципову відмінність стратегії приватизованих і державних підприємств щодо реалізації готової продукції. На підприємствах недержавної форми власності ріст запасів готової продукції на складі по відношенню до 1 грн. реалізованої продукції був 0,08 коп., а на державних підприємствах цей показник у 15 разів більший.

Як показують результати балансів, саме з державними підприємствами споживачі розраховуються гірше, а тому їх прибутки найчастіше є "віртуальними".

Другий приклад. Аналізуючи діяльність підприємств, за наслідками 1999 року, що знаходяться в процесі приватизації, ми звернули увагу на таку закономірність – чим більше частка держави тим гірше економічні показники, тим гірше підприємство розраховується перед державною і суспільством.

Так, якщо дебіторська заборгованість за 1999 рік на підприємствах з державними корпоративними правами у розмірі від 25% до 50% збільшилася на 42%, то на підприємствах, де держава володіє контрольними пакетами акцій ця ж заборгованість за цей же період зросла на 51%.

На підприємствах з державними корпоративними правами у розмірі від 25% до 50% заборгованість по оплаті праці за 1999 рік збільшилася на 11%, а там де держава володіє контрольними пакетами акцій ця ж заборгованість за цей же період зросла на 43%.

Заборгованість перед бюджетом за 1999 рік на підприємствах з державними корпоративними правами у розмірі від 25% до 50% збільшилася на 20%, а на підприємствах, де держава володіє контрольними пакетами акцій майже вдвічі.

Якщо заборгованість перед Пенсійним фондом на підприємствах з державними корпоративними правами у розмірі від 25% до 50% за 1999 рік не збільшилася, то там де держава володіє контрольними пакетами акцій вона зросла на 57%.

Все це свідчить, що приватизовані підприємства особливо після того, як відійдуть від приватизаційного шоку, розберуться із власниками, краще використовують працю і капітал, досягають більш високих показників рентабельності*. А це для ринку важливіше дутих цифр валового виробництва.

Швидкість переходу об'єктів, що приватизуються від не-ефективного, будь-то приватний чи колективний власник, до ефективного власника визначається як політичними умовами, так і рівнем розвитку фондового ринку, правовим захистом приватної власності, інвестиційним капіталом і багатьма іншими обставинами. На жаль всі ці умови були донедавна не зовсім сприятливими, що істотно стримувало цей процес.

Повертаючись до моделі приватизації 1992-1998 років ще раз хочу підкреслити її закритість для іноземного капіталу, який

* Ширмер Я., Дубровський В., Шигаєва Т. Недержавний сектор працює краще. - Перспективні дослідження, 1991, №1.

не зміг на відміну від місцевого так різко відхилитися від прийнятої в світі траєкторії на догоду нашим порядкам. Тому на конкурсах і аукціонах переможцями практично завжди виходили українські інвестори або ж квазііноземні компанії з офшорних зон, за якими стояв український і близький йому по духу російський капітал. Навіть приватизація енерго-розподільчих компаній, що проводилась під безпосереднім патронатом Уряду, не уникла цієї долі. Офшори з українським корінням отримали контроль. Що вже говорити про інші менш помітні галузі.

Ось лише один типовий приклад. Українська фінансова група, бажаючи придбати контроль над цементним виробництвом, виграла серію конкурсів під інвестиційні зобов'язання, пообіцявши інвестувати в кожний завод галузі сотні млн. доларів, в той час як іноземні інвестори не могли собі дозволити піти на обман і пропонували в декілька разів менше. Як і слід було очікувати – конкурс виграла, а про зобов'язання забули. Знадобилися роки судових процесів перш, ніж продані таким чином пакети вдалося повернути державі.

Сьогодні ситуація змінюється. Для цього дозріли і об'єктивні і суб'єктивні умови. Закінчилася масова орендизація і сертифікатна приватизація реального сектора, що дало можливість розвернути нормальну грошову приватизацію по прийнятих в світі схемах. Перед очима все реальніше проступає досвід приватизації країн Східної Європи, особливо Угорщини. де 70% об'єктів приватизації куплені іноземним інвестором, а Угорщина від цього не тільки не втратила національну незалежність, а навпаки стала однією з перших серед країн Східної Європи і колишнього СРСР по економічному зростанню, стабільності й ефективності економіки. Міф – прийде іноземець і скупить завод для того, щоб його закрити, вже не користується минулою популярністю в Україні. Бажаючи всією душою, щоб власниками українських підприємств стали українці, політики у влади все більше розуміють, що український капітал поки що слабкий, для того щоб самостійно переварити все, що виставлено на продаж. Підприємства не

можуть бути ситі лише духом національної гідності. Як повітря їм потрібні реальні інвестиції, нові технології, яких не може, і інші і не хоче дати вітчизняний інвестор, зберігаючи капітал в офшорах.

Результатом всього цього став крутий поворот в методології проведення приватизації. Реальним втіленням принципу відвертості приватизації для іноземних інвесторів став Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення приватизації в Україні» від 29 грудня 1999 року.

Відмова від дроблення власності в процесі приватизації великих і середніх підприємств, продаж контролю над ними в одні, як говориться, руки, відмова від надуманих інвестиційних зобов'язань куди вписувалися всі мислячі і немислячі умови, на які розсудливий і серйозний інвестор не міг погодитися. Заміна всієї цієї нісенітничі зрозумілими і простими зобов'язаннями, суть яких вкласти за такий то термін такий то обсяг прямих інвестицій, наростити або зберегти обсяги виробництва конкурентноспроможної продукції, стала правовою нормою, обов'язковою для приватизаторів. Такий підхід зрозумілий іноземним індустріальним інвесторам і вони готові брати участь в такій приватизації. Сьогодні ми бачимо це по їх реакції.

Друга особливість нинішнього етапу – це обов'язкова підготовка власником об'єкта для продажу. Мова йде про підготовку, яку не може забезпечити після купівлі інвестор, або яка необхідна для того, щоб об'єкт мав товарний вигляд. Вона передбачає, якщо треба, розв'язання проблеми боргу перед державою, уточнення тарифної політики, гарантії стабільних правил по яких далі будуть будуватися відносини між державою і об'єктом приватизації, позбавлення підприємства невластивих йому функцій – утримання соціальної сфери, тощо. Вперше закладається механізм відповідальності держави перед покупцем (до цього вважалося, що тільки покупець повинен брати зобов'язання).

Враховуючи негативний досвід минулих років, коли приватизація проходила достатньо зачищеною для іноземного

інвестора: що продається, в якому стані і по якій ціні можливо було дізнатися, лише приїхавши на Україну, **сьогодні особлива увага приділяється рекламі об'єктів, що продаються**. Розроблена і реалізується ціла програма просування такого специфічного товару як об'єкт приватизації на світові ринки. Задача стоїть так – йти до потенційного покупця, а не чекати, прийде чи не прийде він сюди. Треба сказати, що на практиці ще не всі теоретично і психологічно готові до цього. Нема розуміння, що процес продажу не тільки приносить прибуток, але і вимагає відповідних витрат. Надто довго і сьогодні приходиться спеціалістам роз'яснювати політикам, навіщо наймати дорогих радників, навіщо витрачати кошти на презентації за кордоном і ще багато навіщо.

Вдосконалюють свій "досвід" і "інвестори без інвестицій". Все ширше застосовується ними такий захід, як навмисне банкрутство об'єкту, що впав до очей. Тим паче, що господаря, який би протидіяв цьому в перехідний період, практично немає. Його замінює наш вітчизняний директор.

Але найголовнішою проблемою сьогодні залишається конфлікт інтересів між гарним продажем та швидким продажем. Фінансовий стан України вимагає від приватизації великих коштів і вже сьогодні. За три роки до бюджету від приватизації необхідно дати 3 млрд. доларів, що в десятки разів більше, ніж за всі 8 попередніх років приватизації. В цьому році – 1.5 млрд. гривень. І замінити приватизаційні надходження нема чим. Податки далі підвищувати не можна. Кредити дорогі. Виробництво ще тільки починає набирати оберти.

Гарна ж приватизація, скаже будь-який спеціаліст, - це та, яка робиться без поспіху та покvapлення, особливо, що стосується великих підприємств. При цьому її **головна мета не наповнення бюджету, а створення умов для успішної післяприватизаційної роботи підприємств**. 600 млрд. дойчмарок в Німеччині, що витрачені з бюджету, а не отримані до бюджету від приватизації, не міф. Не були б такими щедрими купці німці, промисловість Східної Німеччини була б суцільним

банкрутом, а товари та послуги шли з західних земель. Чекати дива, рахуючи, що в світі повно дурнів, які готові заплатити і державі і нести витрати на реанімацію обезкровлених українських підприємств і вирішувати складні проблеми зі старим менеджментом та місцевою владою, та й ще лягати під український податковий прес, марно. Так, в Україні є десяток, другий підприємств, де ці витрати себе окуплять. Але ж ми сьогодні продаємо тисячі великих і середніх підприємств, які не цікавлять інвесторів з грошима. Що робити з акціями держави у таких підприємствах?

На таке непросте питання, ще належить дати відповідь, коли схлине хвиля інтересу після продажу державного ліквідного товару.

Викликає занепокоєння і те, що майно, яке користується попитом, продовжує продаватися за старими правилами, аби швидше отримати кошти, йде хоч і не так активно, розпорощення акцій через продаж дрібними лотами на біржах.

Серйозна дискусія йде сьогодні в Верховній Раді навколо програми приватизації 2000 року. В очах світової громадськості прийняття або неприйняття такої програми грає велике значення. І з точки зору стратегії, враховуючи, що вона з нинішнього року визначає курс в приватизації на 3 роки, а не на рік, важливо, щоб вона була. Але це не повинно відбиватися на процесі приватизації.

В основному інструментарій продажу, завдяки Указу Президента України, наявності напрацьованої раніше нормативної бази, є. Політична підтримка з боку більшості в Парламенті і Президента є. І процес, як бачимо, йде. В І кварталі приватизовано в 2,5 рази більше державної власності, ніж за аналогічний період минулого. Значно більше отримано грошей в бюджеті інвестицій у виробництва.

Все це свідчить, що дії Президента України, нового Уряду дають позитивні результати і приватизація стає тим важелем, який потрібен для підйому економіки України

Володимир Євтушевський
доктор економічних наук, професор
Національного університету
ім.Тараса Шевченка ,
Петро Дем'яненко
викладач Феодосійського
фінансово-економічного інституту

Корпоративне управління в процесі глобалізації економіки України

Сучасний стан світової економіки характеризується процесами трансформації і глобалізації, які впливають практично на всі сфери господарського життя. Це цілком відноситься й до такої важливої сфери, як корпоративне управління. Тому доцільно в нашому зібранні звернути увагу на цю проблему, оскільки в Україні корпоративний сектор розвивається досить суперечливо і викликає посилену увагу громадськості, в тому числі й економістів.

Глобалізація у сфері корпоративного управління проявляється в тому, що норми корпоративного управління, які склалися в розвинутих країнах десятиліттями, не є сталими. Вони удосконалюються, а в чомусь і уніфікуються. Про це свідчить прийняття ряду рішень і заходів на міжнародному рівні, що стосуються корпоративного управління. Так, рішенням лідерів "Великої сімки" до середини 1999 року Організація економічного співробітництва та розвитку доручено розробити комплекс міжнародних стандартів корпоративного управління, які перевірені практикою і які можна рекомендувати для виконання всіма країнами. Для цього у 1995 році Асоціація глобальних інституційних інвесторів, фондових бірж та факхівів з управління заснувала міжнародну мережу корпоративного управління (ММКУ). Під час конференції, що відбулася в липні

1998 року, вперше у світі було затверджено стандарти процедури міжнародного голосування акціонерів. Крім цього, у 1995 році Центр європейських політичних досліджень (Брюссельський науковий центр Європейської комісії) опублікував новаторське дослідження " Корпоративне управління в Європі", в якому рекомендувалося включати до складу європейських корпоративних органів управління незалежних директорів. (1).

Глобалізаційні процеси в цій сфері проявились в Україні в тому, що збудована економіко-правова база функціонування корпоративного сектору включала досвід західних країн. В цьому плані слід враховувати, що в Україні сформувалася змішана, але переважно аутсайдерська система корпоративного управління, яка потребує відповідного аналізу її позитивних і негативних сторін. Коротко зупинившись на цій проблемі, слід зазначити, що у світі переважне розповсюдження мають дві управлінські системи корпоративного регулювання, які склались історично й економічно в тих чи інших країнах і характеризують основні підходи до проблеми повноважень і відповідно - прийняття рішень і реалізації своїх прав власності. Ці системи отримали назви інсайдерських та аутсайдерських. Перші системи управління виникають у випадках, коли власність сконцентрована в руках кількох осіб, які володіють великими частками корпоративного майна. У цьому випадку управління здійснюється цими (юридичними чи фізичними) особами і менеджмент знаходиться під їх прямим впливом. Аутсайдерські системи характеризуються широкою акціонерною власністю, яка є досить розпорошеною і тому вплив на прийняття рішень у більшій мірі залежить від менеджерів, застосування різних форм оволодіння контролем за корпорацією. (2).

Фахівці вважають, що в країнах континентальної Європи та Японії існує переважно інсайдерська система корпоративного управління, в США та Великобританії - аутсайдерська. Інсайдерська система корпоративного управління базується на діяльності інституційних інвесторів, які здійснюють внутрішній прямий контроль діяльності корпорацій, а зовнішній контроль

(наглядів ради невиконавчих директорів та ринки) є дещо допоміжними. Аутсайдерські системи базуються на регулюванні через невиконавчих директорів (у вітчизняній практиці - через спостережні ради) і через ринки цінних паперів. Але наявність тих чи інших систем корпоративного управління не знімає існування однакових проблем. Перш за все, це проблеми забезпечення інтересів дрібних інвесторів, протиріччя між короткостроковими та довгостроковими інтересами інвесторів, протиріччя між виконавчими та невиконавчими директорами, між різними групами інвесторів. Для України особливо характерним є також протиріччя між державою, як власником корпоративних прав в акціонерних товариствах, і менеджментом та іншими групами інвесторів.

Стосовно загальних підходів до спільних принципів корпоративного управління, то окремі організації виділяють також кілька конкретних показників, які дають змогу уявити стан корпоративного управління в тій чи іншій країні. Так, наприклад, компанія "Девіс Глобал Адвайзерс" (ДГА) з 1996 року проводила порівняльне дослідження політики керівних центрів корпорацій у п'яти країнах - Франції, Німеччині, Японії. Сполученому Королівству та Сполученим Штатах. У звіті ДГА використала п'ять випереджаючих індикаторів корпоративного управління: наявність національних управлінських кодексів для правлінь корпорацій; участь незалежних директорів у роботі рад директорів; тенденція до розподілу обов'язків голови ради директорів та головного адміністратора між двома різними людьми; наявність основних комісій при раді директорів; рівень оприлюднення інформації про прибутки керівників корпорацій. (3)

Якщо використовувати такий підхід до оцінки корпоративного управління в Україні, то можна звернути увагу на наступне. Єдиного кодексу для правлінь корпорацій на сьогодні не існує. Щодо своєї управлінської поведінки, то правління українських акціонерних товариств керується чинним законодавством, яке обов'язки правлінь визначає досить стисло, даючи можливість трактувати багато прав та зобов'язань

залежно від ситуацій і наявності "сильних" спостережних рад. Стосовно участі у прийнятті управлінських рішень незалежних директорів, то законодавчо-нормативною базою встановлена обов'язковість створення спостережних рад, які виконують функції "стороннього нагляду". Проте нормативної бази щодо повного переліку повноважень цих двох сторін оперативного керівництва і розробки стратегії розвитку акціонерних товариств не існує. Оскільки Закон визначає основні підходи до повноважень і відповідальності Правлінь і Спостережних рад, то, як показує практика, одним з болючих питань управління корпораціями в Україні на сьогодні є боротьба за повноваження. При цьому кожен з суб'єктів управління намагається більшу частину повноважень "перебрати" на себе, водночас взявши мінімум відповідальності. За умов існування сильних інституційних інвесторів проглядається спроба лишити за зборами як вищим органом управління максимум повноважень. Це викликає можливість легко зібрати збори, які можуть мати легітимний характер і приймати рішення. Але для цього потрібно, щоб у такій корпорації був чітко сформований контрольний пакет акцій, оскільки існує проблема зборів акціонерів і (60% присутності).

За наявності обраних Спостережних рад і обраного Зборами (або призначеного Спостережною радою) Голови правління проблема повноважень і відповідальності цих суб'єктів управління корпораціями дуже часто зводиться до особистих характеристик членів цих органів. Оскільки досвіду функціонування Спостережних рад зовсім небагато, то сильніші Голови Правлінь (ними на перших етапах ставали діючі директори приватизованих підприємств) використовують це для прийняття волевих рішень і приниження ролі Спостережних рад. Оскільки, крім законодавчої бази, яка багато питань не регламентує, акціонерні товариства діють на основі установчих документів, то в рамках існуючих законів закладаються максимальні повноваження для виконавчих директорів і мінімальні для спостережних рад. Такий стан абсолютно не означає, що іноді відбуваються й дії навпаки - на користь

спостережних рад. У таких випадках виконавчий директор має ілюзорні можливості для здійснення своїх керівних функцій. При цьому досить важливим моментом є визначення хоч би мінімальних рівнів відповідальності. Так, наприклад, відповідальність, в тому числі й матеріальну, для Голови правління можна закласти у контракті, який укладають з ним від імені Зборів їх представники або Голова Спостережної ради. Водночас практично неможливо регламентувати відповідальність невиконавчих директорів (членів Спостережної ради). Особливо це стосується тих випадків, коли така рада функціонує на безоплатній основі. Відповідальність членів спостережної ради за прийняття ними рішень, що негативно впливають на функціонування акціонерного товариства практично важко встановити. Намагання включити таку відповідальність в установчі документи досить часто базується не на реальних законодавчих актах, а на емоційних намаганнях інших суб'єктів корпоративного управління створити баланс прав та відповідальності.

Щодо третього індикатора, то слід зауважити, що законодавчо визначено те, що виконавчий директор не може бути головою спостережної ради цієї корпорації. Четвертий індикатор вимагає виявлення наявності комісій при радах директорів. Законодавчо визначено, що повинні існувати ревізійні комісії, при цьому і спостережна рада і правління може створювати разові або постійні комісії для розгляду чи регулювання тих чи інших напрямів діяльності акціонерного товариства. Проблематичним є питання про оприлюднення інформації про прибутки керівників корпорацій. Законодавчо ця норма не знайшла чіткого відображення в існуючій нормативній базі, хоч є певні вимоги з цього приводу Комісії з цінних паперів та фондового ринку. На жаль, враховуючи значні обсяги функціонування тіньового сектору економіки в Україні, вимога про оприлюднення рівня прибутків керівників може бути здійснена, але знову ж таки рівень його достовірності може значно відрізнятись від реального.

Проблема впливу глобалізації на корпоративне управління в Україні виходить за рамки вказаних питань, але вищезазначені проблеми стоять на першому плані і повинні знаходитись в центрі уваги українських економістів.

Посилання:

1. Стівен М.Девіс. Боротьба за вдосконалення всесвітнього корпоративного управління.// Економічні реформи сьогодні.- 1999. -№25. с.7.
2. У пошуках кращого директора. Корпоративне управління в перехідній та ринковій економіках. К. Основи. 1996. с. 41-42.
3. Стівен М.Девіс. Боротьба за вдосконалення всесвітнього корпоративного управління.// Економічні реформи сьогодні.- 1999. -№25. с.7-8.

Володимир Оскольський

Голова правління Української фондової біржі. Заслужений економіст України. Академік Академії економічних наук України

Роль фондових бірж у глобалізації економіки

Десятиріччя Співки економістів - це подія знакова. І не лише тому, що це, так би мовити, кругла дата. Адже усі ці роки Співка не була осторонь життя держави. Створена за ініціативою Георгія Васильовича Дзіся, Співка економістів грала активну й безпосередню участь в усіх процесах, що відбувалися на економічному просторі країни. Процесах, які проходили складно, неоднозначно, інколи суперечливо, алогічно неадекватно.

Вдало поєднуючи зусилля вчених та практиків, наша громадська організація робила і робить конкретні кроки в оздоровленні національної економіки, розвитку ринкової інфраструктури, становленні ринкових відносин.

Про це ємно сказано в доповіді Георгія Васильовича.

Сьогодні Спільці доводиться працювати в нелегких фінансових умовах. І тут необхідно зазначити, що і в цих скрутних умовах Спілка економістів України працює плідно і продуктивно, працює насамперед завдяки ентузіазму та енергії Георгія Васильовича Дзіса.

Шановні колеги! Протягом усіх років своєї практичної діяльності наша Спілка торкалася найактуальніших проблем економічного життя.

І сьогодні на розгляд конференції винесене питання, яке по своїй важливості та актуальності стоїть на чільному місці порядку денного розвитку світової економіки. Економічна і політична глобалізація є нині провідною тенденцією в усьому світі, і, звичайно, Україна не може стояти осторонь цих процесів. При цьому слід уміло поєднувати світовий досвід з національними особливостями.

Тенденція глобалізації яскраво проявляється і на світових фондових ринках.

Ще у 1982 році так звана "Група Тридцяти", яка складається з провідних фахівців фондових ринків Західної Європи, виробила Рекомендації щодо розвитку ринків цінних паперів європейських країн. Ці рекомендації (вони так і зветься - Рекомендації "Групи Тридцяти") ставлять три головних завдання:

інтернаціоналізація, тобто глобалізація, ринків, їх централізація та технологізація. При цьому уніфікуються усі процеси фондової торгівлі, ринки різних країн повинні працювати за єдиними стандартами та схемами і кореспондуватися між собою.

На сьогодні Рекомендації "Групи Тридцяти" реалізовані на фондових ринках практично усіх країн Європейського Союзу. Таку ж модель формування і розвитку національних ринків цінних паперів вибрали і всі постсоціалістичні країни.

Всі, крім Росії та України. На нашому ринку, на жаль, відбувається не його централізація, ідея якої вже вісім років пропагує і відстоює Українська фондова біржа, а іде розпорошення, атомізація ринку. Створюються нові фондові біржі, позабіржові торговельні системи, кожна з яких працює за своїми стандартами і технологіями. Тобто у цьому плані до загальноєвропейських вимог нам ще далеко.

А західні країни в інтернаціоналізації та глобалізації фондових ринків пішли вже далі. Франкфуртська та Віденська фондові біржі спільно використовують єдину електронну інформаційно-торгову систему "Етера", вартість розробки і впровадження програмного продукту для якої коштує сто мільйонів доларів. Прийняте рішення про об'єднання фондових бірж Парижа, Амстердама і Брюсселя. Ведуться переговори щодо злиття найпотужніших у Європі фондових бірж - Франкфуртської та Лондонської. Ведуться роботи по формуванню єдиного євроіндексу цінних паперів. Це конкретні приклади світової економічної глобалізації, адже фондовий ринок - кровоносна система ринкового функціонування економіки.

Щодо регіоналізації. Здавалося б, глобалізація і регіоналізація - зовсім протилежні речі. Та це ті протилежності, що постійно знаходяться у діалектичній боротьбі та єдності, у постійному взаємозв'язку, бо без внутрішнього розвитку регіонів не може бути й цілісності, яка брала б участь в процесах глобалізації.

Розуміючи це, правління Української фондової біржі ще у 1992 році взяло курс на створення регіональних філій біржі. Зараз філії УФБ працюють в Автономній республіці Крим та більшості обласних центрів України. Вони відіграють помітну

роль в економічному житті регіонів, акціонуванні державних підприємств, проведенні приватизаційних процесів.

Досить сказати, що за минулий рік на філіях Української фондової біржі реалізовано більше сорока відсотків державних пакетів акцій приватизованих підприємств від загальнобіржового показника. А ви розумієте, що це й додаткові надходження коштів до місцевих бюджетів.

В цілому робота філії УФБ наближає організований ринок до місцевих інвесторів, сприяє розвитку регіональних ринків цінних паперів. На наших філіях працюють досвідчені фахівці, практично всі філії мають телекомунікаційне та комп'ютерне обладнання з відповідним програмним забезпеченням.

У цьому зв'язку пропоную у проект заходів щодо глобалізації та регіоналізації економіки України, які наша конференція має затвердити, додатково внести пункт, в якому рекомендувати обласним державним адміністраціям та обласним правлінням Співки економістів України більш широко використовувати досвід і можливості філії Української фондової біржі у проведенні регіональної економічної політики.

Пропоную також схвалити роботу президії і правління Співки економістів України та затвердити поданий на наш розгляд проект постанови конференції.

Правління Української фондової біржі прийняло постанову про нагородження Президента Співки економістів України Георгія Дзіся Почесною відзнакою Української фондової біржі.

Дозвольте поздоровити Георгія Васильовича з цією нагородою і побажати йому міцного здоров'я, багатьох років щасливого життя та великих успіхів у нашій спільній праці.

Валентин Павлов

Віце-президент

Вільного економічного товариства
Росії

В постсоветских странах нужна особая экономическая система

Вопрос об интеграции – это прежде всего вопрос о том, какая экономическая система будет выстроена в стране. Для этого нужен четкий системный подход, который требует, прежде всего, определиться на чем будет все это базироваться.

Советская система была выстроена грамотными людьми и была четко состыкована как замкнутая система. Но она была замкнутой системой развивающегося государства, развитие которого базировалось на богатых природных ресурсах и на избытке рабочей силы. Сформулирована и выстроена эта система была в 30-е годы. Советская система потому себя и исчерпала, что мы исчерпали ресурсы, на которых она базировалась. Именно этим определялась необходимость перестройки и необходимость смены системы управления экономикой. Смена системы управления экономикой требовала перехода на фундаментально новую основу в виде научно-технического прогресса. Старая система позволяла управлять количественными методами, когда мы все измеряли метрами, штуками, тоннами и т.д. Новая система, базировавшаяся на научно-техническом прогрессе штуками уже не измеряется. Потому что при этой системе один человек может сидеть перед компьютером целый день и спать, а другой, гуляя со своей собакой, родить гениальные открытия.

В 60-е годы произошло осознание необходимости реформ во всем социалистическом лагере. Как раз в этот период были открыты нефтяные месторождения Сибири и мы стали получать первые нефтедоллары. Происходит ускоренная добыча

нефти и концентрация капиталовложений в рамках единой формы собственности. Такая форма собственности и форма правления давали преимущества, от которых нельзя было отказаться, и реформа была сведена на нет. Но фундаментально, будучи неизбежным, вопрос о реформе возник снова и потребовал своего решения.

Мы вспоминали о венграх. Так вот, венгры ведут свои реформы не с 90-ых, а с 60-ых. И именно поэтому у них есть результат сейчас. Наша общая проблема и в России, и в Украине состоит в том, что мы забыли, что реформы могут быть и революционные, которые строятся по принципу «до основания все разрушим, а потом» будем строить, так как было у нас в 17-ом году, и эволюционные. Венгры проводили свою реформу эволюционным путем, они рядом со старым строили новое. Мы, понимая это, столкнулись с тем, что у нас политика опять возобладали над экономикой. Мы только говорили о том, что политика – это концентрированное выражение экономики, но на самом деле сделали все наоборот. Политика развалила нашу экономику, поэтому получилось так, что мы разрушили дом в котором жили, не построив нового.

Сегодня мы претендуем на место в первых рядах, зная, что образование нашего народа - лучшее в мире. Но мы просто стали экспортёрами интеллекта. На научные исследования СССР тратил очень большие деньги. В 1990 году американские специалисты давали самые выгодные предложения ракетчикам и ядерникам. Сегодня мы должны использовать научно-технический прогресс, без этого мы ни на какие рынки не сможем выйти – это основа для поднятия экономики. На Западе никто не желает решать наши вопросы вхождения на мировые рынки.

Как заставить работать экономику, основанную на достижениях, сделанных еще в советское время, – это беда экономик постсоветского пространства. Сельское хозяйство использовалось для индустриализации страны. Сталину надо было купить заводы, но тогда никто не продавал заводы. После мирового экономического кризиса начали продавать заводы, но

инструментальные и фрезерные заводы так и не удалось купить. Людей поставили в такие условия, в которых они не имели выбора. Их лишили паспортов, денег за работу не платили. Все продовольствие вывозили из сел, за счет чего были получены те ресурсы, которые нужны для индустриализации. Дважды сельскому хозяйству пришлось заплатить за советскую индустриализацию, и дважды страна переживала голод.

В сложившейся ситуации экономисты должны предложить свою систему экономических отношений, не надеясь на авось и эта система должна быть продумана. На действующих сырьевых ресурсах экономика построена не будет. Продавать сырье ниже мировых цен никто не позволит, а значит заработать на одном сырье не получится. Этот вопрос нельзя решать на политической основе, а только на экономической.

Петро Супрун

Генеральный директор Українсько -
Баварського центру
Торгово-промислової палати України

Деятельность региональных торгово-промышленных палат Украины

Реальная практика показывает, что взаимодействие предпринимательских структур, развитие экономических интеграционных процессов идет пока недостаточно интенсивно. В определенной мере это связано с медленным формированием организационно-правовой среды, на которую воздействует различие национальных культур и медленное созревание соответствующих экономико-финансовых условий. Отсутствие необходимого взаимодействия субъектов предпринимательства препятствует экономическому развитию, создает ряд трудностей

и ограничений на территориях вновь возникших независимых государств.

Учитывая такую ситуацию, Торгово-промышленная палата Украины строит свою работу на основах межрегионального сотрудничества, обусловленного целесообразностью взаимодействия между субъектами предпринимательской деятельности Украины, стран СНГ и бывших стран СЭВ. Наиболее характерным и целенаправленным действием межрегиональных отношений является взаимодействие экономических субъектов Украины и других государств СНГ.

За период развития независимых государств произошло заметное снижение экспорта и импорта между экономическими субъектами ряда стран, в том числе и Российской Федерации. Через сеть региональных палат и ТПП Украины за последние годы было подписано около 300 двухсторонних соглашений. Систематически ведется обмен деловой информацией и вырабатываются конкретные предпринимательские предложения, представляющие взаимный интерес сторон.

При этом, особое внимание региональными Торгово-промышленными палатами уделяется:

- развитию экономических и кооперационных связей с учетом возможностей регионов Украины,
- созданию условий для решения стратегически важных для проблем экономики-социального характера.

Региональные ТПП особое место уделяют: развитию экономических и кооперационных связей с учетом возможностей регионов Украины, созданию условий для решения экономически важных задач регионов. Так, Кировоградская ТПП совместно с региональными палатами Российской Федерации разработала программу по развитию маркетинговой деятельности, направленной на поиск партнеров для фирм членов Кировоградской ТПП (в частности ЗАО "Днепрэнергострой", АО "Заваливский графитовый комбинат", АО "Актан". Создан банк данных экспортеров продукции в страны СНГ. При участии Полтавской ТПП подписан ряд

долгосрочных соглашений о сотрудничестве с ТПП Тульской, Самарской, Саратовской областей. Поддерживаются постоянные связи с Торгово-промышленными палатами Ростовской, Архангельской, Курской областей.

Активизируются деловые контакты Торгово-промышленных палат приграничных областей. Так, Черновицкая ТПП разработала: совместную программу сотрудничества с Торгово-промышленными палатами Болгарии, Венгрии, заключено трехстороннее соглашение с палатами Молдавии и Румынии. С целью расширения торгово-экономических связей с Румынией, на основе протокола о сотрудничестве между Черновицкой областью и Сучавским районом (повитом) Румынии организовано представительство Черновицкой Палаты в г.Сучава. В развитие трехстороннего Протокола намерений глав государств Украины, Румынии и Молдовы (относительно взаимовыгодного сотрудничества и создания Еврорегиона "Верхний Прут") Черновицкая ТПП инициировала в феврале 1999 года создание Ассоциации Торгово-промышленных палат Еврорегиона "Верхний Прут".

В программах совместной деятельности региональных палат и ТПП Украины важное место уделяется:

- разработке и осуществлению совместных проектов по проведению тематических межрегиональных выставок и целевых семинаров для предпринимателей;
- содействию проведения контрактов, созданию совместных торговых центров и домов, представительств в регионах.

Всё это способствует формированию систем информационного взаимодействия и развитию более эффективной организационно-правовой среды предпринимательства.

С целью расширения торгово-экономических связей с Румынией, на основе протокола о сотрудничестве между Черновицкой областью и Сучавским районом Румынии Палата создала свое представительство в г. Сучава (официально открыто в феврале 1995 г.). Главная задача - представлять

Черновицкую ТПП в органах местной власти, а также предпринимательских структурах Сучавского региона.

Для реализации трехстороннего Протокола намерений глав государств Украины, Румынии и Молдовы (относительно взаимовыгодного транснационального сотрудничества и создание Еврорегиона "Верхний Прут") Черновицкая ТПП инициировала в феврале 1999 года создание Ассоциации Торгово-промышленных палат Еврорегиона "Верхний Прут" при участии Сучавской и Ботошанской ТПП (Румыния) и Бельского отделения ТПП Республики Молдовы.

Системное развитие кооперационных связей направляется с целью продвижения товаров на рынки стран СНГ и стран Восточной Европы. Значительную работу в этом направлении ведут торгово-промышленные палаты Львовской, Запорожской Одесской, Сумской, Донецкой, Харьковской, Луганской, Волынской и ряда других областей.

Основные направления их совместной деятельности:

- создание и осуществление совместных проектов по проведению тематических, межрегиональных выставок, семинаров, форумов,
- содействие созданию торговых домов в регионах и в центрах,
- формирование систем информационного взаимодействия.

Одним из важных направлений является выработка предложений по созданию эффективной организационно-правовой среды, способствующий обоюдовыгодному предпринимательству.

Перспективными являются проекты по совместной подготовке профессиональных работников, осваивающих рыночные механизмы и инструменты реализации при освоении новых рынков и прогрессивных бизнес-моделей.

Для эффективного предпринимательства требуется стройная система подготовки кадрового потенциала, в совершенстве

владеющих методами современного менеджмента и международного маркетинга.

При этом целесообразно более широко использовать накопленный опыт в вопросах повышения профессионального и квалификационного уровня предпринимателей, используя международные программы, ориентированные на глубокое изучение международного опыта и адаптацию инструментов современного рынка в странах новой ориентации.

В рамках украинско-баварского сотрудничества накоплен определенный опыт, в частности, по таким тематическим направлениям: рынок ценных бумаг, менеджмент рисков, финансовый менеджмент, функциональный маркетинг, менеджмент персонала, трансформация международных норм и стандартов в экономику Украины.

Общеизвестно, что без глубоких знаний условий организационной среды невозможно совместно реализовать принципиально новые бизнес-модели и бизнес-программы, гарантирующие успешное экономико-социальное развитие.

В странах СНГ объемы инвестирования в подготовку кадров заметно снизились. Стало характерным для различных структур управления - сведение до минимума затрат на повышение квалификационного и образовательного уровня. Это относится как к частным, так и к государственным структурам.

В конечном счете это отражается на уровне профессионализма в целом. Во многих случаях практически до минимума сведена система повышения квалификации, а кое-где она вообще исчезает. Все это объясняется тем, что повышение квалификации зачастую рассматривается как чисто затратный фактор. А ведь это инвестиции в будущее. В результате такого отношения допускается грубейший просчет в социально-экономической сфере, и влечет за собой пагубные последствия.

Ведь еще Авраам Линкольн говорил, что "если Вам кажется, что образование обходится слишком дорого, то отведайте невежества".

Нет необходимости убеждать деловой мир в том, что без высококвалифицированных менеджеров, экспертов, специалистов, консультантов в области международного маркетинга, финансового менеджмента обеспечить эффективное предпринимательство практически невозможно.

Микола Івашенко
Генеральний секретар
Союзу товаровиробників України

Господарські зв'язки України з іншими країнами СНД

Тема Конференції надзвичайно актуальна. Глобалізація господарських зв'язків, характеризується поступовим усуненням національних бар'єрів на шляху руху капіталів, грошових та інформаційних потоків, товарів і послуг. Слід зазначити, що глобалізація впливає на національний розвиток як позитивним, так і негативним чином.

Позитивний вплив глобалізації полягає у виході на якісно новий рівень світового поділу праці, прискоренні руху фінансових і товарних потоків, розширенні конкурентного середовища. Але, як свідчить світовий досвід, ці позитивні елементи повною мірою використовуються передусім в інтересах тих, хто ініціює глобалізаційні процеси - розвинених країн і транснаціональних корпорацій. **Справжнім змістом процесу глобалізації світогосподарських зв'язків є поступове заміншення конкуренції між країнами конкуренцією між транснаціональними корпораціями.** Цей процес супроводжується зростанням розриву в рівнях економічного розвитку країн, які вже створили потужний національний капітал, і країн, які такого капіталу не мають. До останніх належить і Україна.

В інтересах транснаціональних корпорацій розвинені країни здійснюють економічний, політичний, інформаційний, а іноді й військовий тиск на інші країни з метою послабити їх національні обмеження на доступ на внутрішні ринки продукції та послуг цих корпорацій. Цей тиск відбувається по двох основних напрямках.

По-перше, здійснюються цілеспрямовані дії щодо усунення національних органів державної влади від виконання функцій управління економікою. Відкритий і прихований вплив з-за кордону завжди супроводжується підтримкою внутрішніх структур впливу, формуванням відповідної громадської думки, врешті - закріпленням у нормативних актах вимог щодо відмови від галузевого управління на користь функціонального підходу до організації структури та функцій адміністративних закладів. Враховуючи те, що функції галузевого управління в розвинених країнах здійснюються транснаціональними і національними корпораціями, а також галузевими об'єднаннями підприємств, вакуум галузевого управління в перехідних економіках, спричинений відмовою державних органів від виконання цих функцій і недосконалістю галузевого самоврядування, поступово заповнюється впливом відповідних структур розвинених країн.

По-друге, нав'язується прискорений розрив господарських зв'язків з традиційними торгово-економічними партнерами і переорієнтація зовнішньої торгівлі на ринки розвинених країн. В умовах об'єктивної різниці між рівнями конкурентоздатності це заздалегідь призводить до поразки національних товаровиробників у боротьбі з конкурентами розвинених країн. Враховуючи ці фактори, відповідним чином слід будувати політику їх нейтралізації.

Найбільш важливою для забезпечення ефективності управління є розбудова гармонійної та збалансованої системи не тільки державного управління, а й міжгалузевої координації та галузевого самоврядування, тобто органів

влади всіх рівнів з аналогічними галузевими та міжгалузевими самоврядними структурами.

Для збереження наукоємних високотехнологічних виробництв, якнайповнішої реалізації національних факторних переваг, слід відновити на новому організаційному та технологічному рівні торговельні зв'язки з традиційними партнерами. Для України це означає відновлення традиційних і встановлення нових зв'язків з партнерами з країн СНД та інших країн, що розвиваються, на ринках яких це можна реалізовувати високотехнологічну українську продукцію. Зрозуміло, що особливе значення в цьому контексті мають партнерські стосунки з Російською Федерацією. **Стосунки з Росією є і залишатимуться для України визначальними щодо діалогу з іншими країнами Співдружності.** Актуальність налагодження тісних економічних зв'язків з РФ визначається і тим, що

реальною є перспектива суттєвого погіршення кон'юнктури на світових ринках традиційної експортної продукції України;

є підстави очікувати погіршення кон'юнктури на зовнішніх ринках українських високотехнологічних експортних товарів, виробництво яких тривалий час позбавлене належних інвестицій та стимулюючого впливу внутрішнього попиту;

починає стрімко руйнуватись природна монополія, яка дозволяє Україні, користуючись її гео економічним становищем, встановлювати високі тарифи за транзит нафти і газу.

Економічне співробітництво між Україною і Російською Федерацією має бути спрямоване на:

підвищення стабільності та завершеності технологічних циклів на території України у критичних для національної економіки сферах діяльності, насамперед ресурсозабезпечені, енергозабезпечені та створенні конкурентноспроможної експортоорієнтованої продукції;

відновлення лише таких колишніх чи створення нових інтеграційних економічних зв'язків, що позбавляють взаємостосунки негативного політичного забарвлення і спрямовані на

економічну реконструкцію, випуск конкурентноспроможної на світових (а не лише російських) ринках продукції;

узгодження і зближення зі стандартами ЄС національних стандартів України і Росії;

протидію реалізації проектів переорієнтації експортних транзитних потоків російської продукції за межі України, стимулювання подальшого використання Росією транспортної інфраструктури України, в тому числі трубопроводів, автомобільних і залізничних шляхів, морських портів;

створення передумов для послідовного нарощення обсягів реалізації на внутрішньому ринку Росії продукції українського АПК;

збереження виробництва, технологій і кадрового потенціалу ВПК України.

Необхідно усвідомлювати, що не може бути й мови про повернення до старої системи економічних взаємозв'язків між Україною і Росією. Цілеспрямована політика створення їх нової системи повинна орієнтуватись на формування сучасних ефективних та динамічних економічних структур.

Завданнями інтеграційних процесів мають бути:

- створення умов для взаємовигідних торговельних та інших економічних відносин України з іншими державами СНД;
- зближення їх ринків товарів, послуг, капіталів, робочої сили, створення умов для взаємного інвестування та утворення транснаціональних фінансово-промислових комплексів;
- розвиток кооперації у виробництві технічно складних, науко- і капіталомістких виробів, орієнтованої на реалізацію цієї продукції як на ринках країн СНД, так і на інших ринках;
- формування й розвиток нових економічних зв'язків, побудованих на спільному використанні прогресивних технологій та технічних рішень;

- створення на взаємовигідних умовах транснаціональних і міжнаціональних корпорацій у пріоритетних галузях, сферах і видах науково-технічної і виробничої діяльності;
- поживлення прикордонних економічних стосунків;
- сприяння експорту українського капіталу на вигідних для інтересів держави умовах, спрощення процесу переміщення капіталів;
- вдосконалення системи розрахунків, використання вексельного обігу;
- збільшення потенціалу банківської системи та інших елементів фінансової інфраструктури, утворення спільних фінансових інститутів для концентрації зусиль на розв'язанні завдань, що становлять спільний інтерес;
- створення надійної системи страхування взаємних торговельних, кредитних та інвестиційних ризиків;
- поетапне зближення та взаємне визнання національних нормативів безпеки і стандартів;
- сприяння налагодженню інформаційного, консультативного та маркетингового забезпечення експортерів та інших національних товаровиробників, забезпечення постійного дослідження кон'юнктури на ринках країн зони вільної торгівлі із забезпеченням максимальної прозорості інформації та результатів досліджень за напрямками:
- оцінки потенціалу ринків країн СНД;
- можливості просування української продукції на ринки країн СНД з урахуванням специфіки, традицій та звичаїв, інших процесів і тенденцій, що мають місце в країні;
- визначення перспективних потреб у товарах з урахуванням реальних можливостей вітчизняних виробників;
- виявлення методів проникнення на ринки країн СНД і розширення освоєних сегментів цих ринків;
- вивчення стратегії конкурентів та виявлення можливостей успішної конкуренції;

- створення системи правового супроводу міждержавних економічних відносин, захисту членів угоди у стосунках з третіми країнами;
- створення умов для здійснення контактів недержавних економічних організацій, ділових союзів та окремих підприємств;
- запровадження дієвої системи безпеки економічних стосунків; забезпечення системи продукування та розповсюдження необхідної інформації.

У сфері торговельних відносин глобалізація повинна бути спрямована на перетворення зовнішньоекономічної сфери з нестабілізуючого фактора економічного розвитку на інструмент макроекономічної стабілізації. Для цього зовнішня торгівля повинна бути націленою на реалізацію наступних пріоритетних завдань:

- якнайшвидшого виходу економіки з кризового стану та її реальної макроекономічної стабілізації;
- зниження питомих витрат в українській економіці за рахунок зменшення трансакційних витрат при проведенні зовнішньоекономічних операцій;
- приведення структури імпорту у відповідність до потреб збереження та розвитку виробничого, науково-технічного, інтелектуального, культурного потенціалу, структурної перебудови національної економіки в умовах нестачі інвестицій;
- стимулювання експортного виробництва, підвищення конкурентоспроможності національних виробництв, об'єднання зусиль для успішної конкуренції на зовнішніх ринках;
- зміцнення економічної безпеки держави на основі зменшення її ресурсної, фінансової і технологічної залежності, диверсифікації експорту й імпорту, підвищення ефективності зовнішньоторговельних зв'язків.

Запровадження як в Україні, так і в інших країнах галузевого самоврядування та міжгалузевої координації забезпечить прозорість, підвищить ефективність інтеграційних процесів.

Валерій Воротін

кандидат економічних наук,
доцент, Державна академія
управління при Президенті
України

Досвід глобалізації економік країн азіатсько-тихоокеанського регіону

У другій половині ХХ ст. трансформаційні, інтеграційні процеси призвели до потужних економічних зрушень в системі міжнародних економічних відносин і в світовому господарстві. Сучасні економічні процеси та відносно послаблення влади урядів окремих держав на тлі підвищення мобільності глобального капіталу ставить під сумнів традиційну структуру соціальної політики. Азіатський соціальний вектор, який спрямовано на широкі верстви населення, поширюється в світі досить швидко. Більшість людей світу, яка проживає в азіатсько-тихоокеанському регіоні, вже певний час відчуває дію цього напрямку в економічних стратегіях країн регіону.

Означимо, що сучасні дослідження питання взаємозв'язку економічного зростання та соціальної політики викликане такими новими явищами, як намагання окремих країн зменшити витрати на соціальний захист з метою підвищення конкурентоздатності національного продукту (так званий соціальний демпінг), особливості сучасної міграції та можливості перерозподілу доходів між країнами, виникнення наддержавних владних структур за умов спільних ринків капіталу та праці, здійснення економічних реформ в країнах трансформаційних економік за рахунок обмеження соціальних витрат.

Сучасна ринкова трансформація економіки України передбачає входження до ринкової системи господарювання

всіх галузей і підприємств. Трансформаційні процеси в Україні гостро поставили питання про пошук найоптимальніших шляхів економічного перетворення суспільства, в тому числі і в умовах розвитку інтеграції на основі створення економічних об'єднань країн з тим чи іншим ступенем розвитку ринкових відносин та узгодженням їх національних економічних політик.

Розвиток регіональних інтеграційних економічних процесів є іманентною рисою функціонування світової економічної системи. Сучасний етап розвитку інтеграційних процесів є другою хвилею регіоналізму. Так, на відміну від першої (60-х років), друга хвиля регіоналізму (початок 90-х) має характер зовнішньої орієнтації. Паралельно її притаманною рисою стає інтеграція типу "південь-північ", прикладом чого є зокрема, поглиблення інтеграційних процесів у рамках Північно-Американської угоди про вільну торгівлю (НАФТА), "південь-схід" - поширення інтеграції в рамках Асоціації країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), а особливо процес залучення до Європейського союзу (ЄС) країн Східної Європи, включаючи Україну.

Особливі проблеми розвитку інтеграційних процесів в умовах формування ринкового устрою, в країнах з перехідними економіками все більше привертають увагу фахівців-економістів. Інтеграційні імпульси виходять, насамперед, із найбільших міжнародних угруповань які носять характер загальноконтинентальних. Підписання Маастрихтської угоди, що практично трансформувало Європейське співтовариство та призвело до створення економічного і валютного союзу, фактично який і створив умови для введення з 1 січня 1999 року єдину грошову одиницю євро.

Особливість процесу інтеграції України у світове господарство робить невідкладним вивчення світового досвіду об'єднання національних економік країн з різним рівнем економічного розвитку, зокрема на прикладі АСЕАН. Таким чином вивчення об'єктивних передумов, шляхів, методів та результатів економічного і валютного союзу, шляхом

приєднання країн з набагато нижчим рівнем розвитку ринкових відносин, до інтеграційного об'єднання розвинених країн, має велике значення для розробки механізму органічного включення України до процесів загальносвітової економічної інтеграції.

Набутий у другій половині XX сторіччя країнами АСЕАН практичний досвід подальшого розвитку ринкових відносин і як результат певна стабільність їх економічного зростання, вимагає глибоких наукових досліджень, узагальнень і розповсюдження загальноекономічних методів раціонального господарювання в усіх сферах національної економіки України.

Отже, актуальність дослідження, що може надати додаткові знання щодо ринкових перетворень, обумовлена значенням можливостей відтворення практичного загальноазійського досвіду трансформації економіки до ринкової в Україні.

Фінансова взаємодія окремих країн субрегіону, яка основана на зростаючій ступені міжнародної свободи торгівлі товарами та послугами, окреслила роль лібералізації міждержавних фінансових взаємодій та рух капіталу. В цілому лібералізація є спільною частиною міжнародної економіки, яка сприяє посиленню економічної інтеграції. Як результат, світові інтеграційні процеси подолали черговий етап і набули глобального характеру.

Сучасна фінансова взаємодія окремих країн і субрегіональних об'єднань з різним рівнем розвитку ринкових відносин, знайшла відображення в зростаючих обсягах фінансових ресурсів, які спрямовані в країни трансформаційних економік. Так в 70-80-х роках обсяг капіталу в ці країни дорівнював 10-20 млрд. дол. США на рік, що становило понад 1% ВВП, то вже тільки в 1991 р. цей обсяг дорівнював 120 млрд. дол. В 1997 р. вони досягли 280 млрд. дол. чи понад 4% їх сукупного ВВП. В 1998 р. цей обсяг знизився до 234 млрд. дол., завдяки фінансовій кризі.

Зростання світової глобалізації та фінансової взаємодії окремих держав і субрегіональних об'єднань, зокрема АСЕАН, поступово призведуть до більш ефективного використання

фінансових ресурсів. Досвід останніх років формування субрегіональних інтеграційних процесів свідчить, що світовий фінансовий ринок має нестабільні тенденції розвитку. Остання азійська фінансова криза, яка охопила не тільки країни субрегіону АСЕАН, але і країни всього АТР, мала конкретні витоки щодо можливості переходу фінансових потрясінь з одної країни на іншу та на окремі субрегіональні об'єднання. Треба означити, що фінансова глобалізація в умовах правильної регіональної політики може призвести до замкнутого кола, в рамках якого фінансова взаємодія буде сприяти ефективному трансформаційному процесу в окремих державах. До фінансової кризи в країнах субрегіону АСЕАН не було спільних конкретних програм щодо регулювання фінансових взаємодій між окремими державами субрегіону. В різних державах об'єднання, були значні відрізнення по використанню засобів регулювання національними фінансовими системами. Оскільки глобалізація, як економічне явище цікавить потенційних міжнародних інвесторів, державні органи, уряди практично всіх країн світового господарства - це повинно сприяти створенню конкретних "правил гри" для збільшення фінансової стабілізації на регіональному та субрегіональному рівні.

Валютно-фінансова криза в країнах, що розвиваються, які входять до асоціації країн Південно-Східної Азії, розпочалася в другій половині 1997 року. Вона не була виключним явищем серед країн, що розвиваються. Перші прояви валютно-фінансової нестабільності вже декілька останніх років впливали на економічний стан то одної то іншої країни. Зокрема це валютна криза 1994 року в Мексиці, 1995 року в Аргентині та ін. Однак фінансова криза, яка набула своєї кульмінації на межі 1997 і 1998 років, в країнах АСЕАН мала досить широкий резонанс, та вийшла за рамки криз в окремих країнах та регіонах.

Країни АСЕАН стали жертвами специфіки свого розвитку. Насамперед це залежність економік країн регіону від розвитку експортних галузей. Недостатність уваги до розвитку внутрішнього ринку та розширенню внутрішнього попиту.

Наприклад, середньорічні темпи росту експорту Малайзії, Таїланду, Філіппін і Індонезії за період з 1986 по 1996 рік складали 12.4% при середньорічному зростанні ВВП за той же час 9.6 %.

Прив'язаність національних валют країн АСЕАН до американського долару та його стабільне звеличення в останні три роки, привели до зниження конкурентоспроможності експорту з цих країн. Зниження граничних валютних норм, сприяло "доларизації" національного фінансового ринку країн субрегіону АСЕАН. Банківський сектор мав можливість зменшувати особистий валютний ризик і брати кредити в розвинених країнах в доларах під невисокі відсотки, а надавати підприємствам під завищені.

Така ситуація в фінансовому секторі економіки країн, що розвиваються, зокрема в державах асоціації АСЕАН, звела до зростання масштабу ризику банківського капіталу. Водночас з цим йшов процес злиття фінансового та промислового капіталу, який привів до зниження державного регулювання кредитного і валютного секторів економіки країн АСЕАН. Все це в кінцевому випадку, звело до суттєвих кризових явищ, які спонукали за собою великі економічні потрясіння в країнах, що розвиваються в Південно-Східній Азії та в цілому азіатсько-тихоокеанському регіоні.

Означимо, що зниження приросту сукупного ВВП в останні роки в країнах АСЕАН до 7% порівняно з 10,3% в 1994 р. дало змогу дискутувати, як довго ще цей регіон світу може демонструвати високі темпи розвитку, притаманні для азіатських країн у останні десятиріччя ХХ ст.

Сьогодні, не викликає сумнівів, що існуючі структурні проблеми в країнах, що розвиваються, накладають певні обмеження на зростання національних економік. Однак, фахівці міжнародних дослідницьких організацій вважають, що припинення зростання темпів розвитку країн, що розвиваються, азіатсько-тихоокеанського регіону, зокрема країн субрегіону АСЕАН, є тимчасовим і носить циклічний характер. Насамперед це

пов'язано з зниженням експортних операцій, які займали головне місце у підтримці високих темпів розвитку економік країн, що розвиваються, азіатсько-тихоокеанського регіону.

Дії валютно-фінансової, а потім і економічної кризи в країнах субрегіону АСЕАН відчули на себе не тільки країни регіону, але практично всі країни, що розвиваються, а також і країни з перехідною ринковою економікою (особливо Росія) та країни з розвинутою ринковою економікою (особливо Японія).

Остаточні підсумки кризових явищ ще попереду, але вже сьогодні можливо реально прогнозувати та констатувати зменшення обсягу іноземних інвестицій, зниження попиту та імпорتنих потреб, а також знецінення національних валют в країнах АСЕАН. Особливість загальних висновків, щодо подальшого розвитку країн, що розвиваються, в субрегіоні АСЕАН набули більш реальних прогнозів. Відсутність надій на миттєвий ефект економічного зростання та високі доходи від операцій на ринку країн, що розвиваються, після фінансової кризи 1997-1998рр. привели до зниження та реструктуризації міжнародними інвестиційними фондами своїх портфель.

Другим негативним наслідком валютно-фінансової кризи в країнах АСЕАН, для розвитку світового господарства, полягає в зниженні потреб та імпортного попиту в країнах, що розвиваються, асоціації АСЕАН та збільшення експортної активності на ринках світу.

Дослідження витоків, ходу та результатів валютно-фінансової кризи, яка розпочалася в країнах АСЕАН і охопила значну кількість країн світу, в тому числі Україну, дає можливість для розробки науково-обґрунтованих шляхів виходу з цієї потужної кризи. Важливе практичне значення для пошуку стабілізації світової валютно-фінансової системи має розгляд цього питання на засіданні глав держав і урядів країн азіатсько-тихоокеанського регіону (понад 30 країн), яке відбулося в листопаді 1998 року з питань міжнародної економічної безпеки та нового міжнародного економічного порядку.

Досвід та витоки з кризи мають практичне значення для розвитку економіки України. Насамперед це чітке врахування внутрішніх ресурсів; не можливість розраховувати на значні зовнішні та внутрішні запозичення; передбачення залежності економік менш розвинених країн перед більш розвиненими в сучасному світовому господарстві; державне регулювання участі України в світовому господарстві через прийняття відповідних урядових міжнародних програм та законодавчих актів.

За прогнозами експертів Світового банку на 2000р., азіатська криза ще п'ять-шість років буде впливати на розвиток економічних процесів у світовому господарстві. Тому визначення подальших можливих дій щодо обмеження негативних наслідків дії кризи потребує сьогодні ретельного наукового аналізу фахівцями-економістами.

Олена Закорко

Проректор Інституту
підвищення кваліфікації
"Укрводприроди",
кандидат економічних наук

Природоохоронні завдання глобалізації економіки

Сьогодні у світовій економіці відбуваються фундаментальні зміни. Характерною рисою сучасності є усвідомлення світовим співтовариством того, що соціальний прогрес і економічне процвітання можливі лише завдяки дбайливому ставленню до природних багатств. Сталий екологобалансований розвиток з урахуванням потреб нинішнього і наступних поколінь є імперативом позитивного економічного руху суспільних систем. Таким чином, базисним поняттям для визначення розвитку економіки є "сталій розвиток", який веде до задоволення сучасних потреб суспільства без зменшення можливостей майбутніх поколінь задовольняти їхні потреби.

Переорієнтація світової економіки в напрямку екологічної сталості потребує фундаментальних реформ на міжнародному й національному рівнях. Проблеми безпрецедентні. Наявних ресурсів явно не вистачає для підтримки життєвих стандартів, які вже досягнуті в розвинутих країнах. Поширення цих стандартів на інші країни світу тільки прискорить вичерпаність ресурсів.

Пріоритет у глобальному масштабі полягає в тому, щоб запровадити стимули, правила й гарантії, які зумовлювали б кращий розподіл ресурсів на підтримку довколишнього середовища і збереження енергії.

Світове співтовариство визнає, що економічний розвиток і збереження довколишнього середовища не повинні бути взаємовиключними. На Першому світовому конгресі економістів з навколишнього середовища і природних ресурсів, що відбувся у Венеції 1998 р., було проголошено, що успіхи

світової економіки мають пов'язуватись головним чином з посиленням стимулюючого впливу ефективних економічних інструментів екополітики. Найактуальнішими економічними проблемами екополітики на початку XXI століття є реформування податкової системи з метою посилення стимулюючої ролі екологічних податків, введення ефективніших економічних інструментів екополітики та посилення стимулюючої функції традиційних.

Україна сьогодні орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічних відносин. Поглиблення європейської інтеграції та розширення Європейського Союзу, його безпосереднє наближення до кордонів України створює додаткові передумови для активізації її участі в інтеграційних процесах, адаптації законодавства до законодавства Європейського Союзу. Саме тому екологізація економіки України стає нагальною проблемою як для владних структур, так і для населення. Про це свідчать і невідомі статистичні дані. Загальна маса накопичених на території України відходів – понад 5 млрд.т, а площа земель, зайнята ними, становить уже 160 тис.га. Незважаючи на падіння темпів виробництва, триває процес прогресуючого нагромадження відходів і в промисловому і в побутовому секторах. На одного жителя припадає 400 т відходів.

За статистичними даними проглядається ряд небезпечних тенденцій природокористування в Україні, а саме: зростання техногенних аварій і катастроф, частіші порушення норм експлуатації природних ресурсів, послаблення екологічного контролю, прискорене нагромадження токсичних відходів.

Аналіз тенденцій природокористування і світового досвіду економічного захисту природи дозволяє зробити висновок щодо необхідності посилення ролі держави в регулюванні економічних, екологічних і соціальних процесів, збільшення обсягів коштів, що надходять до державного бюджету за рахунок екологічних податків. Концепцію реформування податкової системи на такій основі можна розглядати як новий напрям

еколого-економічних досліджень проблем навколишнього середовища і природних ресурсів. Її суть полягає у введенні нових екологічних податків, яке супроводжуватиметься послабленням податків, що стримують розвиток національної економіки (наприклад, ПДВ). Реформування податкової системи України на основі концепції екологічних податків може дати позитивні економічні, екологічні й соціальні результати. Для цього необхідно розробити економічну модель рівноваги, яка передбачала б посилення стимулюючої функції екологічних податків і послаблення негативного впливу недосконалих податків.

Доцільно було б посилити економічні санкції за екологічну шкоду (у випадках порушення вимог екологічних стандартів). Вони мають передбачити повне відшкодування завданого екологічної шкоди і, крім того, бути інструментом економічного покарання за незадовільне використання навколишнього середовища і природних ресурсів.

Стимулюючим чинником ефективного використання природних ресурсів України є спрощений порядок нарахування плати за їх спеціальне використання, який враховував би еколого-економічні оцінки окремих компонентів. Для того, щоб плата за спеціальне використання природних ресурсів стала впливовим економічним інструментом екополітики необхідно:

- розширити мережу підготовки висококваліфікованих фахівців з економічної оцінки природних ресурсів;
- забезпечити належне обґрунтування плати за спеціальне використання природних ресурсів;
- створити організаційні структури, які забезпечили б ефективне збирання плати за спеціальне використання природних ресурсів.

Поповненню бюджетних коштів, а також розв'язання певних екологічних проблем міг би сприяти японський досвід екологічної ціни продукції.

Одним з найважливіших завдань є розробка і впровадження в життя екологічно орієнтованої концепції інноваційної

політики, яка забезпечила б стабільний економічний розвиток у ринкових умовах. Її стимулюючими регуляторами мають стати пільгове оподаткування, кредитування, прискорена амортизація, субсидії тощо. Особливої уваги заслуговує державна амортизаційна політика, яка є складовою частиною інвестиційної політики. Відсутність обґрунтованої амортизаційної політики, багаторазові затримки в індексації основних фондів, застосування занижених індексів і знижувальних коефіцієнтів призвели до того, що розміри амортизаційних відрахувань є меншими від сум, необхідних для компенсації спрацювання основних фондів. Це призвело до зменшення обсягів самофінансування і позбавило підприємства можливості залучати кошти, бо за відсутності власних коштів банки не видають кредити.

Стратегічним завданням реструктуризації підходу до проблеми екологізації стає формування нового типу свідомості людей, екологічної культури мислення. Повинна формуватися етика екологічної відповідальності, яка має стати стилем життя людей. Для закріплення глибоких змін у свідомості людей необхідно перебудувати систему виховання, професійної підготовки й освіти населення на всіх рівнях. Це - надзвичайно складна проблема, оскільки екологічний світогляд базується на екологічній свідомості людини, а остання залежить від стану економічного розвитку країни.

Історично доведено, що перехід до екологічно орієнтованої моделі розвитку вимагає часу й певного економічного добробуту суспільства. Але вже сьогодні треба створювати передумови екологізації економічного розвитку через розумну і зважену податкову політику, виховання, освіту. Це дозволить забезпечити Україні поступовий перехід до сталого розвитку, оздоровлення економіки, створити передумови для організації нових робочих місць, приведе до формування екологічно орієнтованого бізнесу.

Борис Суховірський

Ректор Чернігівського держаного
інституту економіки і управління,
кандидат технічних наук

Управління соціально-економічним розвитком на базі геоінформаційних систем і технологій

Наша держава переживає глибоку системну кризу, що торкається всіх сфер життя суспільства. Вирішення проблем розвитку держави не може знаходитись у вузькоспеціалізованих галузях, наприклад, фінансових. Вони не можуть бути вирішені тільки економістами, потрібен системний аналіз всієї соціально - економічної системи. Одним із засобів реалізації принципу системного аналізу є метод синтезу географічних (ГІС) і економічних (ЕІС) інформаційних систем. Використання цього методу дозволяє не лише створити якісно новий інформаційний продукт, а й оцінити рівень достовірності інформації, отримати на основі неповної і спотвореної інформації достатньо надійні висновки про стан системи, провести моніторинг і спрогнозувати процеси, що відбуваються.

Вся інформація у ГІС - системах відбивається у вигляді карти або суперпозиції карт. ГІС і технології, які є специфічними для ГІС, одержали сьогодні у світі достатньо широке застосування для вирішення управлінських, господарських, наукових, військових, освітніх та інших задач. Більшість розвинутих країн на державному рівні приділяють велику увагу використанню і впровадженню цих технологій. Наприклад, у США серйозним поштовхом до створення національної інфраструктури просторових даних стало розпорядження Президента Б. Клінтона №12906 від 11.04.94 "Про координацію збору географічних даних і організації доступу до національної інфраструктури просторових даних". Була призначена відповідальна організація - Федеральний

комітет по геоданим (FGDS). У жовтні 1997 року віце-президент А. Гор виступив з програмою по створенню глобальної інфраструктури просторових даних. В останні роки під егідою Європейської комісії з програм INFO 2000 ведеться цілий ряд міжнародних геоінформаційних європейських проектів: Arctic2, GEOWEB, AIDA, PETIT і т. д. ГІС - технології знайшли своє застосування від медицини до систем управління стратегічними силами Міністерства оборони США. Останні війни в Іраку та Югославії за участю США та альянсу НАТО проходили з використанням ГІС і технологій.

Широкому різномасштабному (від локального до глобального) використанню ГІС - технологій сприяє те, що ці технології дозволяють поєднувати семантичні (смыслові) і координатні дані. Шляхом відбиття на електронній карті не тільки геометричних параметрів будь-якого об'єкту, а й на ґрунті семантичної інформації виконувати аналіз і моделювання інформації і різноманітних процесів. Враховуючи те, що більшість інформації має просторово - розподілений характер, у тому числі й економічної, коло використання ГІС - технологій практично необмежене. Апарат ГІС дозволяє інтегрувати в собі різноманітність інформації з різних галузей, базуючись на універсальному загальнозрозумілому візуальному інтерфейсі - карті, тобто з'являється можливість на єдиній топографічній основі візуалізувати кожному користувачеві необхідну йому інформацію вибірково, тобто томографувати географічний чи інформаційний простір хоч паралельно горизонтальній площині, хоч перпендикулярно. При цьому, розповсюдження карт не потребує коментарів, а використання їх можливе як шляхом перетворення у цифрову форму, так і навпаки.

Продуктами такої томографії можуть бути карти доріг, газопроводів, клімату, природних зон, промислових об'єктів, демографічної щільності населення, лісів тощо. Тут мова йде про, так би мовити, геоіконографічні моделі, де карта виступає не стільки як наглядний спосіб представлення інформації, а як модель і образ простору, а крім того, ефективний аналітичний засіб.

Разом з цим у даний час в регіонах накопичена значна кількість різної галузевої і відомчої інформації, необхідної для управління економічними, соціальними, виробничими та іншими процесами. Проте, ця інформація розосереджена, різномірна та, в багатьох випадках, непорівнянна. Для того, щоб прийняти будь - яке рішення, доводиться звертатися за нею в різні установи, де часто - густо не завжди є можливість її отримати. На сьогодні проблема подолання міжвідомчих бар'єрів, синхронізації роботи, уніфікації структури і змісту інформаційних масивів продовжує загострюватися. У подоланні такої ситуації ефективним методом є використання ГІС, де вся семантична інформація поєднується на основі єдиної для всіх просторової інформації. Це дозволяє встановлювати нові відношення і залежності між інформаційними базами, здавалося б зовсім непорівнянними. Тобто застосування ГІС призводить до виникнення на ґрунті розрізненої інформації нового знання.

Великою перевагою ГІС - технологій є те, що вони є динамічними системами, тобто дозволяють враховувати час. Це надає можливість створювати системи, в тому числі й економічні, в реальному часі, що в сучасних умовах швидко змінюваних ситуації дозволяє оперативно реагувати і приймати оптимальні рішення.

Особливі можливості створює використання ГІС - технологій в аналізі й управлінні соціально - економічними системами. Вже розроблений і застосовується досить значний економіко-математичний апарат для аналізу таких систем на базі як статичних, так і динамічних моделей. Проте економічний аналіз управління неможливий без урахування просторових характеристик об'єктів.

В якості просторової інформації в ГІС використовується кадастрова інформація в сполученні з топографічною. Останній симбіоз виключно ефективний у виділенні проблем сьогодення. Особливе значення в економіці держави має повноцінна і актуальна кадастрова інформація, яка дозволяє ретельно й оперативно налагодити облік національних ресурсів, їх

використання і, таким чином, обумовлює стягнення певних видів податків (наприклад, податок на землю, на нерухомість).

Діюча нині кадастрова система дуже громіздка, супроводжується великою кількістю табличного матеріалу, недоступна для широкого користувача, потребує значних витрат часу, а головне, не забезпечує потреб оперативного планування, контролю за використанням і охороною земель. За допомогою ГІС 100% суб'єктів - платників податків безпечібно будуть занесені в банк даних.

Прикладом використання аналітичних можливостей ГІС може бути перетворення первинної звітної інформації на більш прозору. Наприклад, виходячи з величини таких показників, як норматив витрачання енергоносіїв, обсягів перевезення вантажів, показників забруднення навколишнього середовища, можна виявити фактичний обсяг виробництва з урахуванням наявності "тіньової" економіки і приблизно розрахувати суму податкових сплат конкретного підприємства чи регіону.

Завдяки присутності таких технологій, як дешифрування даних дистанційного зондування поверхні Землі (ДДЗ), отриманих з космічних об'єктів, систем визначення координат місцезнаходження об'єктів (GPS/ГЛОНАС), з'являється можливість зовсім відмовитись від традиційних технологій і будувати більш потужні, оперативні й ефективні системи без дерев'яних триангуляційних знаків, рейок, крокомірів.

Реструктуризація господарського комплексу й особливо земельна реформа за своїми обсягами не може бути реалізована традиційними методами, бо на це підуть десятки років. Безпалерові технології на базі ГІС з використанням систем глобального позиціонування (GPS) здатні вирішити ці серйозні питання в найближчі роки.

Набутий нами досвід використання ГІС дозволяє стверджувати, що їх можливості аналізу й моделювання економічних систем мають велику перевагу над традиційними методами математичного аналізу. Досить простий інтуїтивно зрозумілий інтерфейс дозволяє користувачеві з недостатньою

математичною підготовкою виконувати складний аналіз і оперативно дійти необхідних висновків.

Головними споживачами ГІС на сьогодні можуть бути: структури виконавчої влади, планові підрозділи, податківці, юридичні й правозахисні органи, архітектори й земельні служби міст і районів, комунальники, лісники і водники, науково - дослідні і проектні інститути, будівельні організації, біржі всіх призначень, торговельні організації, інспекції та контрольні органи соціально - економічного й технічного нагляду, закордонні партнери та інвестори, комерсанти, приватні особи.

З приведеного переліку користувачів стає зрозумілим той факт, що всі вони, базуючись на єдиній платформі ГІС, можуть створити загальнодержавну геоеконімічну систему, процес управління якою засвоюється на рівні користувача.

Головними напрямками використання ГІС - технологій в Україні можуть бути:

- створення державного банку просторової інформації і переведу її на надійну і точну цифрову основу;
- створення і ведення різних (нерухомого, земельного, лісового, водного, залізничного тощо) кадастрів;
- створення систем управління територіями, які будуть дозволити централізоване управління і планування всього територіального комплексу;
- створення систем підтримки прийняття рішень різних ланок управління;
- реструктуризація господарського комплексу України;
- створення систем екомоніторингу;
- комплексний (системний) аналіз стану АПК і планування його розвитку;
- підвищення контролю оподаткування, стягнення платежів за використання природних ресурсів, нерухомості, за забруднення навколишнього середовища;
- науково - дослідна робота.

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що ГІС є могутнім засобом дослідження й управління складними динамічними соціально-економічними системами і накопичений світовий досвід підтверджує їх велику ефективність. А головне, вся інформаційна основа у нас є:

- діюча статистична система України;
- галузеві інформаційні бази даних;
- актуальна картографічна (цифрова) інформація, яку можна отримувати щомісяця через системи навігаційних супутників.

Обладнання, програмні продукти, технології моделювання й перетворення інформаційних потоків - не є новиною для українських фахівців. Але не дивлячись на очевидну ефективність впровадження ГІС в економіку України вже сьогодні їм запланована протидія. Наприклад, точному обліку земельних ресурсів, вартісній оцінці лісопереробного комплексу, обліку основних фондів з привязкою до фізичних і юридичних осіб, бо принаймні безгосподарність або тіньвовий характер економіки, несплата податків у цих галузях будуть висвітлені досить оперативно.

Для розвитку ГІС - технологій Україні, в першу чергу, необхідні наступні кроки:

- розробка ідеології і програми (концепції розвитку) ГІС - технологій на державному рівні;
- створення національної інфраструктури просторових даних;
- інтеграція в міжнародне геоінформаційне середовище;
- національна програма геоінформаційної освіти.

Пілотний проект по вирішенню господарських проблем (фрагментарно) може бути виконаний фахівцями кафедри землепорядкування і кадастру Чернігівського державного інституту економіки та управління в стислий термін за умов цільового фінансування.

Володимир Павлов

Голова Волинської обласної організації СЕУ, к.е.н., професор, заслужений економіст України

Особливості формування політики регіонального розвитку в умовах глобалізації

На сучасному етапі ринкових перетворень Україна веде пошук оптимальної моделі стратегії і тактики соціально-економічного розвитку. Необхідно знайти шлях до активізації участі нашої країни у вирішенні глобальних проблем міжнародного поділу праці, забезпечення гармонізації глобальних і регіональних процесів у наступному столітті.

Між тим, виходячи з реалій сьогодення – економічної кризи, тривалого спаду ВВП, слабкості фінансово-кредитної системи, зростання неплатежів – суспільство виявилось неспроможним у належних масштабах своєчасно формувати необхідні елементи відтворення, вищий рівень науково-технічного прогресу; особистість виявилася не в змозі шукати і встановлювати зв'язки за межами раніше складених форм діяльності.

Перехід до ринкової економіки супроводжується зниженням життєвого рівня населення. Через складні економічні умови в Україні зростає чисельність тих, хто потребує соціального захисту. Варто розрізняти дві групи одержувачів цієї допомоги. До першої групи належать особи, які через об'єктивні причини неспроможні забезпечити свої потреби. Друга група – це населення працездатного віку, котре з огляду на відсутність роботи не має змоги задовольнити свої потреби. Це ставить питання про цілеспрямовану соціальну політику забезпечення соціального захисту тих верств населення, які через низку причин перебувають у важкому стані.

Розбіжності у міжрегіональних рівнях розвитку міжнародні експерти кваліфікують як конфліктно-небезпечні і розглядають

як причини виникнення соціально-політичної напруженості серед окремих регіонів, явищ неконтрольованої міграції населення та інших негативних моментів.

Для пошуку й конкретизації шляхів вирішення проблем, пов'язаних з існуванням регіональної диференціації середовища, широко застосовуються теорія системного аналізу, зокрема, її структурний, функціональний та генетичний підходи. Усі функції регіонального управління повинні реалізовуватися в рамках загального механізму функціонування міжбюджетних відносин. Саме через цей механізм забезпечується ефективність реалізації функцій заробітної плати (стимулюючої, відтворювальної), функцій соціального захисту (адаптивної). Через те, що окремі регіони істотно вирізняються економічним потенціалом, географічним положенням, природними, демографічними, етнонаціональними умовами. Існує необхідність розробки схем оптимізації регіонального соціального управління економікою.

Для вирішення даного питання пропонується формувати місцевий бюджет через встановлення мінімального рівня видаткової частини регіональних бюджетів не нижче від гарантованого мінімального рівня соціальних потреб населення. забезпечення гарантій захисту прав регіонів на своєчасне та повне отримання належних дотацій, недопущення штучного дотування місцевих бюджетів за умови, якщо обсяг такої дотації може бути перекритий регулюванням надходженням, що мобілізується на відповідній території.

Формування міжбюджетних відносин нормативи бюджетної забезпеченості відіграють важливу, проте не головну роль. Бюджетна забезпеченість на одного жителя має свідчити про рівень задоволення потреб громадян у суспільних благах та послугах. Відтак нормативи бюджетної забезпеченості – це показники, що, з точки зору держави, відбивають достатній для нормального розвитку суспільства рівень споживання таких благ. Тому ці нормативи мають служити місцевим та регіональним органам влади надійним орієнтиром, який би

об'єктивно сприяв оптимальному розподілові бюджетних ресурсів для забезпечення бюджетних потреб.

Саме з таких позицій слід підходити до методологічного визначення і практичного впровадження згаданих показників. Адже нині планування бюджетних видатків здійснюється головним чином “від досягнутого” і розрахованих ще за командно-адміністративної системи потреб існуючої мережі бюджетних установ та закладів у фінансуванні. Але й забезпечення цієї мережі бюджетними коштами не свідчить про задоволення суспільних потреб, оскільки вони теж не мають чітких критеріїв визначення.

В основу розрахунку нормативів бюджетної забезпеченості мають бути покладені такі соціальні показники, як забезпеченість населення регіону кадрами відповідних професій (лікарі, педагоги, соціальні працівники тощо), норми забезпеченості продуктами харчування, медикаментами, споживчими товарами й послугами. У свою чергу, досягнення отриманого рівня бюджетних витрат – це справа самих регіонів, вирішувати яку вони повинні шляхом нарощування власної доходної бази.

Одним з недоліків запропонованого бюджетною резолюцією порядку формування видатків місцевих бюджетів є вкрай недостатня диференціація нормативів бюджетної забезпеченості. Адже для забезпечення певного рівня споживання суспільних послуг регіони потребують різних витрат у розрахунку на душу населення. Це об'єктивно зумовлено трьома причинами: по-перше, розбіжностями в рівні цін і тарифів на товари (послуги), що закладаються у виробництво суспільних благ у різних регіонах; по-друге, значними відмінностями регіонів у демографічній структурі (за віком, рівнем зайнятості тощо), які впливають на рівень витрат у різних галузях; по-третє, в різних природно-кліматичних, поселенських, екологічних та інших умовах розвитку регіонів.

Бюджетною резолюцією запропоновано так звані коригуючі коефіцієнти, що певним чином диференціюють нормативи

бюджетної забезпеченості. Проте підхід до такої диференціації викликає подив: для обласних бюджетів коригування не застосовується взагалі, а для районних – застосовуються однакові коефіцієнти.

Для того, щоб врахувати місцеві умови при плануванні бюджетних видатків з використання нормативів, середніх для всієї країни, бюджетної забезпеченості, дані нормативи мають коригуватися для кожного з регіонів з урахуванням не одного, а цілої системи коефіцієнтів. Це, по-перше, коефіцієнт, що характеризує відхилення рівня цін і тарифів конкретного регіону від середнього по країні. Його можна розрахувати як відношення вартості набору товарів (послуг), стандартного для даного регіону, до середнього по країні. По-друге, мають застосовуватися коефіцієнти, які враховують демографічні особливості в регіонах. Наприклад, для загальної середньої освіти коефіцієнт дорівнює відношенню кількості дітей шкільного віку до загальної чисельності населення регіону до середнього по країні. По-третє, має використовуватися коефіцієнт, що характеризує відхилення від розбіжності у витратах для надання суспільних послуг у міській і сільській місцевостях через відсутність економії на масштабах в останній. Крім того, для кожного з регіонів потрібно застосовувати індивідуальні коефіцієнти, обчислені на основі глибокого аналізу природно-кліматичних (наприклад, високогірні райони Карпат), екологічних (район Донбасу, території, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи) та інших особливостей, якщо вони впливають на розбіжності у витратах для надання суспільних послуг.

На основі аналізу цих індикаторів центральні органи влади повинні визначити соціально-економічні проблеми регіону, готувати проекти цільових програм на їх вирішення, вносити обґрунтовані пропозиції щодо розмірів фінансової підтримки, напрямів і термінів її використання, прогнозних результатів.

Таким чином, на сьогоднішній день одним з актуальних в українській економічній науці є питання формування і реалізації політики соціально-економічного розвитку регіонів

(регіональної економічної політики). Вже досліджено ряд гносеологічних питань розробки регіональної політики, розроблено проект концепції регіональної економічної політики. Питання розробки та реалізації регіональної політики активно розглядаються у парламенті й уряді. Проте ні в теоретичному, ні в практичному аспектах питання формування політики соціально-економічного розвитку регіону в умовах ринкових перетворень не вичерпано.

Важливість висвітлення вищевказаних проблем полягає в тому, що взаємовідносини центру й регіонів завжди були визначальними для розвитку як держави в цілому, так і окремих її регіонів. Вони є предметом політичної боротьби, визначають державний устрій і мають вирішальний вплив на добробут народу. Якщо звернутися до історії, то можна знайти багато прикладів розпаду великих держав через недостатню увагу до регіональної політики.

Практично відсутність у минулому власної регіональної політики призвела до виникнення значних диспропорцій у територіальній структурі національної економіки, неефективного використання переваг територіального поділу праці, природно-ресурсного та науково-виробничого потенціалу регіонів, надмірного забруднення довкілля у багатьох містах і районах.

Не досягнуто комплексного розвитку міст і сіл, недостатньо реалізуються можливості окремих регіонів щодо міжнародної інтеграції України, залучення до господарської діяльності іноземних інвестицій, розвитку спільного підприємництва в галузі туризму, оздоровлення і відпочинку.

Ще не створено необхідної для оптимальної економічної самостійності регіонів правової бази, нема чіткого розмежування повноважень між центральними й місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань управління соціально-економічним розвитком регіонів. Слабкою є фінансово-економічна основа багатьох адміністративно-територіальних одиниць.

Все це зумовлює необхідність проведення в життя цілеспрямованих заходів державної регіональної економічної політики, які б дали змогу забезпечити ефективне стимулювання процесів регіонального розвитку, узгодження дій центральних та місцевих органів виконавчої влади у здійсненні структурної перебудови економіки країни та послідовному впровадженні ринкових відносин.

Загальний принцип державного впливу на регіональний розвиток повинен виходити з того, що регіону надаються права для самостійного вирішення проблем, що не торкаються загальнодержавних інтересів і не потребують фінансування з державного бюджету. У зв'язку з цим виникає потреба в створенні нової системи оцінки фінансових можливостей і потреб регіонів.

В теоретичному аспекті належить уточнити ряд основних понятійних термінів, зокрема, таких як "політика соціально-економічного розвитку регіону", "суб'єкти", "об'єкт", "предмет" цієї політики та ін. Необхідно визначити ряд кваліфікаційних параметрів політики соціально-економічного розвитку регіону. Зокрема, це стосується визначення місця цього елементу управління в сукупності інших спонукаючих і регламентуючих матеріалів (документів) щодо розвитку регіону. Важливо визначитись із часовими термінами розробки політики соціально-економічного розвитку регіону.

Суб'єктом політики соціально-економічного розвитку регіону є органи влади всіх рівнів від Верховної Ради та Президента України до сільської ради і сільського голови. Об'єктом регіональної політики є цілі соціально-економічного розвитку регіону, а предметом – сукупність методів, важелів та засобів досягнення цих цілей.

Як бачимо, основними складовими цього синергічного поняття є поняття "ціль" та поняття "засоби". Проте потребує уточнення відповідь на питання, чи "цілі" задаються, а сукупність засобів (власне "політика") служать для їх досягнення, чи цілі є складовою частиною політики. На жаль, в існуючих

публікаціях, судячи з їх контексту, нема одностайності у його вирішенні.

Постановка цілей соціально-економічного розвитку регіону є складовою частиною відповідної політики. Це значить, що кожного разу, приступаючи до формування (розробки) соціально-економічного розвитку регіону на певний період, роботу слід розпочинати з постановки (уточнення) цілей розвитку регіону. У свою чергу, розробка політики, а, відповідно, і цілей соціально-економічного розвитку регіону повинна ґрунтуватись на основних організаційно-економічних засадах.

Загальною метою регіональної ринкової політики є створення умов активізації внутрішніх джерел економічного зростання, максимального використання конкурентних переваг як для задоволення потреб населення регіону, так і становлення ринкових відносин держави в цілому. При цьому модель ринкового регіонального розвитку базується на якісно новій концепції і наступних методологічних принципах:

- визначення пріоритетності соціальних цілей;
- визначення регіону як територіальної складно-утвореної цілісності, яка функціонує при міждержавних і міжрайонних економічних зв'язках по розподілу і споживанню товарів і послуг;
- визначення відносної самостійності економічних, соціальних, духовних, національних та інших інтересів регіону;
- координація діяльності економічно незалежних суб'єктів виробництва на регіональному рівні, єдність сукупності умов і факторів їх функціонування визначає саморегулювання регіонів;
- в регіоні будь-якого рангу необхідно створювати систему ефективного господарювання, яка б забезпечила економічні, соціальні, екологічні умови життєдіяльності населення;

- в умовах ринкової системи господарювання вищим стає рівень стохастичності, невизначеності розвитку.

Слід зауважити, що регіональна ринкова політика безпосередньо пов'язана із закономірностями утворення і функціонування регіональних ринків, визначення ринкового простору, в рамках якого формуються інтереси і взаємовідносини суб'єктів регіональних ринків, факторів економічного ризику, дослідженням інфраструктурного забезпечення регіонального ринкового простору і впливу зовнішньоекономічної діяльності на розвиток регіональних ринків.

Формування регіональної ринкової політики передбачає децентралізацію функцій управління на основі оптимального поєднання розподільчих і ринкових методів управління; перерозподілу бюджетних надходжень (бюджетного регулювання) між центром і регіонами. Центральні органи влади повинні залишати за собою лише функцію з прийняття рішень у галузі законодавства, розробки загальних принципів економічної політики, які пов'язані із збереженням єдиного економічного простору й підтримки територіальної цілісності держави.

Висвітлені проблеми потребують розробки дієвих механізмів адміністративного регулювання як на рівні держави, так і на регіональному рівні. Адміністративне регулювання – це дії адміністрації країни та регіонів на збалансованість інтересів суб'єктів державотворення.

До основних суб'єктів державотворення відносяться громадяни, суспільство та сама держава. Для кожного з них у процесі адміністративного регулювання в якості гарантії самореалізації повинні виступати права та свободи громадянина, духовність та матеріальні цінності суспільства, конституційний лад, суверенітет та територіальна цілісність держави.

Необхідно зазначити, що становлення адміністративної системи в Україні повинно подолати певну загрозу для національної безпеки держави, а саме:

- у політичній сфері – наявність сепаратистських тенденцій в окремих регіонах, з боку окремих політичних сил; відсутність ефективних механізмів забезпечення законності;
- в економічній сфері – неефективність державної політики в економічній трансформації суспільних відносин, непослідовність проведення реформ, ресурсна і технологічна залежність від інших держав;
- у соціальній сфері – небезпечним є суттєве зниження життєвого рівня більшості населення, зростання соціальної напруги, прояви моральної та духовної деградації в суспільстві, неконтрольовані демографічні процеси;
- у сфері науки та освіти – небезпеку становлять згортання наукових та освітніх програм, незавершеність реорганізації системи освіти, відплив з України її інтелектуальних сил;
- у сфері охорони навколишнього середовища – небезпечними є значні антропогенні й техногенні порушення, наслідки Чорнобильської катастрофи, неефективне використання природних ресурсів і застосування застарілих технологій;
- в інформаційній сфері – небезпекою для України є інформаційна експансія з боку інших держав, уповільнене входження України у світовий інформаційний простір, відплив інформації, що становить державну таємницю.

Подолання цих явищ можливо лише на основі дотримання принципів забезпечення національної безпеки, яку ЮНЕСКО трактує як “стан суспільства, за якого сукупність державних та суспільних гарантій забезпечує його стійкий розвиток, захист базових інтересів нації, джерел її духовного і матеріального благополуччя, захист від зовнішньої та внутрішньої загрози”.

Адміністративна реформа може і має стати дієвим каталізатором підвищення ефективності державного і регіонального управління. Але в Україні, на жаль, ще не створено об'єктивних передумов для її проведення, хоча Концепція адміністративної реформи вже розроблена.

По-перше, в даній Концепції вказується (ст. 9, абз.), що посади в ключових органах виконавчої влади повинні бути політичними посадами і підлягати контролю з боку суспільства через інститути парламентської і прямої демократії. За умов теперішньої політико-правової бази це неможливо. Адже український парламент сформований за мажоритарно-пропорційною системою (в розвинутих країнах діє лише пропорційна система, що дозволяє формувати уряд з політичним керівництвом). В нашому парламенті, за виключенням декількох політичних сил, структуризація йде за лобістськими інтересами. За таких умов політичне керівництво уряду перетвориться у підрозділ, що буде обслуговувати потреби регіональних кланів, фінансових олігархій тощо. Отже, щоб політичне керівництво уряду справді впроваджувало в життя принципи, на основі яких діє парламентська більшість, потрібен новий виборчий закон, який дозволить формувати вищий законодавчий орган за партійною ознакою.

По-друге, в Концепції планується структуризація Кабміну за західним зразком, але не вказується як будуть співіснувати функціональні міністерства і галузі (останні в розвинутих країнах – це нонсенс). Більше того, в більшості країн саме функціональні міністерства відіграють провідну роль у визначенні пріоритетів державної політики чи то відносно конкретної галузі, чи то певного напрямку інституційних перетворень.

По-третє, надзвичайно позитивним та прогресивним у Концепції є намагання реформуванням організації територіального устрою здійснити заходи, спрямовані на формування фінансів територіальних громад, які повинні базуватись на таких місцевих фінансових інститутах, як місцеві бюджети, позабюджетні валютні та цільові фонди, місцеві податки і збори, комунальний кредит, комунальні платежі, фінанси комунальних підприємств. Але ефективна реалізація даного проекту можлива лише за умов економічного зростання, коли активізується в регіонах дрібне підприємництво, повніше використовуються природно-кліматичні ресурси, формується

досконала ринкова інфраструктура (розвивається фондовий ринок, товарні біржі), оперативно застосовується антимонопольне законодавство, поживаються інвестиційні та інноваційний процес. А в теперішніх умовах надзвичайної диференціації ступеня економічного розвитку регіонів, концентрації виробничо-ресурсного потенціалу, невдалого проведення структурної реформи це є неможливим. Крім того, в Концепції вказується про подолання вертикальних та горизонтальних дисбалансів шляхом вжиття заходів фінансового вирівнювання, але не вказується інструментарій такого вирівнювання.

Для розбудови в Україні правової держави потрібно йти шляхом виваженої економічної політики на основі поєднання ринкових та адміністративних регуляторів управління національною економікою через поступове удосконалення правової бази державного устрою, прийняття відповідних законодавчих актів.

Микола Бойко

Голова Асоціації економістів
Закарпаття, д.е.н., проф.,
заслужений економіст України

Основні аспекти глобалізації економіки регіону Закарпаття

Сьогодні, коли в економіці регіонів та в цілому України намітились певні позитивні тенденції, розпочалась кропітка робота Президентом України, виконавчою та законодавчою владами по виходу з економічної кризи. Свідченням цього є те, що на засіданні ювілейної Конференції СЕУ можна поділитись своїми баченнями прискореної глобалізації економічного розвитку регіонів. В цьому процесі великого значення набуває децентралізація влади, скорочення апарату управління, надання

ширших прав регіонам, боротьба з корупцією, що буде сприяти поступовому переходу до сталого розвитку економіки України.

Асоціація економістів Закарпаття, яка була створена на початку 1998 р., всю свою діяльність спрямувала на залучення майже 7 - тисячного загону економістів Закарпаття на пошуки найбільш ефективних шляхів розвитку господарського комплексу, наданню праці, покращанню соціального та економічного стану, збереженню, відтворенню та раціональному використанні природних ресурсів.

Рада Асоціації економістів Закарпаття працює під керівництвом СЕУ в тісному контакті з обласною радою, обласною адміністрацією, районними та міськими організаціями. Рада асоціації намагається надати конкретну допомогу в підвищенні ефективності діяльності господарського комплексу з урахуванням економічних, соціальних та екологічних факторів.

За два роки свого існування Асоціація економістів зуміла провести три науково-практичні конференції і серед них одну міжнародну і дві всеукраїнські. Метою проведення цих конференцій є пошуки глобалізації економіки регіону через більш ефективне використання природних ресурсів, застосування еколого-зберігаючих технологій, виготовлення конкурентноспроможної продукції та залучення іноземних інвестицій для технологічного оновлення виробництва.

До таких ресурсів у першу чергу відносяться лісові, які є найбільшим багатством області й України, вони виступають головною артерією життєдіяльності області, мають рекреаційне, бальнеологічне, водорегулююче та захисне значення. Від умілого господарювання в цих лісах, залежить екологічна безпека, добробут гірського населення, розвиток промислового виробництва та експортного потенціалу області.

Тому Асоціація економістів особливу увагу приділяє охороні, відтворенню та раціональному використанню лісових ресурсів – деревини, рекреації, дикоростучих плодів, ягід та

грибів, сировинної бази для розвитку харчової промисловості і, нарешті, лікарських трав.

Були розроблені пропозиції, проведена всеукраїнська конференція "Лісовий комплекс Закарпаття: сучасний стан, проблеми стабілізації та перспективи розвитку". Активна підтримка обласною адміністрацією внесених пропозицій, сприяла стабілізації лісокористування та поступовому відновленню виробництва та випуску кінцевої продукції - меблів. Приріст продукції в 1999 р. проти 98 р. склав 23 %, а в першому кварталі 2000 р. - 29 %. Поступово відновлюється меблеве виробництво і якщо в 1999 році вироблено меблів на 27 млн.грн., то вже в першому кварталі цього року – 13,5 млн.грн., або в 2,3 раз більше проти I кварталу 1999 р.

Але значна кількість лісокомбінатів, меблевих та лісохімкомбінатів допустили спад виробництва. Складними залишаються питання ведення лісового господарства, лісозаготівель та раціонального використання лісових ресурсів, що вимагає державної допомоги у вирішенні глобальної проблеми, пов'язаної з наслідками стихійного лиха, яке спіткало Закарпаття і супроводжувалося зсувами й селями. Указом Президента України область оголошена зоною надзвичайної ситуації.

Для відтворення лісових культур, ведення комплексу лісгосподарських робіт Управлінню лісового господарства потрібно 14 млн.грн, а в 1999 р. воно отримало лише 5 млн..грн. Державний комітет з лісового господарства дозволив лісгосподарським підприємствам області проводити рубки головного користування, створювати ділянки лісопосадки і заробляти кошти для ведення комплексу лісгосподарських робіт, що не властиве їх функціям.

Пропозиції членів Ради, вчених, практиків та громадськості з урахуванням катастрофічних стихійних явищ у Карпатському регіоні сприяли прийняттю Закону України "Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону". Цей Закон має припинити

бесистемне ведення лісозаготівель, а головне покласти край тому, що сьогодні деревина стала найбільш привабливою для швидкого збагачення окремої частини підприємців та іноземних інвесторів.

Сьогодні лісозаготівлі проводяться з грубим порушенням навколишнього середовища. Основним засобом вивезення деревини з гірських схилів Карпат є трактор, який повністю знищує захисні функції лісу. Закон передбачає перейти з 2001 року на нові методи ведення лісозаготівель і впровадити еколого-зберігаючу технологію тільки 2005 року. Закон передбачає продовження вивезення деревини так, як це робиться сьогодні, і чотири роки буде продовжуватись варварське відношення до екології і будуть посилюватись ерозійні та антропогенні процеси.

В прийнятому Законі не вказано, хто буде виготовляти необхідні засоби для переходу на еколого-зберігаючу технологію лісозаготівель (повірено-трилювальні установки, спеціальні колісні трактори, лебідки та інші знаряддя праці).

Крім того, сьогодні лісозаготівлі проводять більше 85 лісозаготівельників, але практично майже ніхто в будівництві доріг участі не бере, а для відновлення тільки зруйнованих лісовозних доріг паводками потрібно 13 млн.грн.

Наша пропозиція була й залишається такою: ведення лісозаготівель повинні здійснювати спеціалізовані лісозаготівельні підприємства, які мають необхідні технічні засоби та спроможні будувати й утримувати дороги. Потрібно, нарешті, щоб Кабмін України заборонив вивезення круглої деревини та пиломатеріалів на експорт, а для глобалізації економіки цю деревину використати для глибокої переробки, випуску кінцевої конкурентноспроможної продукції.

Тільки в 1999 році було вивезено 55 тис.куб.м круглої деревини та 155 тис.куб. м пиломатеріалів. Вартість одного кубічного метра високоякісної букової деревини становить 120-140 дол. Затрати на її заготівлю малі, а прибутки дуже великі, що притягає й іноземних інвесторів, навіть з Китаю.

Щоб запобігти цьому, плату за деревину від пня має встановлювати обласна рада за поданням обласної держадміністрації з урахуванням всіх ціннісних властивостей деревини та коштів, необхідних для відновлення лісів, утримання доріг.

Другим важливим питанням є раціональне використання мінеральної води, якою багата область. Сьогодні створюються сучасні підприємства розливу мінеральної води, але централізація у визначенні рентних платежів за використання мінеральних джерел, яка встановлена Кабміном України, є дуже низькою і працює тільки на товаровиробника. Плата за 1000 л мінеральної води становить 12 грн, або за 1 л - 0,012 коп, а оптова ціна 1 л мінеральної води - 70 коп. Цікаво, що від розливу мінеральної води в 1992 р.в бюджет області поступило 90 тис.грн. Свалявський район, де основні джерела мінеральних вод, отримав 19 тис.грн в свій бюджет.

Встановлювати плату за користування мінеральною водою, лісовими та іншими природними ресурсами у вигляді рентних платежів має обласна рада народних депутатів за поданням обласної адміністрації.

До глобалізації економіки регіону належить створення в 1998 р. спеціальної економічної зони "Закарпаття". Рада Асоціації активно включилась в процес створення зони. В листопаді 1999 р. Радою Асоціації економістів за підтримкою обласної ради, адміністрації та господарського органу управління СЕЗ була проведена Міжнародна конференція "Механізм створення та розвитку спеціальної економічної зони "Закарпаття" і друкується збірник конференції.

В поєднанні з Законом України "Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області" створення СЕЗ є важливою ланкою в здійсненні інтеграційних процесів у структурних перетвореннях в економіці регіону та в досягненні відкритості економіки з зовнішнім світом, стимулюванні міжнародного економічного співробітництва, в залученні іноземного капіталу та організації раціонального і ефективного

використання ресурсного потенціалу, пожевланні діяльності малого та середнього бізнесу. Проте створення СЕЗ затягується.

Причиною цього є створення інфраструктури, яка переважно у всіх зонах, які існують і діють, створювались за допомогою держави, але, на жаль, у СЕЗ “Закарпаття” всю інфраструктуру має створювати орган господарського розвитку зони за кошти інвесторів. Таким чином, створення зони затягується, втрачається час, а головне падає довіра інвесторів до можливого її створення.

Вважаємо, що необхідно Верховній Раді швидше прийняти Закон про СЕЗ “Закарпаття”, а Кабміну України надати конкретну допомогу в створенні інфраструктури зони.

Важливим для регіону є питання розвитку харчової промисловості. На проведеній у 1998 р. всеукраїнській конференції “Сучасний стан, напрямки відновлення та перспективи розвитку харчової і переробної промисловості Закарпаття” піднімалися актуальні питання, які необхідно було рішити на рівні держави, але на жаль всі вони залишилися як рекомендації конференції. Наведу лише один приклад. Пропонувалось зменшити розміри ставок акцизного збору на алкогольні напої, вироблені з плодоягідної сировини, що дає додатковий дохід людям, які виростили ці плоди та державі, створює конкуренцію імпортній продукції.

Але чогось Кабмін України цього питання не вирішив, а навпаки прийняв розпорядження знизити акцизний збір з імпортних лікеро-горілчаних виробів. Чому і для кого? Хіба це підтримка свого товаровиробника? Для Закарпаття виробництво плодоягідних вин, плодкових спиртів та міцних напоїв є дуже важливим з економічної та соціальної сторони.

Підняті питання й активна співпраця регіону з центральними органами управління можуть значною мірою сприяти глобалізації економіки, покращити економічний, екологічний та соціальний стан держави, але це вимагає покінчити з практикою, коли все забирається центром, а після у вигляді дотацій повертається регіону.

Необхідно регіону дати право формувати свою економіку, свій бюджет, бути дійсним господарем, відповідати за свої дії, що буде сприяти прискоренню процесу сталого розвитку економіки, гарантом значного покращання життєвого рівня та добробуту і підніме рейтинг України в Світовій спільноті.

Тетяна Кір'ян

Директор НДІ праці і зайнятості населення,
кандидат економічних наук

Микола Шаповал

Заступник директора з наукової роботи НДІ праці і зайнятості населення,
кандидат економічних наук

Надання державної підтримки малозабезпеченим сім'ям

Соціально-економічні перетворення в державі, спрямовані на формування багатоукладної економіки на ринковій основі, викликали значне зниження рівня життя населення. Зубожіння переважної частини сімей, особливо сімей з дітьми, неповних сімей, пенсіонерів, поява нової групи бідних сімей – безробітних, у тому числі “прихованих” безробітних, а також зниження рівня здоров'я населення, підвищення захворюваності і смертності обумовили необхідність розробки та прийняття Законів України “Про прожитковий мінімум”, “Про державні мінімальні соціальні стандарти” та “Про державну соціальну допомогу”, а також Програми боротьби з бідністю, проекту Методики визначення сукупного доходу сім'ї та Методики визначення гарантованого державою мінімального доходу сім'ї для призначення адресної соціальної допомоги.

Щоб гарантувати малозабезпеченій частині населення мінімум коштів для існування, багато розвинутих країн прийняли закони про мінімальний гарантований дохід сім'ї. В країнах ЄС, наприклад, для різних типів домашніх господарств в якості мінімального гарантованого доходу сім'ї (межі бідності) прийнято 50 % щомісячного медіанного доходу.

При визначенні доходу в різних країнах застосовують неоднакові підходи як до врахування особистих доходів при визначенні сукупного доходу, так і коефіцієнтів надбавок, відповідно яким нараховується мінімальний дохід на одного утримання. Так, в Данії цей коефіцієнт становить 1,0, в Німеччині – 0,8, а у Франції і Люксембурзі – 0,5 і 0,3 відповідно.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) рекомендує користуватись коефіцієнтами, які враховують зменшення мінімально необхідних витрат на одного члена сім'ї із збільшенням її розміру. Так, якщо прийняти потребу в доході для сім'ї з однієї особи за 1,0, то потреба у доході для сім'ї з двох членів дорівнюватиме 1,7. Другий член домогосподарства підвищує потребу в доході на 0,7, третій, четвертий, п'ятий члени – на 0,5 кожний. Коефіцієнт ОЕСР ґрунтується на притаманній для заходу стандартній моделі сім'ї, яка адекватно не описує східноєвропейську реальність, де через житлові проблеми поширені сім'ї, що складаються з багатьох поколінь.

У Російській Федерації здійснена апробація трьох пілотних програм надання адресної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям. В них використані різні методики соціального захисту населення. Заслугове на увагу методика регіонального регулювання мінімальних душевих доходів, у якій використано принципи встановлення гарантованого душевого доходу й поетапного його підвищення до величини прожиткового мінімуму з урахуванням економічного і трудового потенціалу сім'ї.

Верховна Рада України 15 липня 1999 року прийняла Закон України “Про прожитковий мінімум”, який є одним з основних державних мінімальних соціальних стандартів рівня життя населення. Його впровадження передбачено 46 статтею Конституції України.

Але, незважаючи на те, що прикінцевими положеннями вказаного закону передбачено Кабінету Міністрів України у двомісячний термін з дня його опублікування:

- “внести до Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів у відповідність із цим Законом;
- привести свої рішення у відповідність із Законом;
- забезпечити перегляд і скасування органами виконавчої влади прийнятих ними нормативно-правових актів, що не відповідають цьому Закону;
- затвердити набори продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг на основі розробленої за участю соціальних партнерів методики.”

На жаль, до цього часу ці положення Закону залишилися не виконаними. І ось чому. Прийнятий Закон “Про прожитковий мінімум” розраховано на стабіль, постійно зростаючий, а не кризовий стан економіки держави. Нинішні економічні та фінансові можливості в Україні не дозволяють забезпечити в повному обсязі застосування величини прожиткового мінімуму в його визначенні та формуванні, поданому в Законі.

Так, у складову частину прожиткового мінімуму у відповідності з проектом Методики визначення прожиткового мінімуму в 1999 році було включено мінімальний набір товарів та послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості. Вказані види послуг не є категорією прожиткового мінімуму. Вони є складовою частиною так званого соціального мінімуму або мінімального споживчого бюджету.

Прожитковий мінімум, за визначенням провідних вчених у галузі ринку праці та соціальної політики, являє собою рівень споживання, достатній для виживання та підтримки нормального стану здоров'я окремої особи або сім'ї (див. "Рынок труда и социальная политика в Центральной и Восточной Европе. Переходный период и дальнейшее развитие. Под редакцией Николаса Барри //ИЦК «ДИС» М., 1997, с. 473).

В Угорщині, наприклад, прожитковий мінімум становить близько 85 % від соціального мінімуму, а в Болгарії – 70 % (див. Икономическая мысль (Болг.), 1995, № 8, с. 4).

В Росії у відповідності з Законом "Про прожитковий мінімум в Російській Федерації", прийнятим 19 червня 1997 року, в якості прожиткового мінімуму прийнято споживчий коштик, який включає мінімальний набір продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, необхідних для збереження здоров'я людини та забезпечення її життєдіяльності.

В Російській Федерації у грудні 1999 року прожитковий мінімум працездатного населення становив 980 руб. Враховуючи курс рубля до гривні, вказаний прожитковий мінімум в гривнях становить 187,74грн.

Народний депутат України, член Комітету з питань соціальної політики та праці, Голова Федерації профспілок України О.Стоян 26 лютого на розширеному засіданні колегії Міністерства праці та соціальної політики про підсумки роботи у минулому році та завдання на 2000 рік оприлюднив величину прожиткового мінімуму на працездатну особу, яка на сьогоднішній день в Україні становить 251,2грн.

Все це свідчить про те, що в прийнятий Закон України "Про прожитковий мінімум" включені товари та послуги, які не є вкрай необхідними для підтримки життєдіяльності людини. Так, наприклад, у відповідності з проектом методики визначення прожиткового мінімуму, у вартість продовольчого набору було включено продукти харчування, які не є характерними для української національної кухні та не повсякденно споживаються: баранина, кролик, цитрусові, балик м'ясний, шинка,

карбонат. У вартість непродовольчого набору включено надмірну кількість товарів, які у містах по суті зараз є в кожній сім'ї, а в сільській місцевості в переважній більшості сімей. Це – холодильник, телевизор, люстра, меблі для кухні, дзеркало для ванної кімнати, ліжко-диван і таке інше.

Міністерство праці та соціальної політики України на початку 2000 року ретельно проаналізувало склад набору продовольчих та непродовольчих товарів і послуг, включених до споживчого кошика прожиткового мінімуму, з метою виключення з нього найменш важливих тих товарів і послуг, що притаманні мінімальним соціальним стандартам рівня життя вищого рівня. Кабінет Міністрів України своєю постановою від 14 квітня 2000 року № 656 затвердив набір продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг для основних соціальних і демографічних груп населення, розрахованого за станом на лютий 2000 року на 251,2 грн.

В підходах до формування прожиткового мінімуму в міжнародній практиці використовуються різноманітні методи:

- статистичний (прожитковий мінімум устанавлюється на рівні доходів, які мають 10-20% найменш забезпечених громадян країни);
- нормативний (визначається по фактичній вартості споживчих товарів та послуг, що входять у споживчий коштик);
- комбінований, або нормативно – статистичний;
- суб'єктивний (на основі соціальних опитувань населення про необхідний мінімальний доход);
- ресурсний (що виходить з економічної можливості забезпечення прожиткового мінімуму).

Розрахований по кожному із зазначених методів прожитковий мінімум приймається також в якості межі бідності для надання соціальної допомоги найбільш вразливим верствам населення.

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин, враховуючи економічний стан України, формування прожиткового мінімуму можна було б здійснювати по одному з трьох перелічених вище методів: статистичному, комбінованому або ресурсному. Але перевагу в Законі України "Про прожитковий мінімум" надано нормативному методу, який використовується в країнах з достатньо високим рівнем життя.

В попередніх редакціях проекту Закону України "Про прожитковий мінімум", в розробці яких брали участь автори, було дано наступне визначення прожиткового мінімуму: прожитковий мінімум - це величина, яка у вартісному виразі визначає рівень споживання продовольчих і непродовольчих товарів та послуг, необхідних для забезпечення життєдіяльності людини та збереження її здоров'я. Але при доопрацюванні його в тенетах чи то уряду, чи то парламенту відбулась трансформація визначення прожиткового мінімуму, поданого в Законі. Крім того, в прийнятому законі втрачено й таке положення як поступове підвищення мінімальних розмірів заробітної плати та пенсії за віком, допомоги по безробіттю та інших видів соціальних допомог до величини прожиткового мінімуму, виходячи з економічних можливостей держави.

Працівники Ради по вивченню продуктивних сил НАН України та Держкомстату України під керівництвом професора Е.Лібанової провели дослідження "Бідність в Україні і аналіз ситуації за перше півріччя 1999 року", в якому на основі обстеження домогосподарств із застосуванням таких типів критеріїв бідності та зубожілості як нормативні (абсолютні), структурні, відносні, суб'єктивні та ресурсні, дійшли висновку про те, що найбільш прийнятною вартісною межею бідності, визначеною за обраними критеріями, є встановлення порогу середньодушового сукупного доходу на рівні 90 грн. на місяць. Воно стосується виключно визначення права на отримання державної допомоги найбільш нужденним (зубожілим) сім'ям.

Це дослідження підтвердило точку зору про те, що в якості величини, яка надає право зубожілій сім'ї на отримання

гарантованої державою соціальної допомоги, необхідно приймати 50% прожиткового мінімуму. Це твердження ґрунтується на таких даних. Від прожиткового мінімуму на 1999 рік, розрахованого авторами, 50% становить 94,18 грн., а від розрахованого Міністерством праці та соціальної політики України - 95,86 грн. Як бачимо, ці величини майже ідентичні за розміром.

У відповідності з резолюцією, що відноситься до обстеження доходів та витрат домашніх господарств, яка прийнята 12-ю Міжнародною конференцією статистиків праці (жовтень 1973 р), домашнє господарство може включати:

а) одну особу, яка самостійно забезпечує себе харчами та іншими предметами першої необхідності, не кооперуючись з іншими особами;

б) декілька осіб, які спільно задовольняють свої потреби в харчах та інших предметах першої необхідності. Особи в такій групі можуть у тому або іншому ступені об'єднувати свої доходи й мати спільний бюджет: вони можуть бути родичами і не бути ними. Загальний критерій при виявленні членів домашнього господарства, яке складається з декількох осіб, полягає в наявності спільних умов господарювання.

Сім'ю з метою обстеження доходів і витрат визначають як тип домашнього господарства, яке складається з двох або більше осіб, споріднених по крові, у зв'язку зі вступом у шлюб або усиновлення, а також задовольняючих умовам проживання в одній житловій одиниці та спільно задовольняють потреби в харчуванні й інших предметах першої необхідності.

У зв'язку з викладеним, тільки сім'я як осередок суспільства, а не домашнє господарство може слугувати в якості об'єкта обстеження та надання адресної соціальної допомоги.

Дослідження проблем бідності в Україні мають за мету визначення масштабів, рівня та глибини бідності, але для визначення права на отримання державної допомоги має застосовуватись прожитковий мінімум як законодавчо встановлена норма мінімального споживання.

Зараз в Україні створена вся нормативно-правова база для надання державної підтримки малозабезпеченим сім'ям. Це Закон України "Про прожитковий мінімум" та проекти Методик визначення сукупного доходу сім'ї та гарантованого державою мінімального доходу сім'ї, який використовують для призначення соціальної допомоги, розроблені НДІ праці і зайнятості населення.

У відповідності з останнім проектом Методики, якщо гарантований державою мінімальний середньодушовий рівень доходу сім'ї менше 50% від середньодушового прожиткового мінімуму, то коригувальні коефіцієнти 1,0 – для одного дорослого члена сім'ї та інвалідів І і ІІ групи, 0,7 – для інших дорослих членів сім'ї, 0,5 – для неповнолітніх дітей не враховуються. Соціальна допомога на всіх членів сім'ї надається в однаковому розмірі. Вважаємо, що з прийняттям Методик визначення сукупного доходу сім'ї та гарантованого державою мінімального доходу сім'ї, який використовують для призначення соціальної допомоги, в редакції авторів, а також Програми боротьби з бідністю, в Україні буде створена нормативно-правова база для надання соціальної допомоги спочатку зuboжілим, а зі зростанням економіки - і всім малозабезпеченим сім'ям.

Вважаємо за необхідне доопрацювати прийнятий Закон "Про прожитковий мінімум" з метою приведення його у відповідність з вимогами, притаманними цьому мінімальному соціальному стандарту рівня життя.

Тетяна Кір'ян
кандидат економічних наук,
Директор НДІ праці і зайнятості населення

Ганна Ярошенко
кандидат економічних наук
Член Центрального правління
Спілки економістів України

Політика держави щодо грошових доходів населення

Соціальна політика на сучасному етапі залишається пріоритетною метою реалізації основних соціальних прав громадян України і розглядається як активна складова економічної реформи. Тому у відповідності з динамікою економічних реформ повинна здійснюватись конкретизація цілей, задач і форм реалізації соціальної політики, маючи на увазі перш за все забезпечення переходу від пасивних її форм і заходів до активних соціальних дій. На сучасному перехідному етапі складовими активної соціальної політики повинні бути: політика заробітної плати і доходів, регулювання у сфері споживання, зайнятості населення й обмеження безробіття, мотиваційна політика активної трудової діяльності і підприємницької ініціативи, соціальний захист найбільш вразливих верств населення, підвищення обсягів і якості соціальних послуг, формування системи соціального забезпечення, відповідної ринковим умовам, соціального страхування правового ризику.

Концептуальні принципи регулювання доходів слід розглядати як важливу ланку в системі соціальної політики в цілому, що забезпечує соціальний захист різних верств населення.

Дослідження сучасного стану політики доходів населення свідчить про те, що починаючи з 1991 р. спостерігалась тенденція зниження як грошових доходів, так і соціальних виплат. Порівняно з 1990 частка оплати праці в сукупному доході населення знизилась з 67,5% до 45,9% в 1998 р. і соціальних виплат - відповідно з 13,4% до 10,1%. Для порівняння слід відзначити, що в сумарних доходах населення, заробітна плата становить: у Великобританії 65%, Німеччині 64%, Італії 52%, Франції 58%, Японії 69%.

Заробітна плата перестала виконувати свої основні функції: відтворювальну та стимулюючу. Низький рівень заробітної плати не забезпечує працівникові обсягів споживання матеріальних та культурних благ і послуг, достатніх для розширеного відтворення його фізичної та інтелектуальної здатності до праці.

Порушилися співвідношення в рівнях оплати праці, втрачена залежність заробітної плати від кваліфікації, складності, відповідальності за виконану роботу. Поглиблюються необґрунтовані диспропорції в оплаті праці в державному і недержавному секторах економіки, виробничій і бюджетній сферах.

Діючі принципи стимулювання, мотивації до праці не забезпечують зацікавленості працівників у досягненні найкращих результатів праці. Внаслідок недосконалості державної системи регулювання доходів населення поступово втрачається вплив держави на процес формування рівнів та динаміки оплати праці.

Відбулися зміни і в структурі використання грошових доходів. Протягом 1995 - 1999 рр. продовжувалось зниження питомої ваги купівлі товарів і оплати послуг з 81,3% до 65,3%. Зниження доходів негативно впливає на кількість і якість споживання продуктів і товарів населенням. При цьому знизився рівень споживання практично всіх видів продукції.

Поглиблення розшарування населення за рівнем доходів призвело до того, що 10% громадян з найвищими доходами

отримують третину загальної суми всіх грошових доходів. Наростає масова бідність населення, зростає тінізація доходів, скорочення платоспроможного попиту населення, який не забезпечує мінімального обсягу споживання матеріальних благ і послуг.

В цих умовах проблема соціального захисту найманих працівників і відтворення трудового потенціалу є однією з найважливіших проблем і потребує невідкладних заходів щодо проведення виваженої фінансово-економічної політики в соціальній сфері та позитивних зрушень в економіці. Стратегія політики щодо грошових доходів населення на державному рівні охоплює три етапи.

На першому етапі (2000 рік):

погашення та недопущення в майбутньому заборгованості із заробітної плати, пенсій та інших соціальних виплат;

зупинення зниження рівня реальних доходів населення;

удосконалення механізму надання соціальної допомоги, поглиблення адресності соціальної допомоги через упорядкування на законодавчому рівні пільг, що надаються різним категоріям населення, систему регулювання гарантованого мінімального сукупного доходу. Поступово розмір цього доходу повинен наближатися до величини прожиткового мінімуму залежно від реального фінансового стану держави. На його основі буде реформуватися діюча нормативно-правова база державних соціальних стандартів та соціального захисту населення. Об'єктом державної соціальної допомоги має виступати сім'я відповідно до рівня її доходу;

поглиблення державної підтримки малозахищених верств населення сприятиме вдосконаленню механізмів надання субсидій на оплату житла, комунальних послуг, палива, запровадження (для окремих категорій громадян залежно від рівня доходів) субсидій на послуги, пов'язані з забезпеченням їх життєдіяльності (користування транспортом, телефоном тощо);

прийняття та реалізація Програми запобігання бідності, а також Програми компенсації знецінення вкладів громадян;

завершення роботи над створенням сучасної законодавчої бази щодо реформування соціального страхування з метою наближення до європейських стандартів. Від цього значною мірою залежатиме підвищення рівня соціального захисту населення;

створення організаційних передумов, пов'язаних з реформуванням солідарної системи пенсійного забезпечення для переходу до змішаної пенсійної системи. Вона буде трирівневою і включатиме:

- істотно реформовану державну розподільчу систему;
- обов'язкові заощадження населення у пенсійних фондах;
- добровільні пенсійні заощадження населення;
- вжиття ефективних заходів для повної ліквідації і недопущення в майбутньому утворення заборгованості перед пенсіонерами;
- запровадження до кінця 2000 р. персоніфікованого обліку внесків населення в систему загальнообов'язкового державного страхування;
- забезпечення поетапної оптимізації співвідношення між середньою пенсією і середньою заробітною платою, враховуючи тривалість страхового стажу, величину заробітної плати та демографічні показники,
- створення організаційних передумов та умов для запровадження системи загальнообов'язкового державного медичного страхування, системи кредитування населення;
- удосконалення системи оплати праці;
- сприяння легалізації тіньових доходів населення.

На другому етапі (2001-2005 рр.):

недопущення надмірної диференціації населення за рівнем доходів шляхом скорочення прошарку малозабезпечених громадян, створення умов для формування середнього класу громадян;

сприяння розвитку підприємницької діяльності громадян;

реформування солідарної системи пенсійного забезпечення і створення надлишку коштів для фінансування накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

проведення активної політики Урядом щодо максимальної легалізації української економіки, виведення її "тіньових" відносин;

запровадження системи загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, втрати годувальника, старості, втрати працездатності;

розвиток системи кредитування населення на отримання освіти, придбання житла та іншого нерухомого майна;

сприяння стабілізації банківської системи для залучення до неї коштів громадян;

подальший розвиток безготівкових форм розрахунків комерційних банків з фізичними особами.

На третьому етапі (2006-2010 рр.):

забезпечення динамічного зростання реальних доходів населення, збалансованих з іншими макроекономічними показниками;

створення умов для закріплення широкого прошарку середнього класу громадян.

Реалізація ефективної політики щодо грошових доходів населення потребує удосконалення чинних законодавчих актів, які регулюють ці доходи, зокрема про оплату праці, про державну допомогу сім'ям з дітьми, а також прийняття законів про:

державні соціальні стандарти;

державну соціальну допомогу;

загальнообов'язкове державне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням;

загальнообов'язкове державне медичне страхування;

загальнообов'язкове державне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності;

загальнообов'язкове державне страхування на випадок безробіття;

Необхідна розробка й реалізація Державної програми реформування заробітної плати і доходів у цілому.

Наталія Лановенко

аспірант Національного університету
ім. Тараса Шевченка

Розвиток транзитних послуг в Україні в контексті глобалізації

Економіко-географічне положення України на перехресті світових торговельних шляхів споконвіку сприяло розвитку міжнародної торгівлі. Ще за часів античності торгівля в Чорноморському регіоні стала фундаментом процвітання вільних торгових міст, серед яких виділявся багатством Херсонес Таврійський. Ця антична вільна торгова зона була заснована в 422 році до н.е. греками з Гераклеї Понтійської разом з жителями Егейського острова Делос [6, 10] і, як вважають науковці, стала прообразом сучасних вільних економічних зон.

Торговельні комунікації в минулому і тепер відіграють виключну роль у міжнародній торгівлі і підприємництві. Значні переваги отримують держави, розміщені поблизу світових торгових шляхів. Особливої уваги заслуговують основні історичні комунікації, які проходили через територію сучасної України, зокрема зону Чорномор'я – перехрестя двох світових торгових доріг: Великого Шовкового Шляху та “з варяг у греки”.

Надзвичайно велика роль у розвитку економічних і культурних зв'язків Заходу і Сходу належить Великому Шовковому Шляху, який був відкритий у 2 ст. до н.е. Ця найбільша трансконтинентальна комунікація давнини і середньовіччя проходила через Чорномор'я. В ті часи в основі міжнародних економічних відносин була торгівля, яка неможлива без відповідної інфраструктури, і саме “шовковий шлях” упродовж довгого періоду був головною комунікацією того часу [3, 57]. Для орієнтування на тяжких відрізках шляху будувалися схожі на мінарети башти. Через річки були перекинуті мости, а в пустелях – вириті колодязі або басейни. Вздовж траси споруджувалися місткі караван-сараї з великими складськими приміщеннями. Шлях від Чорного моря до Китаю займав приблизно 200 денних переходів, але часто подорожі розтягувалися на декілька років. Головним товаром був звичайно ж китайський шовк, який у той час слугував за міжнародну валюту [4, 10].

Водний торговий шлях “з варяг у греки” (кінець 9 - початок 13 ст.) зв'язував Скандинавію, Прибалтику і східно-слав'янські племена з Візантією і країнами Сходу. Ця середньовікова торгова комунікація проходила через Балтійське море, річки Довать і Західну Двіну, Дніпро і Чорне море. В Чорному морі шлях “з варяг у греки” пересікався з “шовковим шляхом”, де на великому торговому перехресті процвітала торгівля Константинополя й інших міст.

Шлях “з варяг у греки” був одним з основних джерел збагачення східно-слав'янських племен, які були зацікавлені в об'єднанні земель вздовж торговельного шляху. В цілому встановлення економічних і культурних зв'язків Русі і Візантії ввели Древньоруську державу в коло передових західно-європейських держав. Одним з найважливіших підсумків русько-візантійських відносин було прийняття Християнства як державної релігії Русі.

Чорноморська торгівля Київської Русі в 9-середині 11 ст. характеризується укріпленням зв'язків з Візантією і посиленням ролі арабських купців. В 15 ст. Османська імперія підкорила собі Кримське ханство і морські торгові зв'язки Русі на півдні надовго перервалися. Лише після завоювання Криму (1783 р.) російський уряд намагався активізувати торгівлю через Кафу (Феодосію), Козлов (Євпаторію) і Севастополь. Але через відсутність інфраструктури, обмежені зв'язки з внутрішнім ринком не вдалося підняти торгівлю значимість кримських міст [4, 12].

Розглядаючи період XIX-XX ст., мусимо зазначити, що в цей час регіональні процеси виходять за рамки інтересів декількох держав одного конкретного регіону і все частіше набувають рис глобальних процесів.

Загалом про останні десятиріччя XIX і перші десятиріччя XX століття ми можемо говорити як про період, коли євроцентристський світ сягнув свого апогею. Зміни, що відбувалися в його рамках протягом всього нового часу, охоплювали: розвиток технічних можливостей об'єднання тієї чи іншої країни в єдине ціле з допомогою доріг, річок та інших засобів транспорту й комунікацій; розширення економічних можливостей досягнення цієї мети в процесі формування все більше інтегрованої ринкової структури; визрівання світової економічної системи, що базується на інфраструктурі національних держав. Відповідно змінювалася роль транспортної інфраструктури і в цілому вся структура міждержавних відносин.

Вся ойкумена перетворилася нібито в закриту, завершену і взаємозв'язану цілісність, в єдине силове поле, окремі частини якого можуть бути зрозумілі лише у зв'язку один з одним. Будь-яка держава незалежно від своєї реальної політичної значимості і впливу є втягнутою у справи всього світового співтовариства.

На сьогодні світове співтовариство являє собою єдину систему зі своїми особливими системоутворюючими характеристиками, структурними складовими і функціями.

Об'єднання всіх країн в єдиний геополітичний простір, в якому не залишилося незайнятих "вільних" територій і просторів, породило нову геополітичну картину. Розподіл на регіони, регіональні союзи й об'єднання має швидше умовний характер, оскільки в сучасному світі взаємодія держав відбувається вже не лише на регіональному рівні і навіть макрорегіональному, а й на глобальному рівні, взаємодія і взаємозалежність держав набуває глобального, всепланетарного характеру. В результаті важливою суттєвою характеристикою сучасного світового співтовариства є пересічення міжнародного, транснаціонального, регіонального і глобального начал [4, 35].

З огляду на те, що регіональні інтеграційні процеси є частиною глобальних процесів, зазначимо, що в цілому послідовний розвиток форм міжнародної регіональної економічної інтеграції забезпечує найбільш повне і раціональне використання економічного потенціалу країн та підвищення темпів їх розвитку. Прикладом цьому може послужити інтеграційне угруповання – Європейський Союз.

Безперечно одним з найважливіших факторів сучасної інтеграції є транспортно-комунікаційні зв'язки між державами, незалежно, чи то учасниками даного інтеграційного угруповання, чи ні. Саме з метою розширення й розвитку транспортних комунікацій в Європі й Азії сьогодні відроджуються стародавні шляхи сполучення.

З ініціативи ЄС в рамках програми TACIS було розпочато проект ТРАСЕКА та започатковано програму ІНОГЕЙТ.

Сьогодні ми знову звертаємося до історичної минувшини відроджуючи значення Великого Шовкового Шляху в новому транспортно-комунікаційному проекті ТРАСЕКА. Маршрут ТРАСЕКА являє собою найкоротший, потенційно найшвидший та найдешевший шлях з Центральної Азії до Європи для транспортних засобів, що обслуговують світові ринки.

У програмі технічного сприяння ІНОГЕЙТ пріоритетними проектами є проекти пов'язані з:

відновленням, раціоналізацією та модернізацією нафтового і газового міждержавного транспорту та подібних інфраструктур, а також інституційних аспектів міждержавної торгівлі і транзиту нафти і газу;

визначення можливості реалізації нових експортних шляхів нафти та газу.

Цілями запропонованої програми технічного сприяння ІНОГЕЙТ є сприяння новим незалежним державам у реконструкції міждержавної торгівлі нафтою і газом і мобілізації значних фінансових ресурсів, необхідних для модернізації існуючих систем, раціоналізації використання заводів і забезпечення безперервної роботи.

Були визначені три проекти для Центральної Азії, Кавказу і Західної частини СНД (Україна, Білорусь і Молдова). Для України, Білорусі і Молдови проекти будуть складатися із забезпечення обладнанням першочергової необхідності для вимірювання кількості газу й контролю його якості, а також підтримка стану інфраструктури і її діагностика. Даний проект передбачає створення міждержавної нафтогазової транспортної системи на території Євразійського континенту. Беручи участь у цьому проекті Україна зможе задіяти в роботу Одеський нафтовий термінал і отримати від нього довгоочікувані прибутки.

Як бачимо, розвиток транзитних послуг в Україні має геостратегічне значення. По-перше, це залучення інвестицій в дану галузь економіки, яка сьогодні потребує модернізації; по-друге, це створення нових робочих місць; по-третє, це реальна можливість збільшити валютні надходження до державного бюджету.

Стан української транспортної інфраструктури можна поліпшити тільки ціною великих капіталовкладень. На думку експертів, в найближчий час слід надати пріоритет та знайти можливості вирішення проблем на дільницях:

- побудова транс'європейської магістралі для вантажних перевезень Будапешт – Київ за участі регіональних державних та приватних акціонерних товариств;
- стягнення мита за користування єдиною українською магістраллю для покриття витрат на термінові ремонтні роботи.

Нових рис набуває сьогодні також співробітництво країн Балто-Чорноморського регіону. За свідченням учасників міжнародної конференції “Балто-Чорноморське співробітництво: до інтегрованої Європи XXI століття без розділювальних ліній”, Україна відіграє геостратегічну роль з'єднувальної ланки між Північчю та Півднем, Заходом та Сходом Європи – від країн Балтії до країн Кавказу. Тому так важливим для України є розвиток стародавніх шляхів “з варяг у греки”[5], а саме реалізація Критського коридору № 9 (Гельсінкі – Київ – Одеса – Димитровград) та його розширення.

Вигідне географічне положення території України – це та “порівняльна перевага”, реалізувавши котру вона може стати рівноправним учасником міжнародного поділу праці.

Література:

1. Вахненко Т. Україна на роздоріжжі: Уроки з міжнародного досвіду. – К., 1998. – 365с.
2. Гаджиев А. Геополитика. – М., 1998. – 300с.
3. Даркевич В.П. Аргонавты средневековья. – М., 1976. – 200с.
4. Дергачев В.А. Черноморский район экономического сотрудничества. – Одесса, 1992. – 80с.
5. Матеріали Міжнародної конференції “Балто-Чорноморське співробітництво: до інтегрованої Європи XXI століття без розділювальних ліній”, Ялта, Україна 10-11 вересня 1999р. – К., 1999. – 65с.
6. Шелов Д.Е. Северное Причерноморье 2000 лет назад. – М., 1975. – 152с.

Георгій Дзіс

Президент Співки економістів
України, академік Академії
економічних наук України,
заслужений економіст України

Входження України у світове господарство

Питання, яке винесено на розгляд Конференції Співки економістів України, в даний час, а саме на переломі віків і тисячоліть існування світової цивілізації, є дуже важливим, бо мова йде про вибір шляхів подальшого розвитку економіки України як суверенної незалежної держави.

Беручи до уваги ресурсний потенціал та географічне положення України, а також конкретні умови, які створює світова спільнота для існування кожної держави, Україна шукає свій шлях переходу від адміністративної до соціально-орієнтованої ринкової економіки й прискорення необхідних структурних перетворень як у суспільстві, так і в економіці. При цьому є розуміння того, що без оздоровлення економіки на зазначених принципах і без створення дієвих законодавчих, організаційних, матеріальних і технічних підвалин гідне входження України у світове господарство, світову економіку неможливе.

В силу об'єктивних глобальних економічних процесів Україна не може залишатись осторонь загальної економічної еволюції у світі, де за останні роки відбувається постійне підвищення рівня взаємозалежності та інтеграції країн, а також їх регіоналізації для вирішення їх спільних завдань. Як сповідує Гегеля, який відкрив людству Закони діалектики. Так, у повній відповідності з цими законами, ми спостерігаємо, з одного боку, зростання кількості і ваги у світі транснаціональних компаній (з

1950 року їх кількість досягла 48 тисяч), а з другого, тенденцію до утворення незалежних держав з метою захисту інтересів мононаціональних утворень. Якщо у 1958 р. було у світі 96 незалежних держав, то сьогодні їх 198.

Проте головними пріоритетами для світового співтовариства залишається збереження миру як основи існування світової цивілізації, підвищення соціально-економічного добробуту людей, забезпечення міжнародного економічного порядку, який базується на лібералізації, відкритості економіки, свободі торгівлі та співробітництва між державами.

Як показує практика глобалізації кінця XX сторіччя, все більшої сили набирає процес регіоналізації світового економічного простору. Так в Європі створився, функціонує і набирає сили "ЕС" Європейський Союз, на протипагу йому США і Канада створили разом з Мексикою свій союз "Нафту", в Азії діє "Asian", тобто створюються регіональні ринки, концернується капітал, розвивається відповідна інфраструктура.

Як це інколи не прикро, але процеси глобалізації і регіоналізації – це об'єктивні процеси розвитку світової економіки. Вони існують незалежно від бажання тих чи інших державних діячів і будуть йти в майбутньому XXI віці і третьому тисячолітті. Тому нам потрібно пристосовуватись до цих процесів і шукати шляхи і заходи, які дозволяли б уникнути або мінімізувати негативні наслідки, які неминуче несуть з собою ці процеси.

Треба сказати, що глобалізація і регіоналізація, в принципі, не нові явища в історії країн, що утворились на теренах колишнього Радянського Союзу. Ми мали в рамках Союзу РСР єдиний закритий ринок товарів та послуг, капіталів та робочої сили, єдину валюту, спільне використання корисних копалин. В той же час створена в рамках соціалістичного табору Рада економічної взаємодії виявилась нежиттєздатною, бо не мала

вільного переміщення товарів та послуг, капіталу, робочої сили. Не були вирішені проблеми фінансових розрахунків тощо.

Досягнутий рівень глобалізації і регіоналізації, повна централізація управління економікою дозволяли концентрувати фінансові, матеріальні і людські ресурси на вирішення тих завдань, які ставив перед країною Центральний Комітет КППРС. Проте надзвичайно високий рівень мілітаризації економіки, пріоритет політичних цілей перед загально-людськими, повна відсутність конкуренції і стимулів до якісної праці, економічного ведення господарства, врешті - решт поставили економіку на грань розвалу. Особливої шкоди завдано навколишньому середовищу, особливо в таких регіонах, як Донбас та Придніпров'я, де вище всяких допустимих норм є концентрація виробництва, зосереджених промислових викидів, отруйних речовин, забруднено воду. При цьому регіони не мали впливу на вирішення проблем екології, а для самостійного розгляду цих проблем не мали повноважень, фінансових і матеріальних ресурсів.

Створений єдиний народногосподарський комплекс був побудований таким чином, що практично жоден регіон не міг самостійно вирішувати соціально-економічні проблеми, або регулювати кінцеву продукцію. Умовами комплектації, які регулювались центром, навіть якщо регіон виробляв необхідну сировину чи комплектуючі, то вони вивозились, а натомість з інших регіонів завозилась аналогічна продукція. Навіть для харчових продуктів упаковочні матеріали завозились ззовні, тому що необхідної якості картон і папір, луджена тонка жерсть в Україні не вироблялись. А якщо дивитись на легку промисловість, то виробництво ниток, прядива і тканин було створено лише в останні десятиріччя. Аналогічна картина мала місце в приладобудуванні, машинобудуванні, військово-промислового комплексу. Не випадково, що після розвалу

Союзу і єдиного народногосподарського комплексу, в народному господарстві України наступив колапс з якого лише зараз є перші ознаки, що вона з нього виходить.

Я детально зупинився на екскурсі в минуле лише тому, що транснаціональні компанії проводять чітко аналогічну політику. Вони прийдуть лише туди де їм економічно вигідно використовувати потенціал сировинних ресурсів, робочої сили, інтелекту, виробничі потужності і не більше. Тому, враховуючи минулий досвід, треба вести політику, яка б захищала нас від негативних наслідків глобалізації. Захищати нормальне життєве середовище.

Наведу лише один приклад – нас зобов'язали лібералізувати свій внутрішній ринок і до нас валом повалили всі застарілі завали споживчих товарів, що практично зупинило нашу промисловість через відсутність збуту якісної але дорожчої продукції, в той же час на західні ринки ми отримуюмо незначні квоти і продати більше не маємо змоги. Більш того, коли на західних ринках ми продаємо свою продукцію по цінах, нижчих за ціни на аналогічну продукцію, то нас звинувачують в демпінговій політиці і ведуть проти нас антидемпінгові судові процеси. З 1994 року лежить заява України про прийом до світової торгової організації, але під різними приводами вона не розглядається. Ми маємо типовий приклад конкурентної боротьби, захисту своїх інтересів.

Є ще одна проблема яку несе глобалізація – це втрата національної економічної, і, як наслідок, і політичної незалежності. Транснаціональні компанії вкладаючи капітал, створюючи потужності й організовуючи виробництво продукції витісняють місцевого виробника і стають силою, яка диктує правила гри в економіці країни розташування.

На постсоціалістичному просторі найбільший розмір іноземних інвестицій на одного жителя отримала Угорщина. На

думку провідних економістів цієї держави, 80 процентів капіталу в Угорщині сьогодні належать іноземним інвесторам, і вони є фактичними владними структурами держави, вони диктують політичні й економічні рішення. Це треба враховувати в законодавчому полі України, в рішеннях, які приймаються виконавчими органами. Необхідно розробити чітку концепцію економічної безпеки держави, що так докладно виклав у своїй доповіді генерал Валерій Мунтян.

Ви дивіться, що роблять транснаціональні компанії. В свій час в м. Черкасах було створено виробництво стерильної гігроскопічної вати для потреб медицини, яке забезпечувало потреби всього Союзу. Криза в економіці привела до зупинки виробництва. Прийшов іноземний інвестор, вклав мізерні кошти і використовуючи вату, як сировину, робить сангігієнічні вироби для жінок і продає в Європі. Але Ви там не побачите штрих коду України, там стоїть код Великобританії, і ціна відповідна. А Черкасам і Україні великого зиску від цього немає.

Я повністю згоден з аргументами академіка Івана Лукінова про необхідність розробки економічних обґрунтувань при проведенні реструктуризації в АПК. Взагалі необхідно ще раз повернутись, вже під кутом ринкового підходу, до регіоналізації і спеціалізації в сільському господарстві, з тим щоб підняти рентабельність господарств і їх конкурентоздатність.

Сьогодні ми заслухали глибоко аргументовані доповіді з питань глобалізації і регіоналізації, пройшло всебічне обговорення всіх проблем пов'язаних з цими процесами, яке свідчить що сьогодні всі дії Адміністрації Президента, Уряду, Верховної Ради необхідно ув'язувати з цими глобальними об'єктивними процесами у світі. Лише тоді ми будемо вчитись на чужих помилках, а не виправляти власні, зможемо вирішити головне завдання, створити умови для пристойного життя українському народові.

Виходячи з матеріалів, які розглядалися на Конференції, підготовлено заключні документи (Заходи, Постанова) які, на мій погляд, після обговорення і врахування внесених під час обговорення пропозицій, доповнень, редакційних поправок було б доцільно направити до Адміністрації Президента, Уряду, Верховної Ради з проханням використати їх у практичній роботі.

Заходи щодо глобалізації та регіоналізації економіки України

*(затверджені на IV конференції Співки економістів України
21 квітня 2000 р.)*

Вивчивши і обговоривши проблеми глобалізації та регіоналізації економіки України на IV конференції Співки економістів України відповідно до Стратегії економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки, визначеної у “Посланні Президента України до Верховної Ради України 2000 рік” та Програми діяльності Уряду України “Реформи заради добробуту”, економічна громадськість вважає, що вирішення проблем глобалізації дозволить Україні реально виступити в ролі одного з регіональних економічних лідерів Центральної і Східної Європи, знайти своє належне місце у великій об’єднаній Європі. Реалізація Програми Уряду вимагає швидкого впровадження новітніх технологій у всіх галузях економіки, здійснення адміністративної, податкової та судової реформи, прискореного розвитку малого і середнього сектора підприємництва, активізації інвестиційного процесу, кредитного та фондового ринку, страхової справи, удосконалення експортно-імпоротної політики, реструктуризації економіки і досягнення високих темпів зростання.

Учасники IV конференції Співки економістів України з метою входження України у світовий економічний простір, вирішення проблем сучасного процесу глобалізації і регіоналізації, вважають доцільним здійснити такі заходи:

1. Верховній Раді України:

- сприяти реалізації Програми діяльності Кабінету Міністрів України “Реформи заради добробуту” шляхом створення відповідної законодавчої та правової бази;

- забезпечити наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу;
- створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, країнами СНД і в першу чергу з Росією;
- в найкоротший строк прийняти Бюджетний, Податковий, Цивільний та Господарський кодекси України з врахуванням проблем глобалізації та регіоналізації економіки України;
- створити відповідну національну правову базу для набуття Україною повноправного членства у Європейському Союзі, у Світовій організації торгівлі, у Європейській асоціації вільної торгівлі.

2. Кабінету Міністрів України:

- забезпечити розробку і впровадження в практику Міністерством економіки, Міністерством фінансів, Міністерством праці та соціальної політики, іншими міністерствами і відомствами конкретних механізмів реалізації Програми діяльності Уряду України "Реформи заради добробуту";
- забезпечити при реформуванні аграрного сектора розробку техніко-економічних обґрунтувань тих чи інших заходів і лише при наявності відповідної документації розпочинати роботи по реформуванню господарств;
- спрямувати зусилля міністерств і відомств на утвердження України як держави з високоефективним сільським господарством;
- доручити Міністерству економіки України, місцевим органам самоврядування розробити і впровадити в практику механізм реалізації регіональної політики, спрямованої на якнайшвидше розв'язання соціально-економічних проблем регіонів, істотне підвищення рівня життя населення;

- забезпечити завершення регуляторної реформи у сфері підприємництва в Україні, галузевої і регіональної реструктуризації економіки, створення необхідної ринкової інфраструктури;

- забезпечити розробку і впровадження механізму заохочення розвитку регіонального міжнародного співробітництва.

3. Міністерству фінансів:

- забезпечити фінансову стабільність, збалансованість і прозорість бюджету, прогнозованість валютного курсу, виважену податкову та грошово-кредитну політику;
- забезпечити розробку механізму фінансової самодостатності регіонів шляхом закріплення за ними достатніх джерел доходів місцевих бюджетів і оптимізації міжбюджетних трансфертів;
- забезпечити розробку механізму активізації співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та Європейським Співтовариством;

4. Міністерству праці та соціальної політики:

- розробити науково-обґрунтовані соціальні стандарти підвищення життєвого рівня населення;
- розробити національну модель соціально-економічних відносин та забезпечення належного добробуту громадян України у відповідності з діючою моделлю у провідних Європейських країнах;
- забезпечити розробку механізму зростання реальних доходів громадян України, зниження рівня безробіття, забезпечення соціального захисту населення.

5. Міністерству освіти та науки України:

- забезпечити сприятливі умови закладам освіти та науки для підготовки фахівців і наукових кадрів вищої кваліфікації,

спроможних вирішувати проблеми глобалізації та інтеграції України в сучасне Світове Співтовариство;

- розробити і впровадити стандарти і навчальні програми підготовки економістів, спроможних ефективно працювати на міжнародному рівні;
- сприяти підготовці науковцями України підручників, учбових посібників, методичних розробок з урахуванням проблем глобалізації та регіоналізації економіки України.

6. Національному банку України:

- удосконалити механізм забезпечення стабільності національної валюти;
- створити необхідні передумови для вільного руху капіталу, кардинального збільшення обсягів кредитування реального сектора економіки;
- посилити вплив на розвиток і зміцнення банківської та страхової системи України.

7. Обласним державним адміністраціям та місцевим органам самоврядування:

- використовувати можливості інтеграції регіонів у загальнонаціональну та світову економіку шляхом сприяння створенню вільних економічних зон, підтримки малого та середнього бізнесу, усунення регіональних обмежень співробітництва;
- створювати належні умови залучення іноземних інвестицій, створення спільних підприємств, кредитних спілок, бізнес-центрів і бізнес-інкубаторів;
- сприяти створенню міжрегіональних інвестиційних фондів, лізингових і ощадно-позичкових компаній;
- надавати підтримку експортно-імпортним регіональним і міжрегіональним зв'язкам підприємств та підприємницьких структур.

8. Економічній громадськості Спілки економістів України:

- докласти зусиль до практичної реалізації Програми Кабінету Міністрів України "Реформи заради добробуту";
- сприяти інтегуванню економіки регіонів і загальнонаціональної економіки у світову систему співробітництва;
- готувати пропозиції Верховній Раді України, Уряду України, відповідним міністерствам та відомствам щодо прискорення соціально-економічного розвитку регіонів;
- брати участь в розробці і впровадженні механізмів входження України до Європейського та Світового Співтовариства;
- об'єднувати зусилля науковців і економістів-практиків реального сектора економіки для пошуку ефективних шляхів інтеграції і глобалізації.

Президент

Спілки економістів України

Г.В. Дзись

Секретар

Спілки економістів України

Н.В. Навроцька

ЗМІСТ

Вінфрід Шнайдер - Детерс. Вітальне слово.....	3
Станіслав Соколенко. Характерні особливості глобалізації в ХХІ ст. та участь України в ній.....	4
Ігор Шумило. Економічні й політичні аспекти глобалізації та регіоналізації.....	19
Євген Бершеда. Інтеграція України в Європейський Союз.....	28
Валерій Мунтіян. Економічна безпека України в процесі глобалізації.....	34
Іван Лукінов. Державне регулювання трансформаційних процесів.....	48
Петро Саблук. Формування ринкових відносин в аграрному секторі.....	51
Василь Супрун. Глобалізація і антимонопольна політика.....	59
Сергій Дорогунцов. Соціально-економічний стан України.....	68
Леонід Мінін. Роль вільних економічних зон у розвитку економіки України.....	70
Людмила Воротіна. Становлення підприємництва в Україні в контексті сучасної парадигми глобалізації економіки.....	72
Микола Білуха. Основні напрями розвитку бухгалтерського обліку в умовах глобалізації та регіоналізації України.....	79
Євген Григоренко. Приватизація в Україні: досягнення й недоліки.....	82
Володимир Євтушевський, Петро Дем'яненко. Корпоративне управління в процесі глобалізації економіки України.....	94
Валентин Оскольський. Роль фондових бірж у глобалізації економіки.....	99
Валентин Павлов. В постсоветских странах нужна особая экономическая система.....	103

Петро Супрун. Деятельность региональных торговых промышленных палат Украины.....	105
Микола Івашенко. Господарські зв'язки України з іншими країнами СНД.....	110
Валерій Воротін. Досвід глобалізації економік країн азіатсько-тихоокеанського регіону.....	116
Олена Закорко. Природоохоронні завдання глобалізації економіки.....	123
Борис Суховірський. Управління соціально-економічним розвитком на базі геоінформаційних систем і технологій.....	127
Володимир Павлов. Особливості формування політики регіонального розвитку в умовах глобалізації.....	133
Микола Бойко. Основні аспекти глобалізації економіки регіону Закарпаття.....	143
Тетяна Кір'ян, Микола Шаповал. Надання державної підтримки малозабезпеченим сім'ям.....	149
Тетяна Кір'ян, Ганна Ярошенко. Політика держави щодо грошових доходів населення.....	157
Наталія Лановенко. Розвиток транспортних послуг в Україні в контексті глобалізації.....	162
Георгій Дзісь. Вхідження України у світове господарство.....	168
Заходи щодо глобалізації та регіоналізації економіки України.....	175

Наукове видання

ЕКОНОМІЧНІ Й ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ

Матеріали конференції

Спілки економістів України

Підписано до друку 03.10.2000 Формат 30х42 1/4
Папір офсетний 65г/м кв та крейдований 80 г/м кв
Умовн. друк. арк. 7,81 Наклад 1000 примірників
Облік.-видав.- арк. 9,98 Ціна договірна
Видавничий будинок "Аванпост-прім"
03035, м. Київ, вул. В.Сурікова, 3. Замовлення №1209
